

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Załącznik nr 1
do Uchwały Nr 37/405/15/V
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
z dnia 21 lipca 2015 roku

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020

Olsztyn 2015

Wykaz ważniejszych skrótów użytych w dokumencie

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CES	Centrum Ekonomii Społecznej
CIS	centrum integracji społecznej
CRZL	Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich
COP	centrum organizacji pozarządowych
CWSS	Centrum Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ES	ekonomia społeczna
FFW	Fundacja Fundusz Współpracy
IES	inkubator ekonomii społecznej
IPS	inkubator przedsiębiorczości społecznej
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KIS	klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
LGD	Lokalna grupa działania
MIR/MRR	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju/ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
NGO	z ang. <i>non-governmental organizations</i> – organizacje pozarządowe
ODL	ośrodki Działaj Lokalnie
OP	organizacje pozarządowe
OPS	ośrodek pomocy społecznej (GOPS – gminny..., MOPS – miejski...)
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PES	podmioty ekonomii społecznej
PIW EQUAL	Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
PS	przedsiębiorczość społeczna/przedsiębiorstwo społeczne
PUP	powiatowy urząd pracy
PZP	Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
RPO WiM 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko- Mazurskiego na lata 2014-2020
RPDES	Regionalny Plan Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015
WPRES	Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020
WTZ	warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej
ZPCh	zakład pracy chronionej

Słownik pojęć

Usługi publiczne są systemem usług komunalnych, społecznych i administracyjnych, skierowanych na zaspokojenie potrzeb bytowych społeczeństwa, w którym ważną rolę, z przyczyn ustrojowych, politycznych, społecznych, majątkowych, ekonomiczno-finansowych i ekologicznych, odgrywają organy administracji rządowej i samorządowej¹.

Usługi społeczne – wg Szatur-Jaworskiej „są czynnościami podejmowanymi w celu bezpośredniego zaspokajania ludzkich potrzeb i nie polegają na wytwarzaniu dóbr materialnych; służą zaspokajaniu indywidualnych potrzeb jednostek i rodzin, choć ich jakość i dostępność ma wpływ na funkcjonowanie szerszych zbiorowości i grup społecznych; mogą być finansowane, organizowane i dostarczane zarówno przez instytucje publiczne jak i niepubliczne- prywatne; uzyskiwane są bezekwiwalentnie, częściowo odpłatnie lub w pełni odpłatnie”².

Usługi społeczne użyteczności publicznej- według Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w zakres definicji usług społecznych użyteczności publicznej (usług społecznych interesu ogólnego) wchodzi następujące usługi społeczne wskazane we Wspólnym Słowniku Zamówień CPV:

Kod CPV-Opis

85310000-5 Usługi pracy społecznej

85311000-2 Usługi opieki społecznej obejmujące miejsca noclegowe

85311100-3 Usługi opieki społecznej dla osób starszych

85311200-4 Usługi opieki społecznej dla osób niepełnosprawnych

85311300-5 Usługi opieki społecznej dla dzieci i młodzieży

85312000-9 Usługi opieki społecznej nieobejmujące miejsc noclegowych

85312100-0 Usługi opieki dziennej

85312120-6 Usługi opieki dziennej nad dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną

85312200-1 Dostarczanie zakupów do domu (świadczony w domu)

85312310-5 Usługi dozoru (orientacji szkolnej i zawodowej)

85312320-8 Usługi doradztwa

85312330-1 Usługi planowania rodziny (planowanie i wspieranie rodziny)

85312400-3 Usługi opieki społecznej nieświadczony przez ośrodki pobytowe

85312500-4 Usługi rehabilitacyjne

85312510-7 Usługi rehabilitacji zawodowej

85320000-8 Usługi społeczne

85321000-5 Administracyjne usługi społeczne (koordynacja usług)

85322000-2 Program działań na rzecz gmin (organizowania społeczności lokalnej)

85323000-9 Usługi zdrowotne świadczone na rzecz wspólnot (lokalne programy zdrowia publicznego)³.

Klauzule społeczne – uregulowania prawne umożliwiające instytucji zamawiającej uwzględnienie dodatkowych celów społecznych w warunkach realizacji zamówienia.

¹ Razem w kierunku profesjonalizacji działań. Efektywne zlecenie zadań publicznych. Przewodnik realizacji modelu efektywnej kontraktacji usług społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego, Olsztyn 2013.

² Służba społeczna, służby społeczne, usługi społeczne-zagadnienia terminologiczne, prezentacja, B. Szatur-Jaworska, cyt. za: M. Grewiński „Usługi społeczne i socjalne jako wspólny obszar polityki i ekonomii społecznej”, *Ekonomia społeczna* Nr 3/2013.

³ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2014, s. 38;

Na gruncie polskim przyjęło się mówić o klauzulach społecznych w kontekście uregulowań określonych w artykule 22 ust. 2 ustawy PZP, który umożliwia zastrzeżenie zamówień dla podmiotów, których ponad 50% zatrudnionych pracowników stanowią osoby niepełnosprawne oraz w art. 29 ust. 4 i art. 36 st. 2 pkt. 9 ustawy, które to artykuły pozwalają na ustanowienie dodatkowych warunków realizacji zamówienia związanych z zatrudnieniem osób ze wskazanych w ustawie grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz z utworzeniem lub zwiększeniem wpłat na fundusz szkoleniowy⁴.

---

⁴ Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych. Podręcznik, Urząd zamówień publicznych, Warszawa 2014 r., s. 8-9.

Spis treści

Rozdział 1. Wprowadzenie	6
1.1. Przesłanki oraz uwarunkowania prawne opracowania i przyjęcia Programu	6
1.2. Ekonomia społeczna w nowym okresie programowania 2014-2020 w świetle badań ewaluacyjnych.....	11
1.3. Ekonomia społeczna w świetle dokumentów programowych 2014-2020.....	13
1.4. Ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych województwa warmińsko-mazurskiego	15
1.5. Zakres podmiotowy Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020	17
1.6. Opis procesu opracowania i przyjęcia Programu	20
Rozdział 2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie warmińsko-mazurskim	22
2.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna województwa warmińsko-mazurskiego.....	22
2.2. Rynek pracy w województwie warmińsko-mazurskim	26
2.3. Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w ujęciu pomocy społecznej.....	30
Rozdział 3. Diagnoza ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie warmińsko-mazurskim	33
3.1. Charakterystyka sektora ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim.....	33
3.1.1. Sektor obywatelski.....	33
3.1.2. Sektor spółdzielczy	37
3.1.3. Podmioty reintegracyjne	43
3.2. System wsparcia ekonomii społecznej.....	50
3.2.1. Instytucjonalny system wsparcia	50
3.2.2. Instrumenty finansowe adresowane do sektora ekonomii społecznej	60
3.3. Analiza SWOT	67
Rozdział 4. Priorytety, cele i działania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.....	70
4.1. Priorytety, cele, działania	70
4.2. Wskaźniki oddziaływania Programu.....	79
4.3. Plan finansowy	80
Rozdział 5. Założenia systemu realizacji, monitoringu i ewaluacji Programu	82
Spis tabel, wykresów, rysunków i map	85
Aneks nr 1. Skład Zespołu do spraw opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015 – 2020	86
Aneks nr 2. Spółdzielnie socjalne funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego	87
Aneks nr 3. Przegląd nisz rynkowych do zagospodarowania przez podmioty ekonomii społecznej w woj. warmińsko-mazurskim	97

Rozdział 1. Wprowadzenie

1.1. Przesłanki oraz uwarunkowania prawne opracowania i przyjęcia Programu

Przemiany społeczno-gospodarcze ostatnich lat ujawniły niewydolność polityki społecznej opartej wyłącznie lub głównie na potencjale sektora publicznego. W Europie, w tym również Polsce, obserwowana jest obecnie transformacja państwa opiekuńczego na aktywną politykę społeczną, polegająca między innymi na poszerzeniu katalogu instytucji dostarczających usługi społeczne, a także coraz szerszym włączaniu obywateli w zarządzanie publiczne.

Polityka społeczna państwa powinna wzmacniać działania prewencyjne kosztem ograniczenia wydatków na działania osłonowe. Jednym z nowoczesnych rozwiązań realizujących ww. jest wdrażanie działań ekonomii społecznej przyczyniającej się do rozwoju w wymiarze ekonomicznym, strukturalnym i społecznym, zarówno na płaszczyźnie realizacji zadań europejskich jak i krajowych czy regionalnych (patrz: tabela 1).

Tabela nr 1. Wymiary oddziaływania ekonomii społecznej na rozwój regionalny

Ekonomiczny	Strukturalny	Społeczny
Wzrost zatrudnienia osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie	Wzrost zatrudnienia w sektorze usług społecznych	Integracja osób zagrożonych i/lub wykluczonych społecznie ze społecznością lokalną
Wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych	Rozwój usług społecznych użyteczności publicznej (np. w zakresie usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych, opieki nad dziećmi)	Zmiana postawy kulturowej i mentalności wewnątrz rodzin i środowisk lokalnych
Zmniejszenie wydatków na świadczenia społeczne związane z biernością ekonomiczną		Zwiększenie zaangażowania pracowników i udziałowców podmiotów ekonomii społecznej w działania na rzecz rozwoju lokalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: C. Miżejewski, *Polityka rozwoju ekonomii społecznej w województwie śląskim*, Poznań 2010, s. 4.

Ekonomia społeczna (ES) to sektor, który wpisuje się w unijne cele strategii „Europa 2020”, czyli nowej strategii na rzecz zatrudnienia oraz trwałego, zrównoważonego rozwoju krajów członkowskich UE. Są to przede wszystkim następujące cele:

- dążenie do osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lata m.in. poprzez zwiększenie zatrudnienia młodzieży, osób starszych i pracowników nisko wykwalifikowanych oraz skuteczniejszą integrację legalnych migrantów;
- wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczenie ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 milionów obywateli⁵.

Ekonomia społeczna jest sektorem gospodarki z powodzeniem funkcjonującym w Zachodniej Europie, który pojawił się już w XIX wieku w formie ruchu spółdzielczego jako odpowiedź na wyzysk wczesnego kapitalizmu. Z kolei

⁵ EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020; http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf.

rewitalizacja tej idei w latach 70-ych XX wieku była spowodowana uwzględnieniem w dyskursie publicznym nowej kwestii – wykluczenia społecznego. W sektorze ES zatrudnienie znajduje co najmniej 6% ogółu zatrudnionych w UE⁶.

W Polsce początki ekonomii społecznej wiążą się z ruchem spółdzielczym, dynamicznie rozwijającym się w okresie międzywojennym. Obecnie ekonomia społeczna przeżywa swój renesans, zyskując na znaczeniu w różnych kręgach. Wraz z wejściem kraju do Unii Europejskiej oraz pojawieniem się Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, idea ES została dostrzeżona jako odpowiedź na niedomagania „tradycyjnej” gospodarki wolnorynkowej i rynku pracy, w szczególności w postaci różnych form dyskryminacji i nierówności w dostępie do zatrudnienia. W efekcie PIW EQUAL w ramach tematu D „Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej, a w szczególności społeczności lokalnych, z akcentem na podnoszenie jakości miejsc pracy” zrealizowano kilkadziesiąt projektów mających na celu upowszechnianie i rozwój ekonomii społecznej, a także powołano w 2008 r. międzysektorowy i międzyresortowy Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej. Działania te dały podwalinę pod programy operacyjne w perspektywie finansowej 2007-2013.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, pewną część środków finansowych poświęcono działaniom na rzecz dalszego rozwoju ES. Istotne znaczenie miało wdrażanie przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (CRZL) jednostkę budżetową podległą Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej realizującą zadania polityki rozwoju na poziomie centralnym projektu systemowego pt. „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej” w ramach Działania 1.19 PO KL (realizacja wraz z siedmioma partnerami), a także uruchomienie pilotażowego programu pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych realizowanego przez MRR⁷ i BGK w ramach projektu „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz ekonomii społecznej”, Działanie 1.4. PO KL.

Natomiast na poziomie regionalnym PO KL 2007-2013, działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej wpisano w Priorytet VII *Promocja integracji społecznej*, Poddziałanie 7.2.2, łącząc ideę ES z przeciwdziałaniem bierności zawodowej i marginalizacji społecznej osób dotkniętych takimi problemami jak bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, uzależnienia czy bezdomność. W województwie warmińsko-mazurskim umożliwiło to realizację szeregu przedsięwzięć, m.in.:

- stworzenie kompleksowej sieci wsparcia w postaci OWES, IPS/IES oraz operatorów dotacji dla spółdzielni socjalnych;
- szeroko zakrojoną animację, edukację społeczną i promocję idei ekonomii społecznej;
- formowanie partnerstw lokalnych, w tym zespołów powiatowych na rzecz ES, uwzględniających zaangażowanie samorządów lokalnych, jako jeden z podstawowych warunków tworzenia klimatu przyjaznego dla rozwoju ES.

Ponadto uwzględnienie w ramach projektu systemowego regionalnych ośrodków polityki społecznej (Poddziałanie 7.1.3 PO KL) potrzeby koordynacji regionalnych działań na rzecz ES, zaowocowało opracowaniem i przyjęciem Regionalnego Planu Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej

w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015 (RPDES). Bazując na

⁶ Komunikat Komisji: Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji, Bruksela 2011, KOM(2011) 682 wersja ostateczna.

⁷ Obecnie Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (MIR).

tym dokumencie, wdrożono ważne inicjatywy ogólnowojevodzkie, m.in. studia podyplomowe o kierunku ekonomia społeczna, kampanię promującą ES wśród władz lokalnych, a także zainicjowano Warmińsko-Mazurskie Dni z Ekonomią Społeczną.

Opisane wyżej działania wpłynęły na dynamiczny rozwój sektora ES w regionie, w szczególności w postaci wzrostu liczby spółdzielni socjalnych oraz organizacji pozarządowych prowadzących działalność rynkową, pojawienie się nowych miejsc pracy, a także zainicjowały tworzenie się sieci współpracy.

Potencjał sektora ES na Warmii i Mazurach nie jest jednak wciąż wykorzystany w dostatecznym stopniu, zaś rosnące potrzeby rozwojowe podmiotów ekonomii społecznej obligują władze do kontynuacji zapoczątkowanych działań oraz promowania nowatorskich form wsparcia, podnoszących efektywność ekonomiczną oraz korzyści społeczne wynikające z podejmowanych inicjatyw.

Zgodnie z założeniami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 12 sierpnia 2014 r.:

1. Jednostką odpowiedzialną za koordynację działań związanych z ekonomią społeczną jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. ROPS ma za zadanie koordynować działania władzy publicznej w zakresie realizacji regionalnego programu oraz merytorycznie określać kierunki, preferencje i procedury wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w ramach RPO;
2. Przygotowane dotychczas przez ROPS wieloletnie regionalne plany działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej będą uzupełniane i przekształcane w regionalne (wojewódzkie) programy rozwoju ekonomii społecznej (mające status programu wojewódzkiego);
3. Niezbędnym jest stworzenie Regionalnych Komitetów Rozwoju Ekonomii Społecznej, koordynujących działania województw w zakresie ekonomii społecznej, złożonych z przedstawicieli samorządu województwa i samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki oraz biznesu.

Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej będzie się zajmował:

- a) koordynowaniem działań w zakresie ekonomii społecznej na poziomie regionalnym,
- b) podejmowaniem decyzji o charakterze strategicznym w zakresie realizacji WPRES w oparciu o coroczne raporty o stanie ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;
- c) przyjmowaniem corocznych raportów z realizacji WPRES i stanu ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;
- d) inicjowaniem zmian, nadzorowaniem realizacji i monitorowaniem WPRES,
- e) opiniowaniem i rekomendowaniem propozycji strategicznych, programowych, legislacyjnych i finansowych mających związek z ekonomią społeczną w regionie,
- f) promowaniem ekonomii społecznej i tworzeniem przyjaznego klimatu dla jej rozwoju w województwie,
- g) upowszechnianiem dobrych praktyk w obszarze ekonomii społecznej,
- h) inicjowaniem i wspieraniem współpracy pomiędzy jednostkami sektora publicznego, prywatnego, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami badawczymi na rzecz promocji i rozwoju ekonomii społecznej.

Zadania wskazane w KPRES korespondują z art. 21 pkt 4a ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. 2004 r. Nr 64, poz. 593), zgodnie

z którym do zadań samorządu należy koordynowanie działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie, które zgodnie z art. 21 a powyższej ustawy obejmują w szczególności:

- 1) rozwój infrastruktury usług aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 2) inspirowanie i promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 3) wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi a podmiotami świadczącymi usługi aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 4) monitorowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości społecznej służącej zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 5) zwiększanie kompetencji służb zajmujących się aktywizacją, integracją oraz reintegracją społeczną i zawodową osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Organizacja, programowanie, wsparcie i koordynacja działań w obszarze ekonomii społecznej spoczywa na Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej, który działa w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. ROPS na co dzień współpracuje z wieloma podmiotami polityki społecznej oraz partnerami społecznymi, działającymi na poziomie warmińsko-mazurskich gmin, powiatów, a także realizuje przedsięwzięcia w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi w celu prowadzenia kompleksowej i spójnej polityki społecznej. W latach 2015-2020 ROPS będzie również ściśle współpracował z OWES, samorządami lokalnymi, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, instytucjami rynku pracy podmiotami ekonomii społecznej, w tym z podmiotami o charakterze reintegracyjnym w celu skoordynowania działań służących rozwojowi ekonomii społecznej na poziomie województwa. Będzie także zacieśniał współpracę z innymi podmiotami i instytucjami, które mogą mieć wpływ na rozwój ES w regionie.

Na poziomie subregionalnym i lokalnym za rozwój instrumentów ekonomii społecznej odpowiedzialne będą akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, które będą współpracować m.in. z samorządami lokalnymi, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej oraz podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania negatywnym kwestiom na rynku pracy z naciskiem na większe niż dotąd zaangażowanie organizacji III-go sektora, jednostek samorządu terytorialnego na poziomie powiatu i gminy oraz sektora biznesu.

Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020*⁸ w ramach działań koordynacyjnych ROPS dotyczących ekonomii społecznej mogą być realizowane następujące działania:

- a) tworzenie regionalnych sieci współpracy OWES działających w regionie, w tym w szczególności poprzez organizowanie regionalnych spotkań sieciujących dla OWES, umożliwiających wymianę informacji pomiędzy ośrodkami na temat podejmowanych działań, postępów i problemów w realizacji

---

⁸ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020, MIR, Warszawa, 28 maja 2015 r., s. 39.

wsparcia, stosowanych rozwiązaniach i metodach pracy itp., a także agregowanie informacji na temat działalności OWES i wyników ich pracy na poziomie całego regionu oraz uspołnianie i synchronizowanie tych działań w regionie. Wspieranie działań OWES nakierowanych na jednostki samorządu terytorialnego;

- b) tworzenie regionalnych sieci podmiotów ekonomii społecznej (klastry, franczyzy) oraz włączanie podmiotów ekonomii społecznej w istniejące na poziomie regionalnym organizacje branżowe (sieci, klastry);
- c) tworzenie społecznej regionalnych sieci kooperacji podmiotów ekonomii o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), mających umożliwić wzajemne uczenie się i wymianę informacji oraz wsparcie tych podmiotów w osiągnięciu standardów usług;
- d) inicjowanie współpracy jednostek systemu pomocy społecznej, podmiotów ekonomii społecznej, w tym o charakterze reintegracyjnym, OWES dla zwiększenia synergii działań podejmowanych przez te podmioty w procesie aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i wzrostu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej m.in. w celu zapewnienia ciągłości procesu reintegracyjnego, a także współpracy ww. podmiotów z innymi podmiotami takimi jak szkoły, uczelnie wyższe, instytucje rynku pracy, przedsiębiorstwa m.in. w celu zwiększenia liczby staży i praktyk w podmiotach ekonomii społecznej czy też w typowych przedsiębiorstwach;
- e) budowanie powiązań pomiędzy nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (spotkania, warsztaty, doradztwo, wymiana informacji) w celu nawiązania stałej współpracy;
- f) organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności podmiotów ekonomii społecznej jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (np. targi ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej za pomocą jednego regionalnego portalu);
- g) współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności podmiotami ekonomii społecznej, w zakresie tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej (spotkania, wymiana informacji, dobre praktyki, doradztwo), stosowania klauzul społecznych lub społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, zlecenia zadań podmiotom ekonomii społecznej;
- h) wspieranie realizacji przez podmioty ekonomii społecznej usług użyteczności publicznej i współpraca z OWES w tym zakresie;
- i) zapewnienie funkcjonowania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, o którym mowa w KPRES, i organizowanie jego prac oraz tworzenie możliwości współpracy kluczowych interesariuszy w zakresie kreowania rozwoju ekonomii społecznej w regionie;
- j) wyznaczanie kierunków rozwoju ekonomii społecznej, aktualizacja regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej;
- k) reprezentowanie interesów sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym oraz włączenie ekonomii społecznej do strategii rozwoju województwa w obszarach związanych z rynkiem pracy, integracją społeczną, rozwojem przedsiębiorczości oraz innowacji, rozwojem usług użyteczności publicznej oraz innymi priorytetami, w ramach których jest możliwy regionalny rozwój ekonomii społecznej.

W związku z przyjęciem KPRES oraz zaistniałą potrzebą aktualizacji RPDES, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego podjął decyzję o rozpoczęciu procesu opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 (WPRES). Nowy program ma uwzględniać aktualne trendy i koncepcje rozwojowe ES, silniejsze włączenie regionu w tworzący się ogólnokrajowy system wsparcia ES i monitoringu realizowanych działań, a także lepsze wykorzystanie szans związanych z wdrażaniem funduszy unijnych.

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 ma charakter dokumentu programowego ujmującego całościowo problematykę sektora ekonomii społecznej jako istotnego elementu regionalnej polityki w zakresie zatrudnienia i integracji społecznej. Dokument w swych założeniach operacyjnych:

- określa wizję sieci usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w województwie warmińsko-mazurskim;
- wzmacnia promocję rozwoju sektora ES, w szczególności poprzez system edukacji szkolnej i pozaszkolnej dla dzieci i młodzieży oraz system edukacji formalnej i pozaformalnej dla dorosłych;
- koordynuje działania adresowane do sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym, finansowane z różnych źródeł (fundusze strukturalne, środki budżetu państwa, środki JST).

1.2. Ekonomia społeczna w nowym okresie programowania 2014-2020 w świetle badań ewaluacyjnych

Pod koniec perspektywy finansowej 2007-2013 MIR przeprowadził badania odnośnie skuteczności wsparcia realizowanego na rzecz podmiotów ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych i OWES. Ocenie poddano także trwałość stosowanych działań oraz wskazano bariery ograniczające rozwój sektora ekonomii społecznej.

Jednym z badań dotyczących pośrednio sytuacji spółdzielni socjalnych i OWES było zrealizowane na zlecenie Departamentu Zarządzania EFS w ówczesnym Ministerstwie Rozwoju Regionalnego badanie ewaluacyjne pt. „Ocena wsparcia w obszarze ekonomii społecznej udzielonego ze środków EFS w ramach PO KL.” Jak wynika z powyższego badania, spółdzielnia socjalna i OWES są dobrym instrumentem, ale nie zawsze i nie dla każdego. W stosunku do OWES wskazać należy, że zakres jego funkcjonowania powinien być elastyczny, a oferowane wsparcie dopasowane do potrzeb odbiorców w trakcie trwania projektu. OWES powinien także dysponować zakresem usług dostosowanym do fazy rozwoju PES, które zamierza objąć wsparciem. Trwałe OWES powinny dysponować ofertą (częściowo odpłatną, częściowo darmową) dla działających PES mających problemy, chcących się rozwinąć lub potrzebujących specjalistycznych usług niedostępnych na rynku (np. księgowości PES). OWES powinny ponadto animować działania lokalnie z przedstawicielami samorządów. Sugerowana jest praca doradcza dla władz samorządowych, w której przedstawiciele OWES i JST będą wspólnie szukali konkretnych rozwiązań (np. nisz dla PES, propagowanie innych niż PZP form zlecania zadań publicznych, szukanie możliwości zawiązania partnerstw bądź powołania spółdzielni socjalnych osób prawnych). Z raportu wypływa również wniosek, iż istotnym zadaniem systemu wsparcia powinno być ułatwianie PES dostępu do rynku, który w przypadku podmiotów ekonomii społecznej jest utrudniony.

Równie istotne wnioski można wysnuć z lektury raportu będącego podsumowaniem badania zatytułowanego *”Ocena ex-ante instrumentów finansowych w zakresie wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i osób młodych”*⁹. Badanie dotyczyło oceny zapotrzebowania na instrumenty inżynierii finansowej wraz z oszacowaniem luki finansowej w odniesieniu do potrzeb podmiotów ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych.

Badanie wykazało, iż istnieje potrzeba szerszego niż dotychczas wspierania zarówno osób młodych jak i podmiotów ekonomii społecznej z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych. W przypadku pożyczek dla przedsiębiorstw społecznych liczą się dwa instrumenty. Pierwszy z nich kierowany jest do przedsiębiorstwa we wczesnej fazie rozwoju, czyli działających nie dłużej niż rok. Głównym instrumentem dla tego typu podmiotów powinny być dotacje na rozpoczęcie działalności, uzupełnione o instrumenty zwrotne. Maksymalna kwota pożyczki w tym przypadku to 50 tys. zł. Proponowany okres spłaty takiej pożyczki to 5 lat oraz 6 miesięcy karencji. Drugi instrument dedykowany jest dla przedsiębiorstw społecznych działających dłużej niż rok. W tym przypadku proponowane są dwa warianty pożyczek rozwojowych: pożyczki na mniejsze potrzeby inwestycyjne do 100 tys. zł oraz pożyczki powyżej 100 tys. zł. Wskazane jest uruchomienie również innych instrumentów finansowych, w szczególności systemu poręczeń oraz instrumentu kapitałowego wdrażanego na zasadzie pilotażu.

W przypadku kwestii okresu wsparcia, jakiemu powinny podlegać utworzone podmioty, to wyraźnie widać rozróżnienie pomiędzy wsparciem szkoleniowym a doradczym. Szkolenia są potrzebne jeszcze przed utworzeniem takiego podmiotu, natomiast doradztwo jest ważne po rozpoczęciu funkcjonowania na rynku (nawet do 18 miesięcy od momentu powstania podmiotu), ponieważ właśnie wtedy rodzą się problemy, których często nikt nie przewidział. Wówczas pomoc doradcza jest nieodzowna i to nie tej „ogólnej natury”, ale taka, która wiąże się z rozwiązaniem konkretnego przypadku¹⁰.

Na terenie województwa warmińsko – mazurskiego w 2013 r. przeprowadzono badanie ewaluacyjne pt. *„Ocena funkcjonowania ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim”* współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Jeden z celów szczegółowych badania dotyczył wskazania rekomendacji (proponowanych działań) w zakresie wsparcia podmiotów ekonomii społecznej w przyszłej perspektywie finansowania 2014-2020¹¹.

Płynący z raportu wniosek - niska aktywność podmiotów ekonomii społecznej w zawiązywaniu partnerstw z innymi podmiotami i instytucjami- stanowi wyzwanie z perspektywy programowania wsparcia na rzecz rozwoju ekonomii społecznej na kolejne lata finansowania 2014-2020. Podmioty ekonomii społecznej, dla uzyskania optymalnych efektów swej działalności, potrzebują różnego rodzaju partnerów: organizacji biznesowych, administracji publicznej, ale także ruchów społecznych, inicjatyw obywatelskich i wsparcia ośrodków badawczych, szczególnie tych, które koncentrują się na rozwiązywaniu problemów społecznych¹².

⁹ Badanie przeprowadzone w okresie od listopada 2013 r. do lutego 2014 r. przez Instytut Badań Strukturalnych i Coffey International Development Sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.

¹⁰ Ibidem, s. 126

¹¹ Badanie na zlecenie Województwa Warmińsko-Mazurskiego przeprowadziła Grupa OSB s. c. Bożena Ziomek i Adam Ziomek Instytut Badań i Analiz. Efektem badania jest raport końcowy z 12 listopada 2013 r.

¹² Ocena funkcjonowania ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim. Raport końcowy, Instytut Badań i Analiz Grupa OSB, Olsztyn 2013, s.42.

Zgodnie z sygnalizowanymi potrzebami badanych, w kolejnych latach dużą uwagę należy skupić na angażowaniu biznesu w rozwój ekonomii społecznej, a przede wszystkim we współpracę ze spółdzielniami socjalnymi. Budowanie relacji z biznesem wymaga dalszego animowania partnerstwa 3-sektorowego, które z jednej strony przyniesie wymierne korzyści podmiotom ekonomii społecznej w postaci wsparcia finansowego, doradczego oraz szkoleniowego ze strony instytucji wspierających rozwój ekonomii społecznej, z drugiej natomiast wiedzę i umiejętności praktyczne nabyte poprzez współpracę z innymi przedsiębiorstwami¹³.

1.3. Ekonomia społeczna w świetle dokumentów programowych 2014-2020

Rok 2014 rozpoczyna kolejny siedmioletni okres, w którym realizowane będą działania służące podniesieniu stopnia spójności społeczno- gospodarczej Polski i regionu. W ramach funduszy polityki spójności w latach 2014-2020 jednym z 6 krajowych programów realizowanych z poziomu centralnego będzie Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) 2014-2020. Uznaje on ekonomię społeczną za ważny obszar koncentracji interwencji publicznej ze względu na jej znaczenie dla zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego. W tym zakresie działania będą polegały na wdrożeniu systemowych rozwiązań, umożliwiających funkcjonowanie instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną w zakresie usług, szkoleń i doradztwa, a także na przygotowaniu i wdrożeniu zwrotnych mechanizmów finansowania przedsiębiorstw społecznych. Wsparcie programu będzie komplementarne do działań realizowanych na poziomie regionalnym.

Ekonomia społeczna w PO WER będzie wdrażana w ramach Priorytetu inwestycyjnego 9v *Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia*.

W ramach **celu 1 *Wzrost liczby podmiotów ekonomii społecznej korzystających ze zwrotnych instrumentów finansowych*** planowane są następujące działania:

- Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej za pomocą zwrotnych instrumentów finansowych, w tym m.in.:
  - rozszerzenie oferty pożyczkowej,
  - realizacja nowej oferty wsparcia zwrotnego na rzecz rozwoju PES¹⁴:

W ramach **celu 2 *Wzmocnienie systemu wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej*** planowane są następujące działania:

- wyposażenie przedsiębiorstw społecznych w wiedzę i umiejętności z zakresu wykorzystania prawa zamówień publicznych;
- tworzenie i rozwój ponadregionalnych sieci podmiotów ekonomii społecznej, w tym partnerstw, klastrów, francyz (m.in. poprzez ponadregionalne i branżowe spotkania, konferencje, seminaria, targi, doradztwo i szkolenia) oraz włączanie podmiotów ekonomii społecznej w funkcjonujące już sieci, partnerstwa i klastry podmiotów gospodarczych działających na rynku komercyjnym;

¹³ Ibidem, s.43.

¹⁴ W ramach nowych instrumentów zwrotnych PO WER wspomina o innowacyjnych instrumentach finansowych, takich jak social venture capital.

- budowa i rozwój istniejących znaków jakości dla podmiotów ekonomii społecznej i jednostek samorządu terytorialnego wspierających rozwój ekonomii społecznej.
- Planowane są także działania koordynacyjne w obszarze ekonomii społecznej, w tym:
  - wypracowanie koncepcji monitorowania kondycji sektora ekonomii społecznej i wdrożenie stworzonego narzędzia;
  - opracowanie narzędzia umożliwiającego tworzenie programów ekonomii społecznej na poziomie regionalnym i lokalnym oraz doradztwo dla regionów w tym zakresie;
  - sieciowanie OWES i koordynacja współpracy sieci OWES z innymi sieciami np. Krajową Siecią Usług, Ośrodkami Doradztwa Rolniczego, Lokalnymi Grupami Działania itp.
  - działania rzecznicze i doradztwo na poziomie regionalnym i ponadregionalnym w zakresie spójności polityk publicznych w obszarze ekonomii społecznej oraz współpraca w tym zakresie z ROPS, m.in. opracowywanie rekomendacji i wytycznych;
  - usprawnienie mechanizmów współpracy w zakresie zarządzania politykami publicznymi w obszarze ekonomii społecznej.
  - wypracowanie i przygotowanie do wdrożenia nowej oferty wsparcia zwrotnego na rzecz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej.
- podnoszenie kompetencji kadr OWES, w tym w zakresie standardów usług OWES i w zakresie przygotowania konsultantów OWES do wspierania podmiotów ekonomii społecznej w zakresie ubiegania się o zamówienia publiczne.
- planowane są także działania na rzecz podnoszenia jakości usług wsparcia ekonomii społecznej, w tym:
  - ocena i rozwój istniejącego systemu akredytacji i wprowadzenie jego modyfikacji na podstawie wniosków z oceny;
  - realizacja procesu akredytacji w podmiotach wnioskujących o akredytację m.in. poprzez pokrycie kosztów audytów.
- działania wspierające edukację na rzecz rozwoju ekonomii społecznej będą obejmowały m.in.:
  - opracowanie pakietu edukacyjnego dla nauczycieli i jego pilotażowe wdrożenie;
  - opracowanie programu studiów menadżerskich i MBA w zakresie zarządzania PS.

W latach 2014-2020 zarządzanie większością środków EFS będzie odbywać się na poziomie regionów. W województwie warmińsko-mazurskim wdrażany będzie **Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020**¹⁵ (RPO WiM 2014-2020), w którym Oś priorytetowa 11 dotyczy włączenia społecznego. W ramach Priorytetu inwestycyjnego 9v na realizację działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej przeznaczono alokację w wysokości

¹⁵ Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego przyjął RPO WiM 2014-2020 w dniu 22 grudnia 2014 r.

23 529 412 euro, w tym wsparcie UE wynosi 20 000 000 euro. Przykładowe typy przedsięwzięć w ramach realizacji tego Priorytetu to:

- świadczenie usług osobom wykluczonym lub zagrożonym wykluczeniem społecznym, służących zakładaniu przedsiębiorstw społecznych (usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe);
- dotacje i wsparcie pomostowe na zakładanie przedsiębiorstw społecznych, prowadzące do zatrudnienia;
- dotacje i wsparcie pomostowe na tworzenie miejsc pracy w funkcjonujących przedsiębiorstwach społecznych;
- koordynacja ekonomii społecznej w regionie.

Elementem przedsięwzięć może być wsparcie inwestycyjne podmiotów ekonomii społecznej w ograniczonym zakresie (modernizacja lub adaptacja obiektu do prowadzenia działalności przez podmiot ekonomii społecznej, zakup środków trwałych, wyposażenia) realizowane w ramach cross – finansingu.

1.4. Ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych województwa warmińsko-mazurskiego

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 jest dokumentem wdrożeniowym w stosunku do następujących strategii:

- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025;
- Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku.

Cel główny Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025 brzmi: *Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy.*

Cele strategiczne to:

1. Wzrost konkurencyjności gospodarki;
2. Wzrost aktywności społecznej;
3. Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych;
4. Nowoczesna infrastruktura rozwoju.

Poprawa spójności ekonomicznej, przestrzennej i społecznej powinna być osiągnięta w kontekstach:

- inteligentnych specjalizacji regionu – ekonomia wody, drewno i meble oraz żywność wysokiej jakości;
- w wymiarze regionalnym – jako tworzenie równych szans rozwojowych w całym województwie poprzez kreowanie warunków dla wzmacniania kapitału ludzkiego, rozwoju przedsiębiorczości, promocji oraz budowanie nowoczesnej infrastruktury;
- w regionie bałtyckim – poprzez włączenie układu transportowego regionu w powstającą wielką obwodnicę Bałtyku, system bałtyckiej żeglugi oraz w projektowane wokół morza sieci komunikacyjne (w tym teleinformatyczne), turystyczne i inne.

W opisie celów operacyjnych Strategii, oprócz szeregu innych działań budujących kapitał społeczny, zwracają uwagę silne akcenty położone na wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych poprzez tworzenie systemu wsparcia, rozwój przedsiębiorczości społecznej, rozwijanie kompetencji społecznych

liderów i animatorów. Jednocześnie zakłada się zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w tworzeniu polityk publicznych i realizacji zadań publicznych, standaryzację zadań publicznych, wspieranie istniejących i tworzenie trójsektorowych partnerstw lokalnych. Działania te powinny radykalnie zwiększyć wzrost dostępności i poprawę jakości szerokiego pakietu usług publicznych, szczególnie przyczynić się do poprawy jakości życia na terenach wiejskich¹⁶.

Innym dokumentem nawiązującym do idei ekonomii społecznej jest Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020¹⁷ roku, która jako główny stawia sobie cel sformułowany w następujący sposób: „Osoby i rodziny z województwa warmińsko-mazurskiego, ich środowiska lokalne i otoczenie instytucjonalne współdziałają ze sobą i są zaangażowane we wzmacnianie integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej”. Rozwój ekonomii społecznej zaprogramowany w WPRES zasadniczo wpisuje się we wszystkie Priorytety Strategii, jednakże należy przywołać te cele Strategii, dla których realizacji ma on kluczowe znaczenie, tj.:

- Cel operacyjny 1.2: Rodziny coraz lepiej funkcjonują dzięki dobrym warunkom społeczno-instytucjonalnym;
Działanie 1.2.6. Wspieranie społecznej i zawodowej aktywności w zaspokajaniu potrzeb życiowych rodzin.
- Cel operacyjny 2.2 Osoby niepełnosprawne aktywniej uczestniczą w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym oraz są lepiej zintegrowane ze środowiskiem otwartym na ich potrzeby i potencjał;
Działania: 2.2.3. Inicjowanie podejmowania działań aktywizujących zawodowo osoby niepełnosprawne, w tym na otwartym rynku pracy;
2.2.4. Zintensyfikowanie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych;
2.2.6. Zintegrowanie działań partnerów społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych;
- Cel operacyjny 3.1: Młode osoby bezrobotne posiadają kwalifikacje coraz bardziej adekwatne do zmieniających się potrzeb rynku pracy oraz są bardziej aktywne i mobilne zawodowo;
Działanie 3.1.2. Wspieranie rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, zwłaszcza dla absolwentów.
- Cel operacyjny 3.2: Osoby bezrobotne znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wykształcenie i kwalifikacje, w tym osoby 50+, zdobywają umiejętności, dzięki którym są bardziej aktywne zawodowo i coraz częściej znajdują zatrudnienie zwłaszcza na regionalnym rynku pracy; Działanie 3.2.4. Promocja i wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia.
- Cel operacyjny 3.3: Bezrobotne osoby niepełnosprawne są lepiej wykształcone, bardziej aktywne zawodowo i korzystają z coraz większych możliwości podjęcia pracy;

¹⁶ Ocena funkcjonowania ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim. Raport końcowy, Instytut Badań i Analiz Grupa OSB, Olsztyn 2013, s. 22.

¹⁷ Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku, załącznik do uchwały nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 r., Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2012.

Działanie 3.3.3. Wspieranie działań na rzecz tworzenia miejsc pracy dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych (w tym promowanie elastycznych form zatrudnienia np. telepraca i samozatrudnienia) na otwartym rynku pracy.

- Cel operacyjny 3.4: Osoby długotrwale bezrobotne zagrożone wykluczeniem społecznym – m.in. osoby bezdomne, opuszczające zakłady karne, ośrodki terapii uzależnień – nabywają kwalifikacje zawodowe i umiejętności społeczne skutkujące coraz większym usamodzielnieniem społeczno-zawodowym; Działanie 3.4.4. Rozwój i promocja podmiotów ekonomii społecznej oraz spółdzielczości socjalnej (CIS, KIS, spółdzielnie socjalne i inne).
- Cel operacyjny 4.1: Sektor pozarządowy skuteczniej zaspokaja potrzeby lokalnych społeczności dzięki rozwojowi branżowemu i terytorialnemu; Działanie 4.1.4 Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu oraz funkcjonowaniu koalicji i partnerstw organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Ponadto założenia WPRES wpisują się w wiodący cel Strategii Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w Województwie Warmińsko-Mazurskim do 2020 roku: *Rozwój zasobów ludzkich niezbędnym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego województwa*, jak również przyjęte dla jego realizacji priorytety, w tym w szczególności:

Priorytet 1 -> Wzrost zatrudnienia

Priorytet 4 -> Równość szans do zatrudnienia

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 jest komplementarny także w stosunku do innych programów wojewódzkich, takich jak *"Wojewódzki program wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015"*, czy też „Program współpracy z organizacjami pozarządowymi”.

1.5. Zakres podmiotowy Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020

Zwyczajowo ekonomia społeczna jest ujmowana jako działalność organizacji, które łączą cele gospodarcze oraz społeczne, przy czym te drugie mają znaczenie nadrzędne. Ekonomia społeczna jest zatem tą częścią gospodarki, w której przedsiębiorstwa są tworzone przez i dla tych, którzy mają wspólne potrzeby i są odpowiedzialne za tych, którym mają służyć (def. Komisji Europejskiej).

Według podejścia funkcjonalnego EMES (*European Research Network*), inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną powinny charakteryzować się następującymi kryteriami społecznymi i ekonomicznymi:

a) Kryteria ekonomiczne:

- prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne;
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych;
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego;
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

b) Kryteria społeczne:

- wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia;
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy;

- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
- możliwie wspólnotowy charakter działania;
- ograniczona dystrybucja zysków.

Wiążącą definicję pojęcia zawiera **Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej** przyjęty przez Radę Ministrów 12 sierpnia 2014 r. Wg tego rządowego dokumentu:

Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy:

- integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną,
- tworzeniu miejsc pracy,
- świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego),
- rozwojowi lokalnemu.

W sferze ekonomii społecznej działają **podmioty ekonomii społecznej**, obejmujące cztery główne grupy:

1. **Przedsiębiorstwo społeczne**, będące fundamentem ekonomii społecznej. Podmiot ten posiada cechy wspólne dla podmiotów z pozostałych grup, ale charakteryzuje się tym, że:
  - jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym;
  - celem działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym przypadku wymagane jest zatrudnienie co najmniej 50% osób pochodzących z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności) lub świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, przy jednoczesnej realizacji celów prozatrudnieniowych (zatrudnienie min. 20% osób z określonych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym);
  - nie rozdziela zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną (w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym) lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
  - jest zarządzany na zasadach demokratycznych lub co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Status przedsiębiorstwa społecznego uzyskiwany będzie na podstawie przepisów o przedsiębiorstwie społecznym poprzez uzyskanie odpowiedniego wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

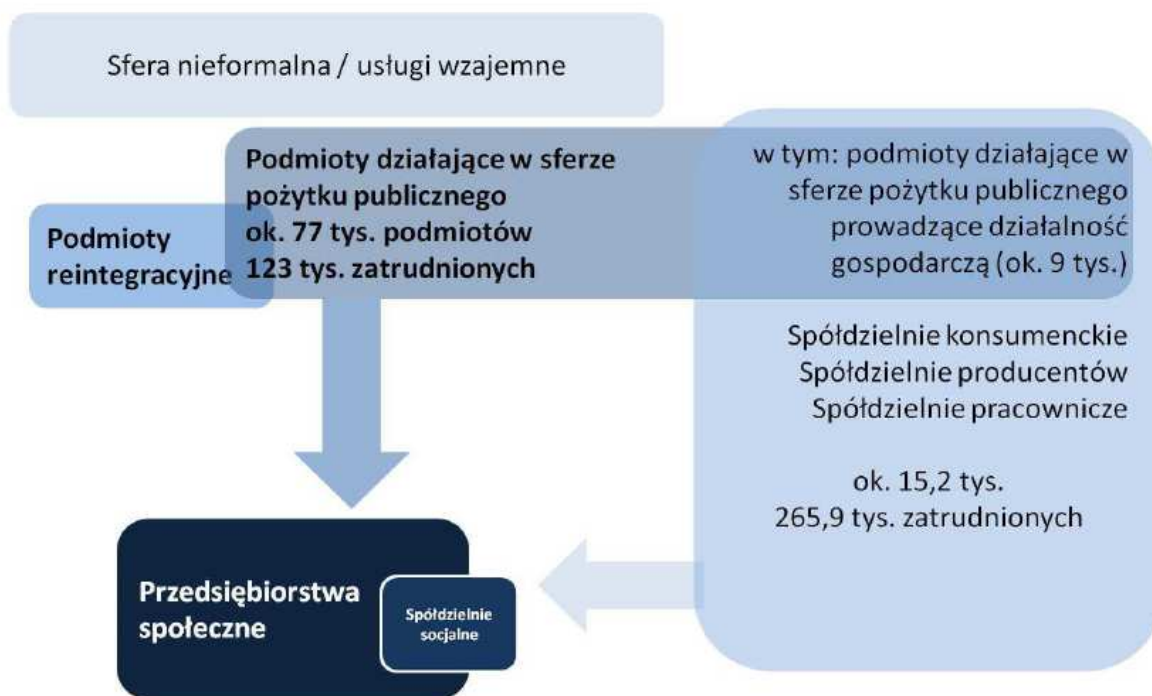
2. **Podmioty reintegracyjne**, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji

społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;

3. **Podmioty działające w sferze pożytku publicznego**, które prowadzą działalność ekonomiczną i zatrudniają pracowników, choć ich aktywność nie jest oparta na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w pewnym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
4. **Podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie posiadają wszystkich cech przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:
  - organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
  - Zakłady Aktywności Zawodowej;
  - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
  - pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Osobną, piątą grupą w obszarze ekonomii społecznej są pojawiające się coraz częściej **inicjatywy o charakterze nieformalnym**, m.in. ruch rodzących się kooperatyw spożywców w: Białymstoku, Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie oraz Wrocławiu, inicjatywy działające w sferze wzajemnościowej oraz inicjatywy lokalne np. ruchy miejskie, lokatorskie i sąsiedzkie.

Rysunek nr 1. Schemat podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w Polsce.

Źródło: KPRES, str. 15.

1.6. Opis procesu opracowania i przyjęcia Programu

Przyjęta metodyka opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 została oparta o społeczno-ekspertycki model budowy strategii rozwoju oraz programów operacyjnych, odzwierciedlający wytyczne i oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji, w tym w szczególności „Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie” z dnia 17 maja 2011 roku oraz Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej z 12 sierpnia 2014 r.

Uchwałą Nr 61/703/14/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 19 listopada 2014 r. powołany został Zespół ds. opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020. W skład zespołu weszło 24 przedstawicieli instytucji i organizacji, które zajmują się tematyką ekonomii społecznej w województwie, a także reprezentanci świata nauki oraz biznesu. W pracach uczestniczyły także osoby reprezentujące instytucje rynku pracy, jednostki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe.

Następnie opracowany został harmonogram prac nad WPRES, przyjęty Uchwałą Nr 1/12/15/V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 7 stycznia 2015 r. w sprawie przyjęcia harmonogramu opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015 – 2020. Łącznie w spotkaniach roboczych i warsztatach wzięło udział 25 osób. Pełna imienna lista uczestników procesu znajduje się w Aneksie nr 1 do Programu.

Zespół w okresie od 19 listopada 2014 r. do 11 lutego 2015 r. podczas 5 spotkań warsztatowych wypracował podstawowe założenia programu:

- 19 listopada 2014 r. – przedstawiono diagnozę WPRES: najważniejsze dane dotyczące rynku pracy i pomocy społecznej oraz zidentyfikowano podstawowe problemy i bariery utrudniające rozwój ekonomii społecznej;
- 4 grudnia 2014 r. – dokonano analizy SWOT (mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia) w obszarze ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, a także określono cel główny i cele szczegółowe programu;
- 16 stycznia 2015 r. – sformułowano propozycje działań służących realizacji poszczególnych celów szczegółowych oraz sformułowano podstawowe wskaźniki pomiaru stopnia osiągnięcia celów Programu;
- 30 stycznia 2015 r. – określono, które instytucje i podmioty będą odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań, w jaki sposób oraz w jakim terminie te działania będą wdrażane, zidentyfikowano źródła finansowania działań Programu.
- 11 lutego 2015 r. – zakończenie prac nad sformułowaniem działań, omówienie uwag i propozycji członków Zespołu dotyczących zapisów dokumentu oraz ustosunkowanie się do nich.

Opracowanie *Programu* poprzedzone zostało diagnozą sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie warmińsko-mazurskim, diagnozą ekonomii społecznej i jej otoczenia, a także analizą opracowań własnych, badań w dziedzinie ekonomii społecznej, dokumentów strategicznych oraz programowych.

W oparciu o ten materiał Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie przygotował projekt Programu.

Ponadto w okresie od 30 marca do 4 maja 2015 roku odbyły się otwarte konsultacje społeczne projektu WPRES. Niniejszy dokument uwzględnia uwagi i opinie zgłoszone podczas konsultacji.

Dzięki konsultacjom WPRES oraz udziałowi w jego tworzeniu przedstawiciele różnych środowisk i sektorów powstał dokument, który w sposób kompleksowy określa i rekomenduje działania, służące rozwojowi ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim.

Rozdział 2.   Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie warmińsko-mazurskim

Ekonomia społeczna jako forma działalności człowieka nie istnieje w oderwaniu od otaczającego go świata. Ważnym czynnikiem warunkującym rozwój ES w regionie jest ogólnie rozumiana sytuacja społeczno-gospodarcza, w tym w szczególności struktura społeczno-demograficzna społeczeństwa oraz sytuacja na rynku pracy, a także powiązane z tym nasilenie występowania problemów społecznych. Dlatego też, jako punkt wyjścia do planowania działań na rzecz ekonomii społecznej potrzebne jest sporządzenie diagnozy sytuacji w ww. obszarach.

2.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna województwa warmińsko-mazurskiego

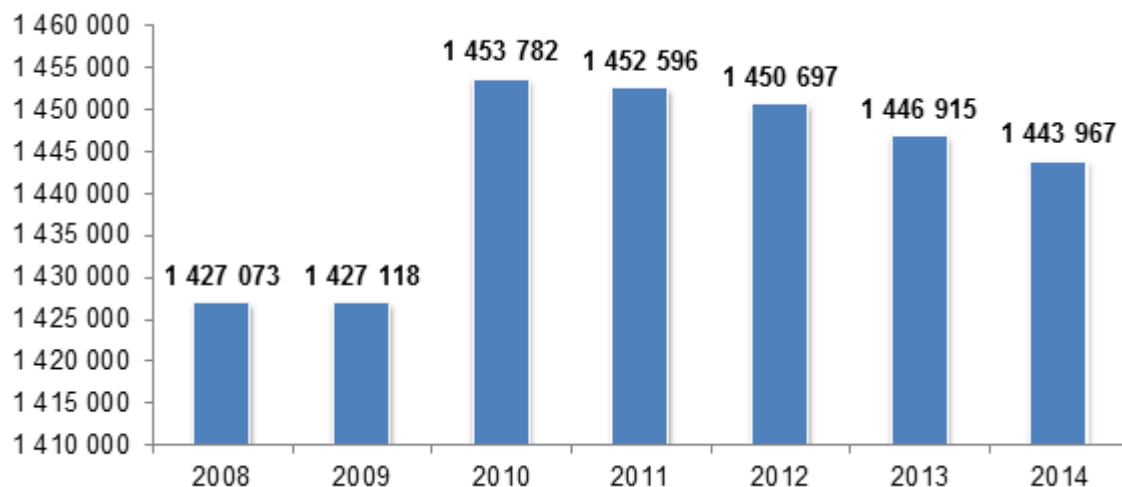
W opisie sytuacji społeczno-demograficznej województwa podstawowymi zagadnieniami są liczebność mieszkańców, gęstość zaludnienia, wskaźnik urbanizacji oraz struktura demograficzna wg płci i wieku.

Województwo warmińsko-mazurskie leży w północno-wschodniej części kraju i zajmuje obszar 24 174 km², co stanowi 7,7% powierzchni kraju. W jego granicach działa 116 jednostek samorządu gminnego, w tym 16 miejskich, 33 miejsko-wiejskich, 67 wiejskich. Województwo podzielone jest na 17 powiatów ziemskich oraz 2 powiaty grodzkie, tj. miasta: Olsztyn i Elbląg. Na koniec 2014 roku było zamieszkiwane przez 1 443 967 osób, tj. o 2 948 osób mniej niż przed rokiem i o 9 815 osób mniej niż w 2010 r. Populacja województwa stanowiła 3,8% ogółu ludności Polski¹⁸ oraz 0,3% ogółu populacji UE-28. Pod względem liczby mieszkańców region zajmuje 12. miejsce w kraju. W województwie obserwuje się systematyczny spadek liczby ludności. W roku 2014 w stosunku do roku poprzedniego liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 0,2% (2 948 osób). Stan ten odzwierciedla ogólnokrajowy problem demograficzny. Dynamikę tego procesu na przestrzeni ostatnich 7 lat prezentuje wykres 1.

---

¹⁸ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego w 2014 r, maj 2015, Urząd Statystyczny w Olsztynie, s. 22.

Wykres nr 1. Liczba ludności województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2008-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na skutek migracji, spadku urodzeń a także postępującego procesu starzenia się społeczeństwa, liczba ludności w województwie warmińsko – mazurskim będzie się stopniowo zmniejszała. Prognoza GUS¹⁹ przewiduje, że w roku 2015 całkowita liczba ludności województwa wyniesie około 1 413 300, a w roku 2025 mieszkańców województwa będzie już o ponad 47 400 osób mniej niż odnotowano na koniec 2009 roku.

Z prognoz demograficznych wynika, iż w 2035 r., w odniesieniu do 2011 r., liczba mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego zmniejszy się o około 143 tys. osób, tj. o 9,9% (tabela 2). W analizowanym okresie spadek ludności w kraju będzie nieco mniejszy i wyniesie 6,6%. W krajach Unii Europejskiej widoczny będzie natomiast wzrost liczby ludności (o 4,8%), do czego niewątpliwie przyczynią się ruchy migracyjne ludności.

Tabela nr 2. Liczba ludności w 2011 r. i 2035 r.

Wyszczególnienie	2011	2035	Zmiana
UE-27	500 306 522	524 536 969	4,8%
Polska	38 538 447	35 992 946	-6,6%
warmińsko-mazurskie	1 452 596	1 309 392	-9,9%

Źródło: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020. Diagnoza, Olsztyn, sierpień 2014 r., s. 6.

Województwo charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem poziomu gęstości zaludnienia (w 2012 r. od 33 osób/km² w powiecie piskim do 80 osób/km² w powiecie ełckim, przy średniej wartości wynoszącej 60 osób/km²). Jest to najniższa wartość w Polsce, gdzie średnia wartość zaludnienia osiąga poziom 123 osób/km² oraz niższa niż w 28 krajach UE (116 osób na km²). Gęstość zaludnienia w miastach

¹⁹ Zob. Rocznik demograficzny 2010, GUS, Warszawa 2010, s. 168.

województwa warmińsko-mazurskiego wynosi średnio 1,4 tys. osób/km², natomiast na wsi – 25 osób/km²²⁰. Dane za rok 2014 nie uległy zmianie.

Charakteryzując sytuację demograficzną województwa, należy również przeanalizować **statystyki dotyczące wieku i płci**.

Struktura ludności według płci w województwie warmińsko-mazurskim od kilku lat nie ulega większym zmianom. W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważają kobiety, których odsetek w końcu 2014 r., podobnie jak w 2013 r., a także w 2010 r. wyniósł 51,0%. W Polsce tendencja była podobna – kobiety w 2014 r. stanowiły 51,6%. Współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) w województwie osiągnął wartość 104, natomiast w Polsce 107²¹.

W opisywaniu sytuacji społecznej w województwie warmińsko-mazurskim ważne jest zjawisko starzejącego się społeczeństwa i liczba osób starszych (kobiety 60 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej wg GUS). Według nadesłanych od jednostek organizacyjnych pomocy społecznej sprawozdań Oceny Zasobów Pomocy Społecznej **liczba osób starszych** w 2013 r. wynosiła łącznie 236.339, co stanowi 16,3% ogółu mieszkańców, podczas gdy w 2012 roku osoby te stanowiły 15,7% ogółu mieszkańców (228.147 osób).²²

Według danych GUS (udostępnionych w Banku Danych Lokalnych) największy udział procentowy w ogólnej liczbie osób województwa, stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Liczba kobiet i mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), wieku produkcyjnym (15-64 lata mężczyźni oraz 15-59 lat kobiety) oraz poprodukcyjnym, przedstawia się w sposób zaprezentowany w tabeli 3.

Tabela nr 3. Ludność województwa wg wieku w latach 2010,2012-2014.

Wyszczególnienie	Rok			
	2010	2012	2013	2014
Liczba ludności OGÓŁEM w tys.	1 427,2	1 450,7	1 446,9	1 443,9
Wiek przedprodukcyjny (14 lat i mniej) % OGÓŁEM	16,08	19,3	19,0	18,8
Wiek produkcyjny (K 15-59 lat; M 15-64 lata) % OGÓŁEM	69,12	65,0	64,7	64,2
Wiek poprodukcyjny % OGÓŁEM	14,80	15,7	16,3	17,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS udostępnionych w Banku Danych Lokalnych.

Jak widać, w ciągu ostatnich lat w województwie warmińsko-mazurskim utrzymuje się niepokojąca tendencja spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Trend wydłużania się życia, który składa się na zjawisko tzw. „starzenia się społeczeństwa”, odnotowywany jest za pomocą wskaźnika przeciętnej długości życia. Dane BDL GUS za rok 2013²³ wskazują, że mężczyźni średnio dożywali 71,9 lat, a kobiety 80,8 lat.

²⁰ Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020. Diagnoza, Olsztyn, sierpień 2014r., s. 5.

²¹ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego w 2014 r, maj 2015, Urząd Statystyczny w Olsztynie, s. 23.

²² Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2014 dla województwa warmińsko-mazurskiego, ROPS, Olsztyn 2015 r., s. 9.

²³ Brak dostępnych danych za 2014 r.

Natomiast według prognoz demograficznych przeciętna długość życia w 2035 roku wśród mieszkańców województwa wyniesie dla mężczyzn 76,5 lat, a dla kobiet 82,8 lat²⁴. Z tego wynika, że wiek mężczyzn z województwa wydłuży się w okresie najbliższych 20 lat średnio prawie o 5 lat, a w przypadku kobiet o blisko 2 lata.

Starzenie się społeczeństwa uwidacznia się również poprzez rosnący współczynnik obciążenia demograficznego wyrażony w liczbie osób w wieku nieprodukcyjnym²⁵ na 100 osób w wieku produkcyjnym. Na koniec 2014 roku wyniósł on w województwie średnio 56 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. W roku 2035 przewiduje się, osiągnie już liczbę 74 osób w wieku nieprodukcyjnym. Wskaźnik ten podobnie kształtuje się w odniesieniu do ogólnych danych dla kraju.

Jak wynika z raportu MIR pt. *Przemiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa: konsekwencje dla lokalnych rynków pracy w Polsce*²⁶, bardzo ważną kwestią warunkującą skuteczność polityk publicznych, również tych realizowanych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, jest i będzie przeciwdziałanie negatywnym skutkom, które wystąpią w konsekwencji zmian demograficznych. W świetle postępującego starzenia się społeczeństwa, do głównych zaleceń zaliczono:

- koncentrację na działaniach w zakresie polityki prorodzinnej, tak aby zwiększyć poziom dzietności (m.in. zapewnienie odpowiedniej liczby żłobków i przedszkoli, stworzenie przyjaznych warunków dla rodziców w miejscu pracy);
- promowanie idei zdrowego i aktywnego społeczeństwa wśród osób młodych oraz osób starszych, a także rozwój *białej gospodarki* (usług medycznych i opiekuńczych skierowanych do seniorów);
- rozwijanie *srebrnej gospodarki*, wychodzącej na potrzeby nowego rodzaju klienta-seniora, na rzecz którego będą świadczone usługi nowego typu;
- zarządzanie starzejącą się siłą roboczą (strategie zarządzania wiekiem, transfer wiedzy od starszych do młodszych pracowników, promocja dojrzałych pracowników i przeciwdziałanie stereotypom) oraz podnoszenie poziomu umiejętności i kompetencji (np. promocja modelu nauki przez całe życie, realizacja projektów mających na celu podnoszenie umiejętności i kompetencji osób starszych).

Ponadto w związku z prognozami demograficznymi dotyczącymi znacznego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, ważnym czynnikiem rozwoju i konkurencyjności regionu będą specyficzne usługi zdrowotne, pielęgnacyjne, rehabilitacyjne i bytowe. Istotne jest również zapewnienie równego dostępu do świadczeń specjalistycznych dla wszystkich mieszkańców. Podniesieniu standardu usług, skrócenie czasu oczekiwania na świadczenia, doposażenie podmiotów w specjalistyczny sprzęt medyczny służą projekty realizowane z wykorzystaniem funduszy europejskich.²⁷

²⁴ Prognoza ludności faktycznej dla Polski, regionów oraz województw, GUS, Warszawa 2008, s. 5.

²⁵ Według GUS: na wiek nieprodukcyjny składa się wiek przedprodukcyjny, w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0 - 14 lat oraz wiek poprodukcyjny, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej.

²⁶ Przemiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa: konsekwencje dla lokalnych rynków pracy w Polsce; MRR (MIR), OECD, Warszawa, styczeń 2013 r.

²⁷ Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020. Diagnoza, Olsztyn, sierpień 2014r., s. 6,7,32.

2.2. Rynek pracy w województwie warmińsko-mazurskim

STRUKTURA GOSPODARKI WOJEWÓDZTWA

Województwo odznacza się stosunkowo niskim poziomem rozwoju gospodarczego w kraju i należy do grona najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej. Wartość produktu krajowego brutto wytworzonego w województwie warmińsko-mazurskim w 2013 roku wyniosła 45 008 mln zł i w porównaniu do 2012 roku wzrosła o 1 918 mln zł, tj. o 4,5%. Udział województwa w tworzeniu produktu krajowego brutto w 2013 roku ukształtował się na takim samym poziomie jak w roku 2012 (czyli 2,7%). PKB na jednego mieszkańca w województwie warmińsko-mazurskim w 2013 roku wyniósł 31 077 zł i w porównaniu do 2012 roku wzrósł o 1 400 zł, czyli o 4,7%. Wskaźnik ten był niższy od średniej krajowej o 12 091 zł, tj. o 28,0%; stanowił 72% średniej krajowej PKB i sytuował województwo na czternastym miejscu w Polsce.

Najbogatszym z podregionów jest olsztyński, w którym wytwarza się około połowę regionalnego PKB – w 2011 r. 20,1 mld zł (48,3%), podczas gdy w elbląskim – 14,6 mld zł PKB (35,0%), w ełckim odpowiednio 7 mld zł (16,7%).

Region Warmii i Mazur wyróżnia się w skali kraju i Europy bogactwem środowiska przyrodniczego, na które składają się: urozmaicona rzeźba terenu, liczne jeziora (około 2600), zwarte kompleksy leśne oraz czyste powietrze. Połowę obszaru województwa stanowią obszary objęte prawną ochroną przyrody, w tym o randze międzynarodowej. Na terenie województwa wyróżnione są obszary ostoi przyrody o znaczeniu europejskim (NATURA 2000, CORINNE). Całe województwo warmińsko-mazurskie występuje w obrębie obszaru funkcjonalnego *Zielone Płuca Polski*. Region charakteryzuje większy niż średnio w kraju udział rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa w wartości dodanej brutto (8,9% wobec 4,0% w kraju w 2011 r.).

Województwo warmińsko-mazurskie należy do regionów słabo uprzemysłowionych. W gospodarce dominuje produkcja mebli, produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcja artykułów spożywczych, produkcja maszyn i urządzeń, a także uprawa roślin i hodowla zwierząt, budownictwo, handel i naprawy pojazdów samochodowych oraz turystyka²⁸. Udział przemysłu jest porównywalny (24,2% wobec 25,6% w kraju), natomiast usług niższy (58,8% wobec 62,4%). Znaczenie sektora rolnego w tworzeniu wartości dodanej brutto w UE jest znacznie mniejsze niż w województwie i kraju – 1,7%, przemysł i budownictwo generują 25% wartości dodanej brutto, natomiast usługi – 73,4%.

W województwie warmińsko-mazurskim charakterystyczny jest dość wysoki udział osób pracujących w firmach mikro i małych w ogóle pracujących- wyższy od przeciętnej krajowej i znacznie wyższy od pozostałych województw w Polsce Wschodniej. Sektor MSP wyraźnie zajmuje większą część ogółu, niż średnio w Polsce (76,6% wobec 48%), szczególnie duży udział mają firmy średniej wielkości. W przypadku przedsiębiorstw mikro, małych i średnich jeszcze jeden fakt warty jest podkreślenia- udział tych trzech grup firm w przychodach sektora przedsiębiorstw jest w województwie warmińsko-mazurskim zawsze wyższy niż średnio w kraju²⁹.

Wartość dodana brutto na 1 pracującego – 84,8 tys. zł stanowiła 88,0% wartości krajowej. Najwyższą wartość zanotowano w działalności usługowej –

²⁸ "Konkurencyjność Warmii i Mazur - diagnoza problemowa", opracowanie na zlecenie Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2012, s.26.

²⁹ Ibidem, s. 31.

finansowej i ubezpieczeniowej, obsłudze rynku nieruchomości – 227,7 tys. zł, najniższą – w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie – 47,3 tys. zł, przy czym była ona prawie dwukrotnie wyższa niż w kraju. Jest to rezultatem dość korzystnych warunków dla rozwoju gospodarstw wysoko towarowych, w tym obecności terenów po PGR-ach i korzystnej struktury wielkościowej gospodarstw rolnych, rozwiniętego przemysłu rolno-spożywczego oraz potencjału Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w zakresie rolnictwa i nauk przyrodniczych³⁰.

WYNAGRODZENIA

Poziom wynagrodzeń mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego odbiega od średniej krajowej. W 2014 r. w województwie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło poziom 3 212,76 zł i było wyższe niż w roku poprzednim o 5,4%. W kraju przeciętne wynagrodzenie brutto wyniosło 3 980,24 zł, co oznacza wzrost o 3,7% w odniesieniu do zanotowanego przed rokiem³¹. W porównaniu do grudnia 2013 r. wzrost przeciętnych wynagrodzeń odnotowano w większości sekcji m.in. w budownictwie (o 8,3%), handlu; naprawie pojazdów samochodowych (o 6,8%), przemyśle (o 5,3%), informacji i komunikacji (o 5,1%), zakwaterowaniu i gastronomii (o 4,4%) oraz transporcie i gospodarce magazynowej (o 3,3%).

ZATRUDNIENIE

W jednostkach sektora przedsiębiorstw w województwie warmińsko-mazurskim w 2014 r. przeciętne zatrudnienie wyniosło 135,2 tys. osób, co oznacza spadek o 0,9% w odniesieniu do 2013 roku. W Polsce z kolei w 2014 r. obserwowano wzrost o 0,6%. Największe przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw zanotowano w przetwórstwie przemysłowym – 70,7 tys. osób, tj. 52,3% ogółu, natomiast najmniejsze w pozostałej działalności usługowej (0,4 tys. osób, tj. 0,3%).

W porównaniu do grudnia 2013 r. roku zatrudnienie zmalało m.in. w budownictwie (o 9,0%) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (o 0,4%). W ujęciu rocznym wzrost zatrudnienia nastąpił m.in. w informacji i komunikacji (o 18,5%), handlu, naprawie pojazdów samochodowych (o 2,8%), przemyśle (o 2,2%) oraz obsłudze rynku nieruchomości (o 1,6%).

BEZROBOCIE

Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się najwyższym w kraju natężeniem bezrobocia rejestrowanego. W końcu grudnia 2014 r. liczba **bezrobotnych zarejestrowanych** w urzędach pracy wyniosła 98,1 tys. osób i była o 17,7 tys. osób (tj. o 15,3%) niższa niż w grudniu 2013 roku.

W strukturze regionalnego bezrobocia przeważają kobiety, w 2014 r. stanowiły one 52,0% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (przed rokiem 51,7%). Na koniec 2012 r. w regionie zarejestrowanych było również 13,7 tys. kobiet, które po urodzeniu dziecka nie podjęły zatrudnienia.

Sprawowanie opieki nad dziećmi do 3. roku życia stanowi duże utrudnienie w wejściu/powrocie na rynek pracy. Ważną przyczyną niniejszej sytuacji jest luka

³⁰ Ibidem, s. 33.

³¹ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego w 2014 r, maj 2015, Urząd Statystyczny w Olsztynie, s. 46.

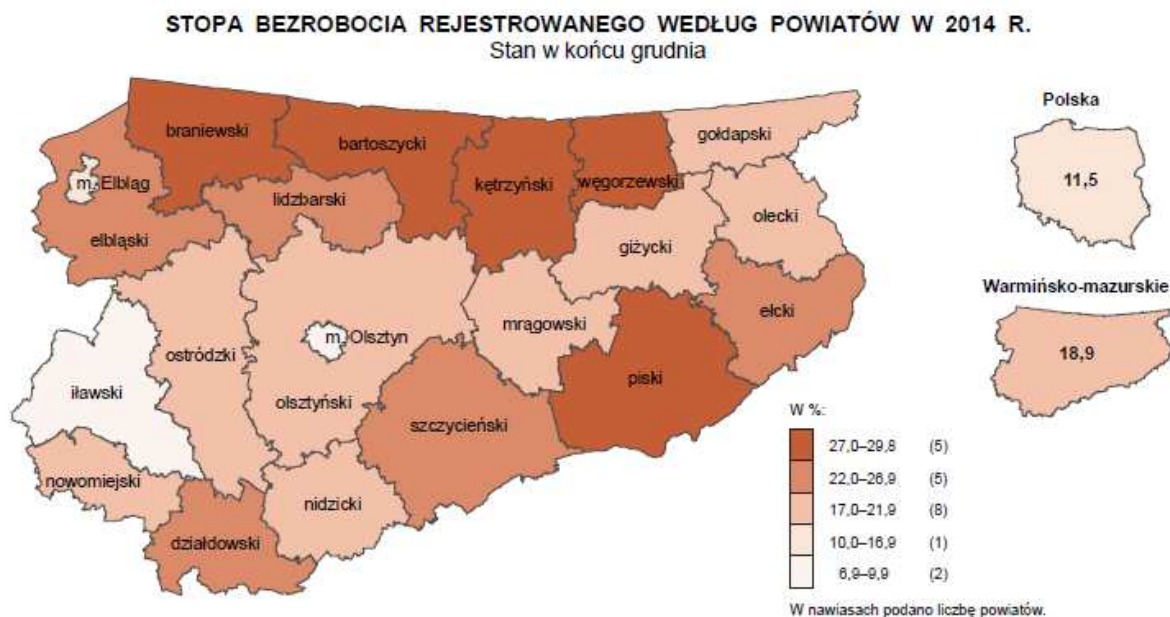
w sferze usług opieki nad dzieckiem pomiędzy końcem urlopu macierzyńskiego a wiekiem, w którym może być ono umieszczone w przedszkolu, co znacznie utrudnia godzenie życia zawodowego i rodzinnego. Rozwiązaniem tej sytuacji może jednak być świadczenie usług społecznych w zakresie opieki nad dziećmi do 3. roku życia m.in. przez podmioty ekonomii społecznej.

W grudniu 2014 r. **stopa bezrobocia rejestrowanego** ukształtowała się na poziomie **18,9%** i była o 2,7 p. proc. niższa w porównaniu do grudnia 2013 roku.

Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim jest mocno zróżnicowana lokalnie, co obrazuje mapa nr 1. Powiatem o najniższej stopie bezrobocia jest Olsztyn (6,9%), a do powiatów o najwyższej stopie bezrobocia należały m.in.:

- piski (29,8%),
- kętrzyński (29,7%)
- braniewski (29,5%)
- węgorzewski (28,1%)³².

Mapa nr 1. Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim według powiatów (stan na koniec grudnia 2014 r.)

Źródło: Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego w grudniu 2014 r., s. 6.

Wybrane kategorie bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy kształtowały się następująco:

- Długotrwale bezrobotni – 58,7%;
- Do 25 roku życia – 17,2%;
- Powyżej 50 roku życia – 25,5%;
- Niepełnosprawni – 6 %.

³² Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko – mazurskiego w grudniu 2014 r., Nr 12/2014, Urząd Statystyczny w Olsztynie, s.5-6.

W grudniu 2014 r. do urzędów pracy zgłoszono 2,4 tys. ofert zatrudnienia, tj. o 0,3 tys. ofert więcej niż w 2013 r. W końcu tego miesiąca na 1 ofertę pracy przypadało 83 bezrobotnych (w listopadzie 2014 r. - 61, a w 2013 r. 134).

Niepełnosprawni na rynku pracy

Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku liczba osób niepełnosprawnych ogółem w Polsce wynosiła na koniec marca 4 697,5 tys., co stanowi 12,2% ludności kraju. Prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności posiadało 3 131,9 tys. osób, natomiast biologiczne 1 565,6 tys.³³. W 2011 roku liczba osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim wyniosła 197,3 tys. Oznacza to, że na 1000 mieszkańców województwa 136 to osoby z niepełnosprawnością (tj. 13,6% ogólnej liczby mieszkańców). Wśród ogółu osób z niepełnosprawnością największy odsetek, bo aż 77 % stanowiły osoby w wieku 45 lat i więcej. Z analizy populacji niepełnosprawnych w województwie, według ekonomicznych grup wieku wynika, że w 2011 r. ponad połowa (52,9%) z nich znajdowała się w wieku produkcyjnym. Zróżnicowanie wśród niepełnosprawnych mieszkańców województwa widoczne było m.in. w zależności od kategorii niepełnosprawności. Wśród osób niepełnosprawnych prawnie największy odsetek stanowiły osoby będące w wieku produkcyjnym (57,0%).

Osoby niepełnosprawne stanowią na warmińsko-mazurskim rynku pracy niski odsetek bezrobotnych. Wg stanu na koniec 2014 roku ich liczba w całym województwie wynosiła 5 921 osób (6,0%) i była niższa o 615 osób (o 9,4%) niż w roku poprzednim. Udział procentowy tej grupy bezrobotnych, w stosunku do 2013 roku, wzrósł o 0,4 pkt proc. Odsetek bezrobotnych zatrudnienia w 2014 roku wyniósł 50,5%, to o 1,4 pkt proc. mniej niż w 2013 roku (51,9%). kobiet w strukturze niepełnosprawnych pozostających bez Bezrobotni z prawem do zasiłku stanowili w 2014 roku w grupie niepełnosprawnych 19,0% (1 125 osób), to o 15,9% (o 213 osób) mniej niż w roku 2013. Skrajne wartości procentowego udziału osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych odnotowano w mieście Olsztynie (10,6%) i powiecie piskim (2,0%).

Powszechnie wiadomym jest, że liczba osób niepełnosprawnych pozostających bez zatrudnienia jest wielokrotnie większa. W związku z tym, niezbędne jest motywowanie tych osób, do podejmowania aktywności zawodowej i edukacyjnej, co może przyczynić się do zwiększenia ich szans na uzyskanie zatrudnienia.

Powodem braku aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jest między innymi:

- niski poziom ich wykształcenia,
- brak możliwości dojazdu do miejsca pracy,
- bariery architektoniczne i w komunikowaniu się,
- niewystarczająca liczba ofert pracy dostosowanych do potrzeb i możliwości osoby niepełnosprawnej,
- niekorzystne zapisy w orzecznictwie o niepełnosprawności wydanym przez ZUS do celów rentowych dyskwalifikujące osobę niepełnosprawną jako potencjalnego pracownika.

³³ Niepełnosprawność prawna – niepełnosprawność potwierdzona aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności wydanym przez uprawniony do tego organ. Niepełnosprawność biologiczna - subiektywne odczuwanie przez daną osobę ograniczenia w wykonywaniu podstawowych dla danego wieku czynności przy jednoczesnym braku aktualnego orzeczenia.

Stopień i rodzaj niepełnosprawności, a także niekorzystna struktura wiekowa w połączeniu z niekorzystnym niskim poziomem wykształcenia, powodują, że szanse na znalezienie zatrudnienia są często niewielkie, a okres pozostawania bez pracy osób niepełnosprawnych jest coraz dłuższy.

Odnotowuje się wzrost liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy w porównaniu do utworzonych miejsc pracy chronionej. W 2013 roku na otwartym rynku pracy utworzono prawie 500 miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, natomiast na chronionym rynku- 40, podczas gdy w 2012 roku utworzono ich 257.

2.3. Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w ujęciu pomocy społecznej

Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z najbiedniejszych w kraju. Ubóstwo wielu rodzin, pomimo coraz większych nakładów finansowych przeznaczonych na pomoc społeczną, należy do największych i najpowszechniejszych problemów społecznych w regionie. Jest ono w dużej mierze wynikiem najwyższego w Polsce wskaźnika stopy bezrobocia³⁴. Brak zatrudnienia nie pozwala wielu rodzinom i osobom zaspokoić potrzeb niezbędnych do ich samodzielnej egzystencji w konsekwencji czego zmuszeni są korzystać ze świadczeń oferowanych przez system pomocy społecznej.

Świadczenia przyznane w formie decyzji administracyjnej (tylko i wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej), niezależnie od ich rodzaju, formy i źródła finansowania (mogły to być zarówno świadczenia pieniężne, niepieniężne, jak i praca socjalna) w 2014 roku otrzymało 121.027 osób w 76.675 rodzinach, w których żyło 198.666 osób. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną stanowiła 13.76% ogólnej liczby ludności województwa warmińsko-mazurskiego³⁵.

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej w roku 2014 objęto 62.706 rodzin, w których żyło 155.382 osoby. Świadczenia niepieniężne przyznano 35.970 rodzinom, w których żyło 122.025 osób.

Pomocy społecznej udziela się z uwzględnieniem powodów wskazanych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej. Ośrodki pomocy społecznej, organizując pomoc społeczną na poziomie gminy, udzielają jej przede wszystkim z powodów: ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, sieroctwa, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizmu lub narkomanii, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Powiatowe centra pomocy społecznej, realizując zadania z zakresu pomocy społecznej na poziomie powiatu, udzielają pomocy głównie z tytułu: niepełnosprawności, sieroctwa, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi.

³⁴ Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim w 2014 roku wyniosła 18,9% (według Banku Danych Lokalnych).

³⁵ Liczba ludności województwa warmińsko-mazurskiego w 2014 roku wynosiła 1.443.967 osób (stan na 31.12.2014 r.).

Tabela nr 4. Struktura korzystania z pomocy społecznej (według wybranych powodów udzielania świadczeń) w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2014 r.

Powody przyznania pomocy społecznej	Liczba rodzin, którym przyznano decyzją świadczenie			Liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
bezrobocie	46 079	49 645	46 566	135 553	142 369	132 331
ubóstwo	39 174	43 378	42 538	104 340	114 399	110 573
niepełnosprawność	23 537	24 423	24 381	51 532	52 774	50 889
długotrwała lub ciężka choroba	20 906	22 173	21 931	44 315	47 432	45 268
bezzradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	12 743	13 505	12 001	47 662	48 957	43 896

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03.

Z powyższej tabeli wynika, iż dominującym powodem udzielania świadczeń z pomocy społecznej w 2014 roku było kolejno: **bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezzradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.**

Bezrobocie stanowi bardzo istotny problem społeczny i jest powiązane z innymi negatywnymi zjawiskami społecznymi, np. długotrwałe bezrobocie związane jest z obniżeniem standardu materialnego życia nie tylko samego bezrobotnego, ale i całej jego rodziny. Stąd bardzo często obszary długotrwałego bezrobocia pokrywają się w danym społeczeństwie z obszarami ubóstwa. To z kolei może spowodować rozprzestrzenianie się rozmaitych patologii społecznych, rozpad rodziny czy obniżenie zdrowotności społeczeństwa. W województwie warmińsko-mazurskim liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w 2014 roku wyniosła 132.331 osób.

Z ustawy o pomocy społecznej wynika, iż **ubóstwo**, jako samodzielna przesłanka udzielenia pomocy społecznej, nie występuje. Łącznie z nim musi wystąpić inna przesłanka udzielenia świadczenia, określona w art. 7 wyżej wymienionej ustawy. Problem ten jest jednym z głównych powodów udzielenia świadczeń z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim. Jak wynika z tabeli nr 5, liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w 2014 roku wyniosła 110.573 osoby.

Jednym z najbardziej niepokojących problemów społecznych ostatnich lat, nie tylko w województwie, kraju, ale i na całym świecie, jest problem **niepełnosprawności**. Niepełnosprawność plasuje się na trzecim miejscu wśród przyczyn udzielania pomocy społecznej (24.381 rodzin; 50.889 osób w rodzinach).

***

W ostatnich latach, podobnie jak w kraju, poprawie uległa sytuacja gospodarza w województwie warmińsko-mazurskim. Wzrosła produkcja sprzedana przemysłu i produkcja budowlano-montażowa. Zwiększyła się również sprzedaż detaliczna.

W kolejnych kwartałach 2014 r. obserwowano stopniową poprawę sytuacji na rynku pracy, tj. wzrost zatrudnienia i ograniczenie liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz wzrost przeciętnych wynagrodzeń nominalnych w sektorze przedsiębiorstw.

W dalszym ciągu natomiast stopa bezrobocia na Warmii i Mazurach przekracza średnią wartość przyjętą dla Polski, utrzymując się na najwyższym poziomie w kraju. Województwo charakteryzuje wysoki odsetek osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji (m.in. długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, osób starszych). Brak zatrudnienia przekłada się na niski poziom zamożności mieszkańców oraz powoduje, iż nie są oni w stanie samodzielnie zaspokoić niezbędnych potrzeb, co ma wpływ na liczbę osób korzystających z pomocy społecznej. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej zwracają również uwagę na zjawisko „dziedziczenia” bezrobocia, podczas którego dzieci osób bezrobotnych (naśladując wzorce rodziców) również stają się klientami urzędów pracy i ośrodków pomocy społecznej. Ważnym zjawiskiem społecznym jest również ubóstwo osób pracujących. Przyczynami tego zjawiska są m.in. niski poziom wynagrodzeń ludności regionu (najczęściej związany z wykonywaniem pracy na podstawie „umów śmieciowych”), niska mobilność, duży rozmiar rodzin.

Diagnoza zjawiska ubóstwa w województwie wskazuje na potrzebę zintensyfikowania działań różnych podmiotów i instytucji, w tym przede wszystkim jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, urzędów pracy, organizacji pozarządowych, placówek oświatowych oraz parafii i organizacji kościelnych, jak również przedsiębiorców w celu zapewnienia warunków do tworzenia nowych miejsc pracy, w tym w podmiotach ekonomii społecznej.

Ważnym społecznym wyzwaniem jest także starzenie się społeczeństwa i wydłużanie długości życia oraz ograniczone możliwości zapewnienia opieki przez rodzinę. Proces ten powinien nie tylko skłaniać służby pomocy społecznej do wzmocnienia działań pomocowych skierowanych do tej grupy podopiecznych, ale skutkować podejmowaniem działań na rzecz rozwoju usług społecznych oraz białej i srebrnej gospodarki. W tym zakresie podmioty ekonomii społecznej mogą odgrywać znaczącą rolę, wypełniając nisze gospodarcze, niezagospodarowane dotychczas wystarczająco przez podmioty komercyjne.

Rozdział 3.   Diagnoza ekonomii społecznej i jej otoczenia **w województwie warmińsko-mazurskim**

3.1. Charakterystyka sektora ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim

Dla właściwego opracowania celów, priorytetów i działań Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 (WPRES) niezbędne jest dokonanie charakterystyki sektora ekonomii społecznej na Warmii i Mazurach.

Biorąc pod uwagę różne kryteria (terytorialne, finansowe, organizacyjne), można powiedzieć, iż sektor ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim jest bardzo silnie zróżnicowany. Najliczniejszą grupę podmiotów ekonomii społecznej stanowią organizacje obywatelskie oraz spółdzielnie.

3.1.1. Sektor obywatelski

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Sektor organizacji pozarządowych jest młodą i ciągle kształtującą się sferą życia społecznego w Polsce, zarówno pod względem prawnym, instytucjonalnym, jak i infrastrukturalnym. W ciągu ostatnich kilkunastu lat powstawały dokumenty, które regulują i opisują sposób jego funkcjonowania – akty prawne, analizy, raporty. Prawna definicja organizacji pozarządowej pojawiła się wraz z wejściem w życie *Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 ze zm.).

Zgodnie z art. 3, ust. 2 ww. ustawy **za organizacje pozarządowe uznaje się osoby prawne lub jednostki bez osobowości prawnej, które nie są jednostką sektora finansów publicznych (w rozumieniu przepisów o finansach publicznych) i nie działają w celu osiągnięcia zysku, a zatem są to fundacje i stowarzyszenia, ale również związki zawodowe, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego)**³⁶.

Będąc formą samoorganizacji społeczeństwa obywatelskiego, stowarzyszenia, fundacje i inne organizacje pozarządowe ze swej istoty służą zaspokajaniu interesów o charakterze nieekonomicznym, nierzadko na rzecz dobra zbiorowego. Szczególny charakter organizacji pozarządowych polega na tym, iż znajdują się bliżej obywatela niż państwo i w wielu sferach mogą efektywniej zaspokajać ważne potrzeby społeczne.

Organizacje pozarządowe są ważnym elementem realizacji polityki społecznej państwa, dają one możliwość rozwijania aktywności obywatelskiej, ale także pozwalają na efektywną realizację zadań publicznych, w tym również zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Działają w rozmaitych dziedzinach (w szczególności na poziomie lokalnym), prowadząc działalność w szerokiej sferze zadań publicznych, którą określa artykuł 4 ust. 1 ustawy o działalności pożytku

³⁶ <http://www.mpips.gov.pl/spoleczenstwo-obywatelskie/>, 15.10.2014.

publicznego i o wolontariacie. Okazują się tym samym interesującym partnerem dla władz samorządowych.

Organizacje pozarządowe „w ostatnich latach stały się istotnym podmiotem realizacji usług społecznych w województwie warmińsko-mazurskim. III sektor wywiera coraz większy wpływ na politykę społeczną regionu oraz na rozwój społeczeństwa obywatelskiego m.in. poprzez realizację wielu programów i projektów na rzecz środowisk lokalnych”³⁷.

Podstawą do określenia liczby organizacji pozarządowych w Polsce są zasoby krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON Głównego Urzędu Statystycznego oraz rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej Krajowego Rejestru Sądowego. Dane zaczerpnięte z rejestru REGON pokazują, że sektor organizacji pozarządowych jest nie tylko najbardziej liczny, ale również najszybciej wzrasta w nim liczba nowych podmiotów. Tabela poniżej zawiera zestawienie liczby organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2014.

Tabela nr 5. Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2014 (wg stanu na 31.12.2014 r.)

Rok	Ogółem	Stowarzyszenia	Fundacje	Organizacje społeczne oddzielnie niewymienione ³⁸
2010	4335	3880	263	192
2011	4534	4053	286	195
2012	4750	4238	318	194
2013	4835	4307	333	195
2014	5054	4451	409	194

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wojewódzkiej Bazy Publikacyjnej Rejestru REGON województwa warmińsko-mazurskiego (Urząd Statystyczny w Olsztynie).

Jak widać, liczba NGO z roku na rok wzrasta dynamicznie – w 2011 r. utworzono 199 nowych NGO, w 2012 roku 216, w 2013 r. 85, a w 2014 r. powstało aż 219 nowych podmiotów, w tym aż 76 nowych fundacji. W 2013 r. 295 organizacji posiadało status organizacji pożytku publicznego (w 2010 było ich 254).

Jednocześnie warto podkreślić, iż rejestr REGON jest prowadzony przez Urząd Statystyczny w Olsztynie na podstawie danych zgłaszanych przez podmioty, na których ciąży obowiązek rejestracji. A zatem jakość rejestru (jego kompletność, aktualność) jest uzależniona od terminowego zgłaszania zmian przez te podmioty. Liczba figurujących w rejestrze organizacji nie jest tożsama z liczbą organizacji faktycznie działających. W oficjalnych statystykach ukryta jest bowiem trudna do oszacowania liczba organizacji, które w rzeczywistości już nie istnieją lub nie prowadzą żadnych działań, chociaż oficjalnie nie zostały zlikwidowane. Odsetek

³⁷ Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku przyjęta Uchwałą Nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 r., s. 53.

³⁸ Organizacje społeczne oddzielnie niewymienione to np. koła łowieckie, uczniowskie kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne.

działających organizacji szacuje się na ok. 60–80% danych rejestrowych, zaś wedle szacunków GUS-u z 2008 roku kształtuje się on na poziomie 75%³⁹.

Kompleksowe badania na temat funkcjonowania organizacji pozarządowych nie są prowadzone systematycznie, brak jest punktów odniesienia do oceny zmian w czasie, a obserwacja trendów na podstawie liczby zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON nie daje pełnego obrazu.

Ostatnie badanie statystyczne, które Główny Urząd Statystyczny przeprowadził w 2010 roku, w dużej mierze eliminuje te ograniczenia. W 2013 roku GUS wydał obszerną publikację w tym zakresie⁴⁰. W wyniku badania ustalono, że aktywną działalność prowadziło w 2010 r. w całej Polsce 80,4 tys. badanych organizacji trzeciego sektora, z czego 3,2 tys. (4% populacji krajowej) miało swoją siedzibę na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego.

Według danych z badania przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2012 roku w Polsce zarejestrowanych było już ok. 82 tys. organizacji pozarządowych: 11 tys. fundacji i 72 tys. stowarzyszeń, z czego 3,5 tys. organizacji zlokalizowanych jest w regionie Warmii i Mazur⁴¹.

W województwie warmińsko-mazurskim struktura jednostek trzeciego sektora pod względem form prawno-organizacyjnych przedstawia się następująco: w populacji 3,2 tys. jednostek w 2010 r.

1. 91,1% stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, w tym:
  - 51,7%- typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne,
  - 24,1% - stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe,
  - 17,2% - ochotnicze straże pożarne,
2. udział fundacji w ogólnej liczbie podmiotów sektora wyniósł 4,7%,
3. społecznych podmiotów wyznaniowych - 1,8%,
4. 2,4% stanowiła grupa obejmująca samorząd gospodarczy i zawodowy oraz organizacje pracodawców.

Organizacje wg rodzaju działalności (dane Bank Danych Lokalnych GUS za 2010 r.):

- prowadzące wyłącznie nieodpłatną działalność statutową – 79%;
- prowadzące odpłatną działalność statutową oraz nie prowadzące działalności gospodarczej – 15%;
- **prowadzące działalność gospodarczą oraz nie prowadzące odpłatnej działalności statutowej – 4%;**
- prowadzące równocześnie odpłatną działalność statutową i działalność gospodarczą – 2%.

Badanie ogólnopolskie GUS wykazało, iż spośród wszystkich organizacji prowadzących działalność gospodarczą jedynie połowa z nich prowadziła ją faktycznie w praktyce. Pozostałe tymczasowo ją zawiesiły, zaprzestały jej prowadzenia, (nie składając wniosku o wykreślenie z rejestru) bądź też w ogóle nie rozpoczęły jej prowadzenia. Można domniemywać, iż w województwie warmińsko-mazurskim sytuacja wygląda podobnie.

³⁹ Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2012, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2013.

⁴⁰ Trzeci sektor w Polsce; stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd zawodowy i gospodarczy oraz organizacje pracodawców w 2010 r., Studia i Analizy Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013.

⁴¹ Podstawowe fakty (...) w badaniu skupiono się tylko na fundacjach i stowarzyszeniach, czyli rdzeniu III sektora; nie uwzględniono innych podmiotów, które zaliczane bywają do szeroko rozumianego trzeciego sektora: OSP, organizacji samorządu gospodarczego czy innych organizacji członkowskich niesklasyfikowanych jako stowarzyszenia (np. koła łowieckie czy komitety społeczne).

Zdecydowana większość organizacji w województwie (65%; w Polsce 62%) nie posiadała płatnego personelu w 2010 r. Tylko 13% organizacji zatrudniało pracowników na podstawie umowy o pracę, a 22% zawierało z nimi umowy cywilno-prawne⁴². W województwie warmińsko-mazurskim w strukturze zasobów pracy organizacji trzeciego sektora praca płatna stanowiła 73%, praca społeczna 18% i inne rodzaje pracy 8% (GUS nie podał informacji dla województw o liczbie etatów przeliczeniowych).

Poziom przychodów organizacji trzeciego sektora w województwie, podobnie jak w kraju, był stosunkowo niski. Przychody do 1 tys. zł uzyskało w 2010 r. 25% organizacji, w przedziale od 1 tys. do 10 tys. zł 20% organizacji, a w przedziale 10-100 tys. zł. 35% organizacji. Przychody wynoszące od 100 tys. do 1 mln. zł uzyskało 16% organizacji, z jedynie 4% w kwocie powyżej 1 mln. złotych.

Organizacje III sektora w woj. warmińsko-mazurskim znacznie odróżniały się od przeciętnych krajowych pod względem potencjału członkowskiego. Zaledwie 6% organizacji posiadało powyżej 100 członków (w Polsce 10%), a potencjał członkowski 29% organizacji wynosił 31-100 członków (w Polsce 34%). Organizacje zrzeszające 16-30 członków stanowiły 44% ogólnej ich liczby w woj. warmińsko-mazurskim wobec 32% przeciętnie w kraju. Większy był na Warmii i Mazurach udział organizacji najmniejszych zrzeszających 1-15 członków (13%) – w Polsce 11%. W odróżnieniu od danych dla kraju, gdzie 13% organizacji w ogóle nie zrzeszało osób fizycznych, w woj. warmińsko-mazurskim było ich jedynie 8%⁴³.

SPÓŁKI NON-PROFIT

Zgodnie z kodeksem spółek handlowych spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może być utworzona w każdym celu prawnie dopuszczalnym, a więc może mieć cele inne niż prowadzenie działalności gospodarczej nastawionej na osiągnięcie zysku - może zatem realizować cele społeczne. W takim przypadku zyski z działalności gospodarczej prowadzonej przez ww. spółkę nie podlegają podziałowi między wspólników, a są przeznaczone na cele społeczne. Istotne jest, iż taka forma działalności społecznej nie jest określona przepisami, a zasady działania spółki zawarte są w akcie założycielskim tj. w umowie spółki szczegółowo określającej cele, strukturę, liczbę i wysokość udziałów oraz zasady podziału zysków.

Spółki non-profit mogą prowadzić działalność pożytku publicznego zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Brak jest oficjalnego wykazu ww. podmiotów. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej dysponuje wiedzą o 6 tego typu spółkach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego:

- Przedsiębiorstwo Społeczne – Garncarska Wioska Sp. z o.o. z siedzibą w Kamionce k. Nidzicy;
- AD REM Sp. z o.o. z siedzibą w Pogroździu (gmina Tolkmicko);
- Działdowska Agencja Rozwoju S.A.;
- Warmińsko-Mazurska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie;
- Warmińsko-Mazurski Fundusz „Poręczenia Kredytowe” Sp. z o.o. z siedzibą w Działdowie;
- Ederia Sp. z o.o. z siedzibą w Ełku.

⁴² Nie udało się pozyskać danych regionalnych dotyczących liczby osób zatrudnionych w organizacjach pozarządowych w woj. warmińsko-mazurskim z uwagi na brak publikacji w tym zakresie.

⁴³ Trzeci sektor w Polsce (...).

3.1.2. Sektor spółdzielczy

SPÓŁDZIELNIE PRACY, INWALIDÓW, NIEWIDOMYCH

Spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych spełniają funkcje zbliżone do spółdzielni socjalnych. Cechami charakterystycznymi spółdzielni jest prowadzenie przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków oraz obowiązek nawiązania stosunku pracy z wszystkimi członkami spółdzielni poprzez podpisanie spółdzielczej umowy o pracę. Oprócz działalności gospodarczej spółdzielnia może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska.

Spółdzielnię pracy zakłada co najmniej 10 osób fizycznych (nie muszą być to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym). Spółdzielnia inwalidów i niewidomych jest formą spółdzielni pracy, która zatrudnia osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym i umiarkowanym w celu ich społecznej i zawodowej rehabilitacji.

Z informacji przedstawionych przez Urząd Statystyczny w Olsztynie wynika, iż w rejestrze REGON woj. warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31.12.2014 r. figurowały:

- 24 spółdzielnie pracy;
- 19 spółdzielni inwalidów i niewidomych.

SPÓŁDZIELNIE UCZNIOWSKIE

Ciekawą formą występującą w ramach sektora spółdzielczego są **spółdzielnie uczniowskie**. Spółdzielnie te, często funkcjonujące pod opieką banków spółdzielczych, spółdzielni pracy czy spółdzielni spożywców „Społem”, są praktyczną formą kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród uczniów, i to postaw społecznie odpowiedzialnych.

Stowarzyszenie WAMA-COOP z Olsztyna w ramach działań OWES w Olsztynie nawiązało kontakt z Fundacją na Rzecz Spółdzielczości Uczniowskiej w Krakowie – organizacją integrującą wszystkie spółdzielnie uczniowskie w Polsce. Z otrzymanych statystyk Fundacji wynika, że na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w 2010 r. działało 212 spółdzielni, z czego do chwili obecnej funkcjonuje ok. 20%.

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

Spółdzielnia socjalna to dobrowolne zrzeszenie osób, w znaczniej mierze zagrożonych wykluczeniem społecznym, które wspólnie, w oparciu o osobistą pracę, prowadzą przedsiębiorstwo i realizują cele społecznej oraz zawodowej reintegracji jej członków⁴⁴.

W aspekcie ekonomicznym podstawową funkcją spółdzielni socjalnych jest wytwórczość. Istotne jest zatem, aby spółdzielnie te wytwarzały towary, które będą je wyróżniać na tle innych konkurencyjnych przedsiębiorstw lub też świadczyły usługi, na które jest duże zapotrzebowanie na lokalnym rynku. A zatem zyski, powstałe w ramach sprzedaży towarów czy świadczonych usług, powinny być na tyle duże, by

⁴⁴ R. Dobkowski, D. Węgiński Jak założyć spółdzielnię socjalną..., Olsztyn 2012.

pokryły wydatki związane z samym procesem wytwórczym oraz funkcjonowaniem spółdzielni⁴⁵.

Celem spółdzielni socjalnych jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, lecz również działalność w wymiarze integracji społeczno-zawodowej. A zatem spółdzielnie działają aktywnie na rzecz społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu. Drugim polem działalności integracyjnej spółdzielni jest reintegracja zawodowa członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Pozyskanie informacji na temat liczby spółdzielni socjalnych istniejących w województwie dostarcza trudności, z uwagi na różnice w zebranych danych statystycznych w tym zakresie. Z informacji otrzymanej z VIII Wydziału Gospodarczego Krajowego Rejestru Sądowego (województwo warmińsko-mazurskie) wynika, iż w latach 2005-2013 na terenie województwa warmińsko – mazurskiego zarejestrowanych zostało 71 spółdzielni socjalnych. Według stanu na koniec 2013 r. w KRS 8 spółdzielni socjalnych figurowało jako „w likwidacji”. A zatem, zgodnie z podanymi wyżej informacjami, wg stanu na dzień 31.12.2013 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowały 63 spółdzielnie socjalne.

Nie oznacza to jednak, iż faktycznie wszystkie z nich były aktywne. Wyniki prowadzonych przez ROPS badań wskazują, że część spółdzielni zakończyła działalność, choć formalnie nie zostały one wyrejestrowane. Z danych z monitoringu prowadzonego przez ROPS wynika, iż na koniec 2013 r. na Warmii i Mazurach w czternastu powiatach działało aktywnie 50 spółdzielni socjalnych⁴⁶.

Z kolei z danych pozyskanych z Urzędu Statystycznego w Olsztynie wynika, iż w Wojewódzkiej Bazie Publikacyjnej Rejestru REGON województwa warmińsko-mazurskiego na dzień 31.12.2013 r. figurowało 60 spółdzielni socjalnych.

Liczba spółdzielni w 2013 r. wyraźnie wzrosła i była najwyższa od 2005 roku. Tylko w roku 2013 zarejestrowano aż 30 nowych spółdzielni. Na uwagę zasługuje fakt, iż w wyniku wsparcia dotacyjnego dla spółdzielni socjalnych w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2013 powstało 31 spółdzielni socjalnych.

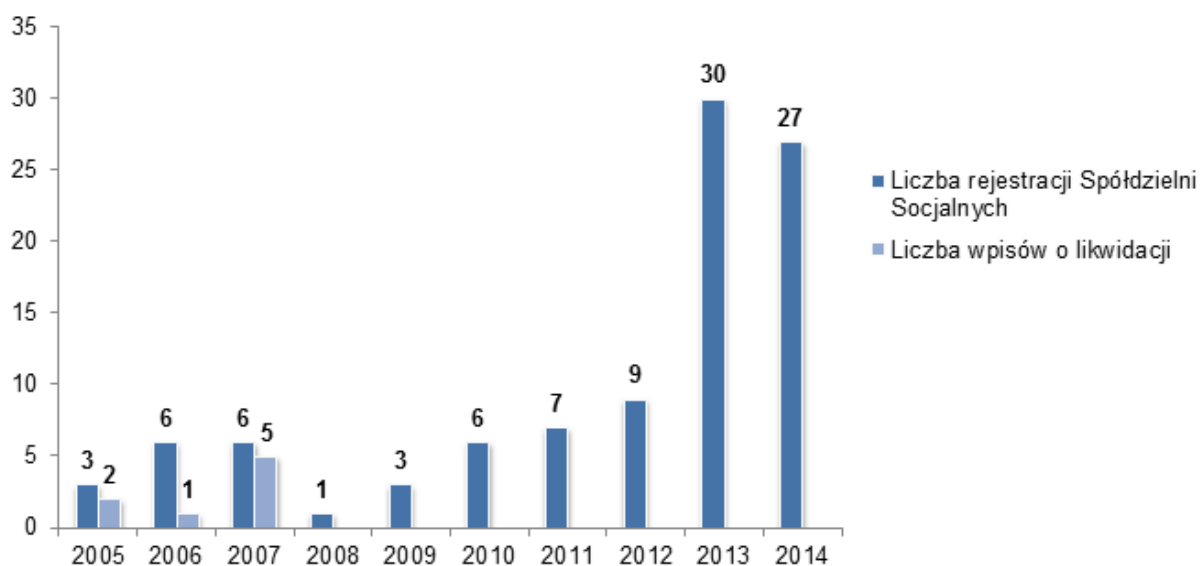
W 2014 r. powstało kolejnych 27 spółdzielni socjalnych. Na dzień 31 grudnia 2014 r. szacuje się, iż aktywnie działa 76 spółdzielni socjalnych (tylko na terenie 3 powiatów: **oleckiego, braniewskiego i węgorzewskiego** nie powstała żadna spółdzielnia socjalna). Jest to z pewnością skutkiem szeroko zakrojonych działań instytucji wspierających ekonomię społeczną jak również kampanii informacyjno-promocyjnej na temat ekonomii społecznej prowadzonej w regionie Warmii i Mazur.

---

⁴⁵ A. Izdebski, M. Ołdak Między rynkiem a społecznością lokalną – wybrane aspekty funkcjonowania spółdzielni socjalnych w świetle badań „Monitoring Spółdzielni Socjalnych 2010” w: „Ekonomia społeczna”, Półrocznik nr 3/2013, s. 118.

⁴⁶ Ekonomia społeczna w województwie warmińsko-mazurskim – diagnoza wybranych podmiotów wg stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. ROPS, luty 2014, s. 24.

Wykres nr 2. Liczba rejestracji spółdzielni socjalnych w województwie warmińsko- mazurskim w KRS w latach 2005-2014

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Na podkreślenie zasługuje fakt powstania w latach 2013-2014 spółdzielni socjalnych założonych przez osoby prawne. W 2013 r. powstały 3 takie spółdzielnie, a w 2014 r. kolejnych 12 spółdzielni socjalnych podmiotów prawnych, w tym 4 spółdzielnie socjalne założone przez samorząd lokalny. Poniższa tabela prezentuje powstałe w ostatnich latach spółdzielnie socjalne założone przez osoby prawne.

Tabela nr 6. Lista spółdzielni socjalnych osób prawnych działających w województwie warmińsko-mazurskim.

Lp.	Nazwa spółdzielni socjalnej / rok założenia	Miejsce	Założyciele
1	Spółdzielnia Socjalna Dobra Siła/ 2013	Stare Juchy	Elckie Stowarzyszenie Aktywnych STOPA oraz Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w RP, Parafia w Starych Juchach
2	Spółdzielnia Socjalna Eko-Wymiatacze /2013	Elbląg	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Sprawniejsi” w Elblągu oraz Stowarzyszenie Centrum Ochootników Cierpienia Diecezji Elbląskiej
3	Spółdzielnia Socjalna Ecosteam /2013	Olsztyn	Fundacja Bank Żywności w Olsztynie, Bank Żywności w Olsztynie.
4	Przysmaki Spółdzielnia Socjalna/ 2014	Olsztyn	Olsztyńskie Forum Inicjatyw Społecznych, Bank Żywności w Olsztynie
5	Spółdzielnia socjalna „Barka”/ 2014	Olsztyn	Stowarzyszenie „Nie Lękaj Sie”, Stowarzyszenie „Pomocna Dłoń”
6	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA HORYZONTY/2014	Iława	Stowarzyszenie Przyszań, Stowarzyszenie „Jesteśmy”
7	Przedsiębiorstwo społeczne Spółdzielnia Socjalna Lepiej z Konopek Nowych/2014	Miłki	Gmina Miłki, Stowarzyszenie „Do przodu”
8	Spółdzielnia socjalna MIŚ	Ostróda	Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości „ATUT”, Fundacja Patronus

Lp.	Nazwa spółdzielni socjalnej / rok założenia	Miejsce	Założyciele
9	Spółdzielnia socjalna Tradycja smaków/2014	Olsztynek	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Starszych i Niepełnosprawnych „Razem”, Gmina Olsztynek
10	Spółdzielnia socjalna RAZEM/2014	Janowo	OSP, Gmina Janowo
11	Spółdzielnia socjalna IMPULS/2014	Działdowo	Działdowskie Stowarzyszenie Otwartych Serc, Gmina Miasto Działdowo
12	Spółdzielnia socjalna Brygada/2014	Olsztyn	Bank Żywności w Olsztynie, Fundacja Bank Żywności
13	Spółdzielnia socjalna Humanus/2014	Olsztyn	Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA, Bank Żywności w Olsztynie
14	Spółdzielnia socjalna Kacze Bagno/2014	Kurzętnik	Fundacja „Kacze Bagno - Miejsce Inicjatyw Pozytywnych”, Fundacja Psychoedukacyjna „ASPIRACJE”
15	Spółdzielnia Socjalna Mazurskie Morze Możliwości/2014	Orzysz	Lokalna Grupa Działania „Mazurskie Morze” i Orzyskie Stowarzyszenie Terapeutów i Animatorów Kultury

Źródło: Opracowanie własne.

Zakres działalności prowadzonej przez spółdzielnie jest różnorodny. Obejmuje przede wszystkim:

- działalność gastronomiczną, catering, produkcję pieczywa,
- prace porządkowe oraz remontowo-budowlane,
- opiekę nad dziećmi, opiekę nad osobami starszymi,
- działalność artystyczną (agencja eventowa, koncerty, przyjęcia okolicznościowe),
- sprzedaż (w tym sprzedaż internetową),
- usługi krawieckie,
- tworzenie stron internetowych,
- usługi reklamowe,
- sport/turystyka/rekreacja,
- Inna działalność (np. sprzedaż hurtowa odzieży, produkcja wyrobów z betonu, gipsu i cementu, prowadzenie ekologicznej myjni parowej).

Położenie spółdzielni socjalnych w województwie warmińsko-mazurskim prezentuje mapka nr 2, zaś zestawienie spółdzielni socjalnych funkcjonujących w latach 2006-2014 w województwie warmińsko-mazurskim w ujęciu powiatowym zawarte zostało w Aneksie nr 2.

społecznych, budowania kapitału społecznego przedsiębiorstw społecznych, realizacji wspólnych inicjatyw oraz reprezentowania członków Sieci.

W ramach Sieci będą funkcjonować następujące grupy tematyczne/branżowe:

- turystyka,
- gastronomia,
- usługi komunalne i społeczne,
- edukacja,
- handel i produkcja.

W ramach sieci będą realizowane projekty i produkty sieciowe.

Produkt sieciowy jest uzgodnioną i spójną ofertą gospodarczą oraz ma charakter komercyjny i generuje zyski członkom sieci.

Projekt sieciowy to taki, którego realizacja przyczynia się do realizacji celów Sieci oraz ma charakter non profit i nie generuje zysków jej członków.

Inicjatywy klastrowe w województwie warmińsko-mazurskim. Związek rewizyjny spółdzielni socjalnych.

24 września 2014 r. odbyło się spotkanie założycielskie Regionalnego Spółdzielczego Związku Rewizyjnego w Olsztynie. W skład Związku weszło 18 podmiotów ekonomii społecznej z województwa warmińsko-mazurskiego.

Regionalny Spółdzielczy Związek Rewizyjny w Olsztynie jest pierwszym formalnym krokiem w budowaniu struktur przyszłego klastra. Obecnie stał się oficjalnie reprezentantem środowiska spółdzielców.

Celem Związku jest udzielanie pomocy i wsparcia zrzeszonym spółdzielniom i organizacjom spółdzielczym w ich działalności statutowej poprzez tworzenie im warunków rozwoju, upowszechnianie idei spółdzielczego gospodarowania, podejmowanie działań mających na celu zapewnienie legalności, gospodarności i rzetelności oraz inspirowanie współdziałania między nimi lub/i z ugrupowaniami o podobnym profilu działalności podmiotów ekonomii społecznej (PES).

Utworzenie Regionalnego Spółdzielczego Związku Rewizyjnego w Olsztynie jest efektem cyklu spotkań, trwających od czerwca 2013 r., dotyczących tworzenia klastra ekonomii społecznej, organizowanych w ramach projektu „Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Olsztynie” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt realizowany jest przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP w partnerstwie z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej z Olsztyna.

NISZE RYNKOWE

W latach 2013-2014 Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w ramach swojej działalności prowadziły badania w kierunku identyfikacji branż, usług, towarów, na które istnieje zapotrzebowanie i określenia realnych możliwości prowadzenia działalności w tym zakresie przez przedsiębiorstwa społeczne na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. **Przyjęta definicja „niszy rynkowej” w badaniach:** nisza rynkowa jest to nierównowaga między popytem określonych produktów i usług na rynku, a popytem na nie ze strony konsumentów. Podmioty ekonomii społecznej mają szczególnie trudne warunki wejścia na rynek. Rzadko kiedy mogą sobie pozwolić na planowanie strategiczne oraz badania. Wykorzystanie niszy rynkowej jest dobrym sposobem na rozpoczęcie potrzebnej społecznie i dającej

możliwości rozwoju działalności. Nisze dają szansę na zaspokojenie potrzeb klientów, którzy poszukują określonych produktów czy usług.

Rezultaty badań OWES-ów pod kątem występowania nisz rynkowych dla potencjalnych przedsiębiorstw społecznych znajdują się w Aneksie nr 3.

3.1.3. Podmioty reintegracyjne

CENTRA INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Centra integracji społecznej (CIS) prowadzą działania pozwalające przede wszystkim zdobyć nowe kwalifikacje zawodowe lub przyczynić się do przekwalifikowania zawodowego. Zajęcia z zakresu reintegracji społecznej realizowane w CIS-ach równoległe z programem reintegracji zawodowej – stanowią integralną część procesu przywracania do życia społecznego i zawodowego uczestników, którzy nie potrafiąc sprostać problemom związanym z zabezpieczeniem bytu sobie i najbliższej rodzinie, znaleźli się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej.

Na dzień 15 maja 2014 r. liczba zarejestrowanych centrów integracji społecznej w całej Polsce wynosiła 124. W województwie warmińsko-mazurskim w rejestrze Wojewody Warmińsko-Mazurskiego wpisanych jest siedem centrów integracji społecznej, z czego w 2014 roku funkcjonowało sześć z nich. CIS prowadzony przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych rozpocznie swoją działalność w kwietniu 2015 r.:

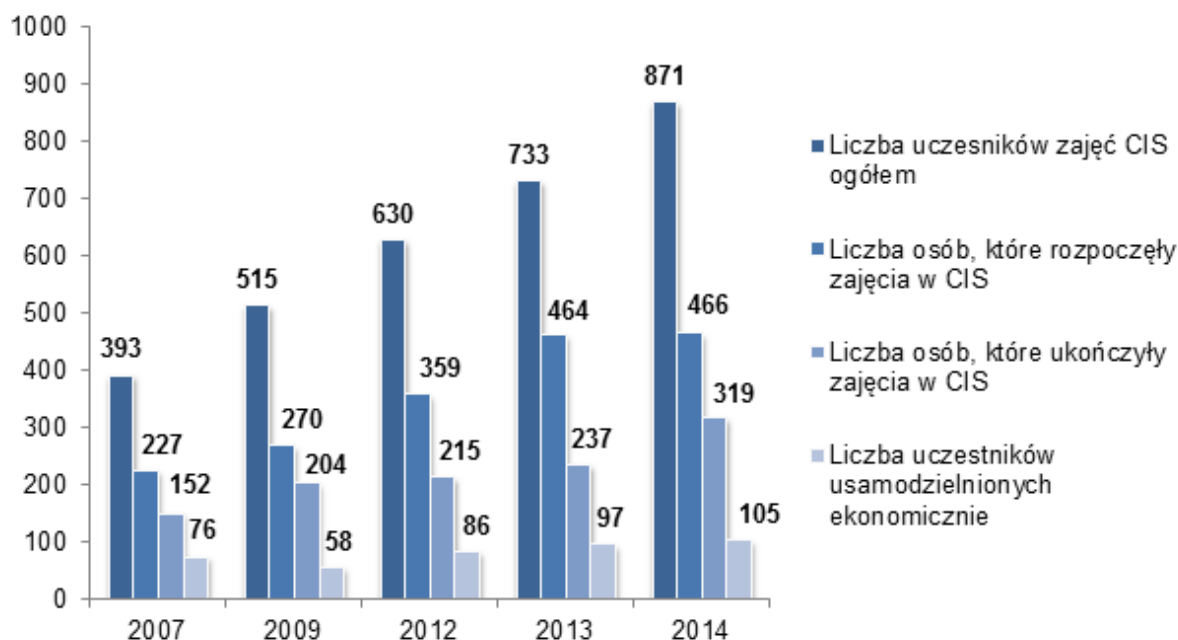
1. CIS w Olsztynie – będący Samorządowym Zakładem Budżetowym miasta Olsztyn,
2. CIS w Ostródzie – prowadzony przez Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Wojewódzki w Olsztynie,
3. CIS w Braniewie – prowadzony przez Braniewskie Stowarzyszenie Abstynenckie w Braniewie,
4. CIS w Ełku – Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Zygmunta Augusta w Ełku.
5. CIS „ALTER CIS” w Ełku – Stowarzyszenie „Adelfi” w Ełku,
6. CIS w Białej Piskiej – Stowarzyszenie Akcja Katolicka - Parafialny Oddział Akcji Katolickiej parafii Św. Andrzeja Boboli,
7. CIS w Elblągu – prowadzony przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w Elblągu.

Z zebranych danych wynika, iż w 2014 r. liczba osób uczestniczących w zajęciach wzrosła (o 18,82% w stosunku do 2013 roku) i była największa od początku funkcjonowania CIS-ów (patrz wykres nr 3). Liczba osób, które ukończyły zajęcia wyniosła w 2014 roku 319 osób – jest to aż 34% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. Rośnie również liczba osób usamodzielnionych ekonomicznie (w 2014 r. w stosunku do 2013 r. o blisko 8,24%).

Wśród uczestników CIS usamodzielnionych ekonomicznie największą grupę stanowiły osoby, które zostały zatrudnione u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego - 84 osoby (co stanowi 80 % osób usamodzielnionych). Trend liczby usamodzielnionych ekonomicznie jest ciągle rosnący mimo okresowego spadku w 2009 roku. Na tą sytuację składa się kilka czynników, w tym m.in. rosnące przekonanie u osób kończących zajęcia, że niektóre formy usamodzielniania są

coraz mniej ryzykowne (np. spółdzielczość socjalna), a to dzięki m.in. stosowanym usługom doradczym.

Wykres nr 3. Liczba uczestników CIS objętych reintegracją społeczną i zawodową w latach 2007-2014

Źródło: Informacja nt. centrów i klubów integracji społecznej funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r., ROPS, 2015, s. 7.

KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Wśród podmiotów integracji społeczno-zawodowej najliczniejszą grupę stanowią kluby integracji społecznej (KIS), których celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy.

Z informacji uzyskanej z Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie wynika, iż w naszym regionie zarejestrowane są 43 kluby integracji społecznej (z czego funkcjonuje 40 klubów, pozostałe 3 zawiesiły działalność), działające zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym. Natomiast na podstawie informacji przesłanych z gmin ustalono, że na obszarze województwa funkcjonuje jeszcze 7 KIS-ów, które nie zostały ujęte w ww. rejestrze. Łącznie funkcjonuje zatem 47 klubów.

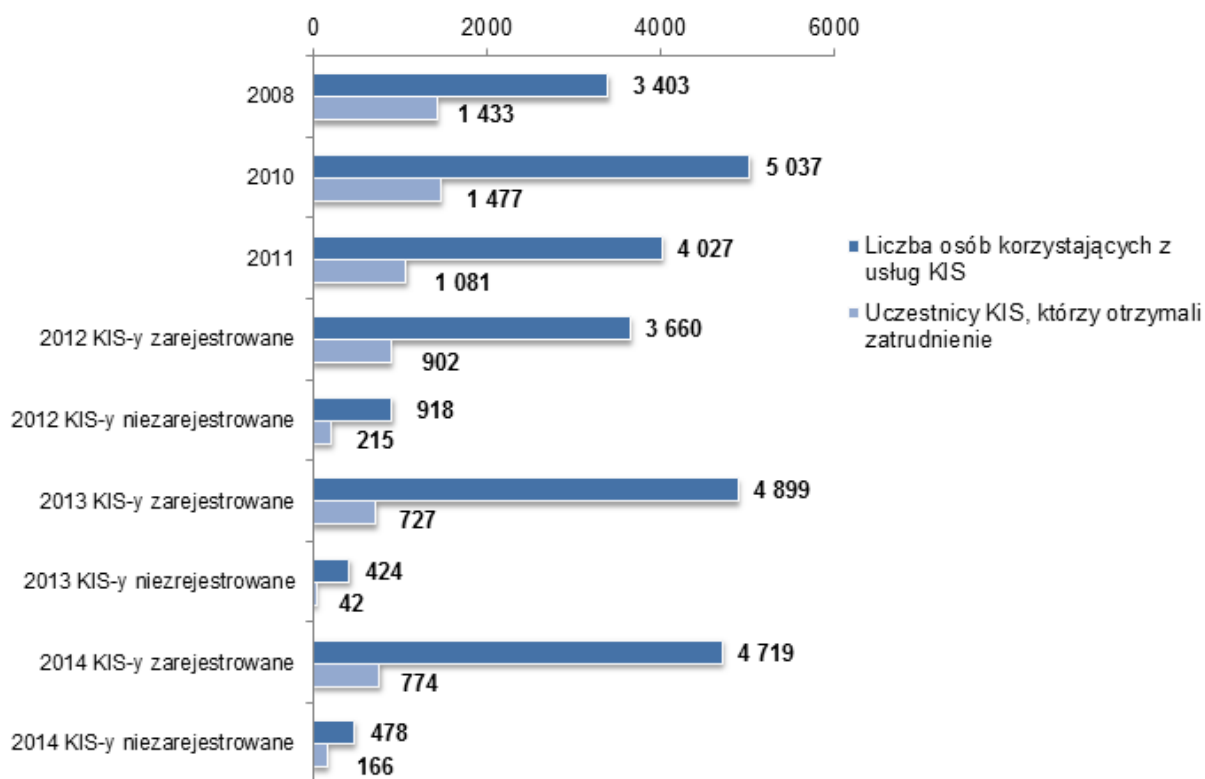
Podmiotami prowadzącymi KIS-y są przede wszystkim ośrodki pomocy społecznej, oraz w nielicznych przypadkach organizacje pozarządowe.

W styczniu 2014 roku utworzono Klub Integracji Społecznej w Miłkach, natomiast 4 kluby zawiesiły działalność, tj.: KIS w Szczytnie, KIS w Dąbrównie, KIS w Olecku oraz KIS w Korszach. Wśród powodów zawieszania działalności KIS-y wskazywały:

- brak środków na prowadzenie działalności,
- brak osób do prowadzenia KIS-u,
- trudności organizacyjne.

Dwa kluby (KIS w Iławie oraz KIS w Bartoszycach) zakończyły działalność w związku z zakończeniem realizacji projektu finansowanego ze środków EFS.

Wykres nr 4. Liczba uczestników objętych wsparciem KIS w latach 2008-2014

Źródło: Informacja nt. centrów i klubów integracji społecznej funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r., ROPS, 2015, s. 14.

W 2014 roku różnego rodzaju wsparciem organizowanym przez KIS-y (zarejestrowane i niezarejestrowane) objęto łącznie **5 197 osób** z tego:

- 1) **2 274 osoby** stanowili uczestnicy zajęć organizowanych przez KIS, finansowani z różnych źródeł, w tym:
  - ze środków zewnętrznych (EFS i MPiPS) – **1 300 osób** (w tym 854 kobiety),
  - ze środków własnych – **974 osoby** (646 kobiet).
- 2) **2 923 osoby** stanowiły osoby korzystające z usług KIS - niebędące uczestnikami zajęć.

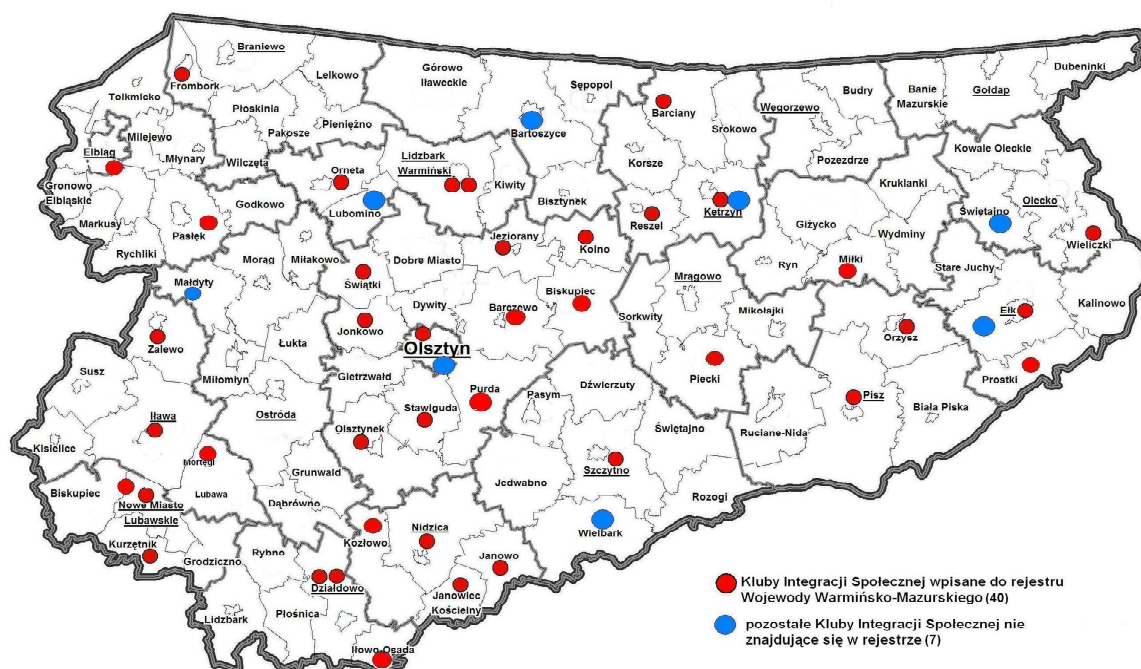
W 2014 r. po zakończeniu zajęć w KIS zatrudnienie zgodnie z dwiema wskazywanymi ścieżkami podjęły **942 osoby** (kluby zarejestrowane i niezarejestrowane), z czego

- 607 osób wykonywało prace społecznie użyteczne,
- 34 osoby wykonywały prace interwencyjne,
- 54 osoby uzyskały zatrudnienie przy robotach publicznych,
- 14 osób uzyskało zatrudnienie w spółdzielni socjalnej,
- 2 osoby podjęły działalność gospodarczą,
- 231 osób uzyskało zatrudnienie w innej formie (np. umowa o pracę, staż).

Położenie klubów integracji społecznej w województwie przedstawia poniższa mapa.

Mapa nr 3. Kluby integracji społecznej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r.

Źródło: Informacja nt. centrów i klubów integracji społecznej funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r., ROPS, luty 2015, s. 13.

ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Zakład aktywności zawodowej (ZAZ) jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostką tworzoną w celu zatrudnienia osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności i osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną.

ZAZ prowadzi działalność na rynku poprzez sprzedaż wytworzonych dóbr i usług, która w zasadzie nie różni się niczym od działalności gospodarczej, ale ze względu na jej cel (rehabilitacja społeczno-zawodowa osób niepełnosprawnych) nie jest objęta regułami pomocy publicznej. Niemniej ZAZ można potraktować jako przedsiębiorstwo społeczne.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w 2014 roku dofinansował ze środków Państwowego Funduszu Osób Niepełnosprawnych koszty działania 7 zakładów aktywności zawodowej (patrz tabela nr 8), na łączną kwotę 3 816 683,28 zł oraz ze środków budżetu Województwa w kwocie 311 689,41 zł. W 2014 r. utworzono kolejne 2 ZAZ-y. Łącznie zakłady te zatrudniają (stan na 31 grudnia 2014 r.) 311 osób, w tym 225 osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Z *Oceny zasobów pomocy społecznej na rok 2014 dla województwa warmińsko-mazurskiego* wynika, iż w kolejnych latach powiat piski planuje uruchomienie na terenie gminy Orzysz kolejnego Zakładu Aktywności Zawodowej.

Tabela nr 7. Liczba osób niepełnosprawnych zatrudnionych w ZAZ na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2005-2014

Lata	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba osób niepełnosprawnych	127	132	132	132	140	139	160	160	171	225

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

Tabela nr 8. Zakłady aktywności zawodowej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego – stan na listopad 2014 r.

Lp.	Nazwa	Podmiot prowadzący	Profil działalności
1	Zakład Aktywności Zawodowej w Kamionku Wielkim	Starostwo Powiatowe w Elblągu	branża stolarsko-tapicerska, wikliniarstwo, pralnia ekologiczna
2	Zakład Aktywności Zawodowej w Elblągu	Elbląska Rada Konsultacyjna Osób Niepełnosprawnych	branża gastronomiczno-cukiernicza, wydawnicza
3	Zakład Aktywności Zawodowej w Giżycku	Starostwo Powiatowe w Giżycku	branża pralnicza, krawiecka, stolarsko-tapicerska, metaloplastyka
4	Zakład Aktywności Zawodowej w Olsztynie	Polski Związek Niewidomych	branża krawiecka, wyrobów artystycznych, garmażeryjna, gastronomiczna, cukiernicza, ogrodnicza
5	Zakład Aktywności Zawodowej w Biskupcu	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Biskupcu	branża stolarska, produkcja podpałek, usługi porządkowe i ogrodnicze
6	Zakład Aktywności Zawodowej w Ostródzie	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Ostródzie	branża gastronomiczna, rękodzieło, wytwórcza, porządkowo-ogrodnicza, utylizacja dokumentów
7	Zakład Aktywności Zawodowej w Bartoszycach	Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszycach	pracownia pielęgnacji terenów zielonych, pralnia, rękodzieło artystyczne, mała gastronomia.

Źródło: Opracowanie własne ROPS.

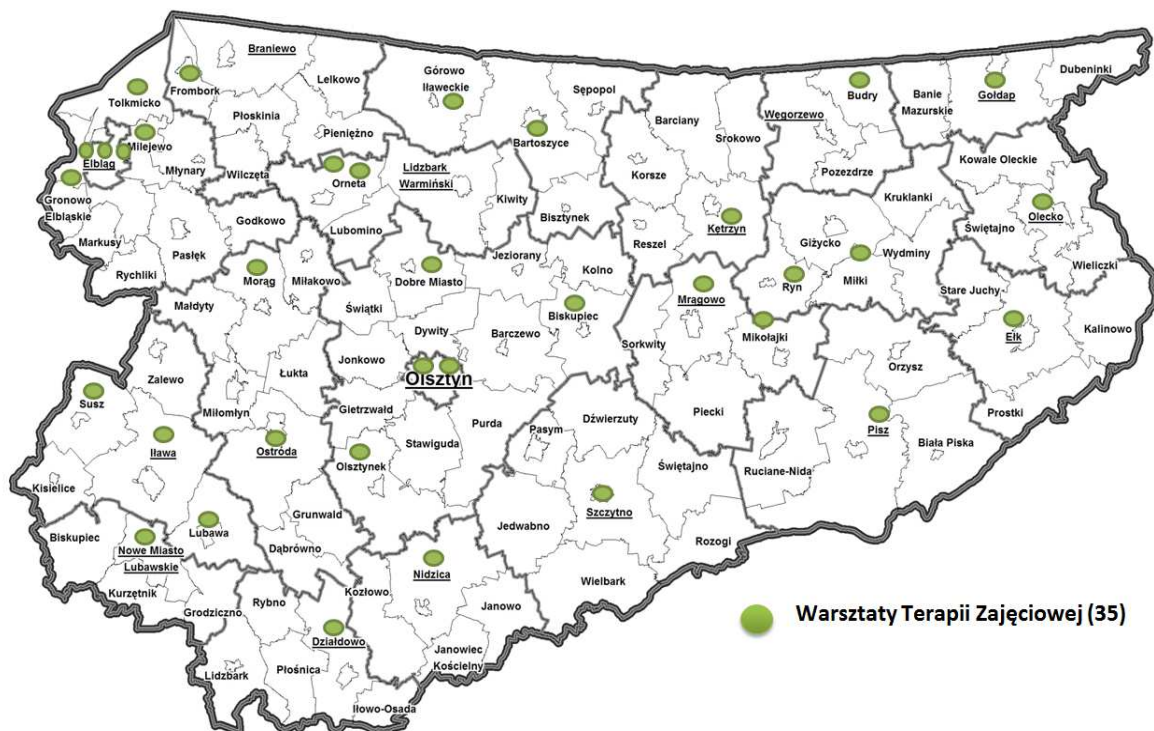
WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ

Z Oceny zasobów pomocy społecznej na rok 2014 dla województwa warmińsko-mazurskiego wynika, iż na obszarze Warmii i Mazur w 2014 r. prowadziło działalność **35 warsztatów terapii zajęciowej (WTZ)**, w których uczestniczyło łącznie 1 419 osób. Według prognoz na rok 2015 nie zakłada się uruchomienia nowych warsztatów terapii zajęciowej.

WTZ stanowią element instytucjonalny systemu rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych. Są one w swej formule bliższe KIS/CIS, ponieważ przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, dążą one do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, podnoszenia sprawności psychofizycznych oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym

albo podjęcie pracy. Położenie WTZ w województwie warmińsko-mazurskim przedstawia poniższa mapa (mapa nr 4).

Mapa nr 4. Warsztaty terapii zajęciowej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r.

1
Źródło: Opracowanie własne ROPS.

ZAKŁADY PRACY CHRONIONEJ

Istotną rolę w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych pełnią zakłady pracy chronionej (ZPCh). Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w 2013 roku funkcjonowały 62 zakłady pracy chronionej, które zatrudniają 6 218 osób niepełnosprawnych. Szczegółowe dane prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 9. Zakłady Pracy Chronionej (stan 31.12.2013 r.)

Powiat	Liczba Zakładów Pracy Chronionej	Liczba pracowników ogółem	Liczba niepełnosprawnych
Bartoszycki	-	-	-
Braniewski	-	-	-
Działdowski	5	481	391
Elbląski	2	477	443
Ełcki	1	69	36
Giżycki	2	135	105
Gołdapski	3	201	123
Iławski	2	185	96
Kętrzyński	1	26	19
Lidzbarski	1	427	415

Powiat	Liczba Zakładów Pracy Chronionej	Liczba pracowników ogółem	Liczba niepełnosprawnych
Mrągowski	-	-	-
Nidzicki	1	38	32
Nowomiejski	-	-	-
Olecki	-	-	-
Olsztyński	6	365	219
Ostródzki	8	714	669
Piski	-	-	-
Szczycieński	3	235	144
Węgorzewski	-	-	-
Elbląg Grodzki	9	726	547
Olsztyn Grodzki	18	3 274	2 979
Razem	62	7 353	6 218

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Z roku na rok systematycznie zmniejsza się liczba ZPCh, co spowodowane jest dużymi trudnościami ekonomiczno-finansowymi, z jakimi borykają się te zakłady, m.in. w wyniku słabej konkurencyjności towarów i usług oraz wysokich kosztów utrzymania zakładu. Zauważalna jest natomiast tendencja rosnąca liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych w tych zakładach.

Stan sektora ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim na koniec 2014 r. przedstawiał się następująco (liczba PES):

- Organizacje pozarządowe (5054)⁴⁷;
- Spółki prawa handlowego o charakterze non-profit (6);
- Spółdzielnie pracy (24), spółdzielnie inwalidów i niewidomych (19);
- Spółdzielnie socjalne (76);
- Centra Integracji Społecznej (7);
- Kluby Integracji Społecznej (47);
- Zakłady Aktywności Zawodowej (7);
- Warsztaty Terapii Zajęciowej (35);
- Zakłady Pracy Chronionej (62)⁴⁸.

Jak wynika z diagnozy podmiotów ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w przypadku większości z nich z roku na rok przyrasta liczba nowo powstałych organizacji. W grudniu 2014 roku funkcjonowało 76 spółdzielni socjalnych, podczas gdy w 2006 r. było ich zaledwie 9, co pokazuje jak duża jest dynamika rozwoju tego sektora. Spółdzielnie osób fizycznych stanowią 80% wszystkich spółdzielni. Spółdzielni osób prawnych jest 15, co stanowi 20% wszystkich zarejestrowanych spółdzielni, w tym zaledwie 4 zostały założone przez samorządy lokalne. Włączanie jednostek samorządu lokalnego w działania na rzecz

⁴⁷ Podana liczba obejmuje fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne.

⁴⁸ Dane na temat liczby ZPCh- stan na 31.12.2013 r.

rozwoju podmiotów ekonomii społecznej stanowi duże wyzwanie w nowym okresie programowania jako istotny element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Daje również gwarancję trwałości utworzonych miejsc pracy. Istotne z punktu widzenia prowadzenia polityki regionalnej będzie wsparcie w tworzeniu spółdzielni socjalnych przy podmiotach reintegracyjnych, takich jak np. WTZ. Będzie to z pewnością jedną z ważniejszych innowacji społecznych na Warmii i Mazurach w obszarze ekonomii społecznej, ponieważ aktualnie w województwie nie ma żadnej spółdzielni tego typu.

Ważnym ogniwem regionalnej polityki społecznej są także usługi reintegracji społecznej i zawodowej realizowane przez podmioty reintegracyjne (CIS, KIS, WTZ, ZAZ). Istotne jest, aby rozkład terytorialny tych podmiotów pokrywał się z natężeniem problemów społecznych oraz trudnej sytuacji na rynku pracy w powiatach i gminach regionu. Obserwujemy obecnie, że w województwie warmińsko – mazurskim bardziej aktywna jest strona zachodnia, gdzie głównie powstają KIS-y, MKIS-y, grupy inicjatywne chcące założyć spółdzielnie socjalną, skupiają się tu również organizacje pozarządowe chcące rozpocząć działalność gospodarczą. Strona wschodnia województwa jest znacznie uboższa w te inicjatywy, dlatego w nowej perspektywie finansowej będzie kładziony nacisk, aby uaktywnić tę część regionu.

Poza tym tworzone będą regionalne sieci podmiotów ekonomii społecznej (klastry, franczyzy) oraz podmioty ekonomii społecznej będą włączane w istniejące na poziomie regionalnym organizacje branżowe. Powstawały będą też regionalne sieci kooperacji podmiotów ekonomii o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), co ma umożliwić wzajemne uczenie się i wymianę informacji oraz wsparcie tych podmiotów w osiąganiu standardów usług.

3.2. System wsparcia ekonomii społecznej

3.2.1. Instytucjonalny system wsparcia

Aby ekonomia społeczna mogła się rozwijać, niezbędne jest tworzenie trwałej i kompetentnej struktury wsparcia i umocowanie jej w systemie strategicznego planowania rozwoju społeczno-gospodarczego, zarówno na poziomie lokalnym jak i regionalnym. W okresie programowania funduszy strukturalnych na lata 2007-2013 ekonomia społeczna była rozwijana głównie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ramach tej siedmioletniej perspektywy udało się stworzyć w województwie trwałą infrastrukturę wspierającą działalność podmiotów ekonomii społecznej, a także umożliwić powstanie wielu spółdzielni socjalnych. System wsparcia ekonomii społecznej w naszym regionie uznany jest za unikalny, w innych województwach wsparcie jest rozproszone i niesystemowe⁴⁹. Ma on też solidne ramy organizacyjne oraz szeroki zakres oddziaływania. Zapewnia on kompleksową pomoc dla osób tworzących i prowadzących PES poprzez animację, warsztaty tematyczne, doradztwo specjalistyczne, promocję produktów i usług, wsparcie finansowe, a także poprzez inicjowanie partnerstw oraz kreowanie przyjaznego klimatu na rzecz ES w administracji publicznej, w świecie biznesu oraz lokalnych środowiskach.

System wsparcia ekonomii społecznej w naszym regionie tworzy wiele rozmaitych organizacji. Są to Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, Inkubatory

---

⁴⁹ A. Jachimowicz i in., Obserwatorium Ekonomii Społecznej na Warmii i Mazurach. Organizacje pozarządowe, spółdzielnie socjalne, partnerstwa lokalne, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych, Elbląg 2011, s. 5

Przedsiębiorczości Społecznej, Centrum Ekonomii Społecznej, Centra Organizacji Pozarządowych, Lokalne Grupy Działania, Lokalne Organizacje Grantowe, Centrum Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej, a także administracja publiczna.

CENTRUM EKONOMII SPOŁECZNEJ

Prowadzone jest przez Fundację Fundusz Współpracy w ramach projektu 1.19 PO KL „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”.

Głównym zadaniem Centrum Ekonomii Społecznej (CES) jest świadczenie wystandaryzowanych i najlepszych jakościowo usług dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. W Polsce powstało pięć CES-ów, których pracę koordynuje Krajowe Centrum Ekonomii Społecznej powołane przy Departamencie Pożytku Publicznego w MPiPS. Każdy z CES obsługuje obszar ekonomii społecznej z kilku województw. Jednym z nich jest Centrum Ekonomii Społecznej w Kamionce (z siedzibą na terenie Przedsiębiorstwa Społecznego „Garncarska Wioska”), obejmujące swym zasięgiem województwa: warmińsko-mazurskie, pomorskie oraz zachodniopomorskie.

Instytucja ta specjalizuje się w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej przez podmioty ekonomii społecznej na terenie obszarów wiejskich oraz współpracą z instytucjami finansowymi.

OŚRODKI WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) to podmiot lub partnerstwo posiadające akredytację ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, świadczący łącznie wszystkie rodzaje usług wsparcia ekonomii społecznej⁵⁰.

Usługi wsparcia ekonomii społecznej dzielą się na:

- usługi animacji lokalnej (usługi animacyjne),
- usługi rozwoju ekonomii społecznej (usługi inkubacyjne)
- usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych (usługi biznesowe), rozumiane zgodnie z KPRES.

W latach 2009-2011 ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Działania 7.2 Poddziałanie 7.2.2 PO KL) została utworzona sieć OWES zgodnie z mapą zasięgu terytorialnego (mapa nr 5) – ośrodki powstawały w subregionach województwa warmińsko-mazurskiego. W kolejnych latach ROPS kontynuował finansowanie działalności czterech ośrodków na podstawie umów zawartych w poprzednich latach. OWES-y realizują kompleksowe działania na rzecz rozwoju ES: usługi prawne, księgowość, marketingowe, doradztwo biznesowe dla PES, szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności w sektorze ES, wsparcie partnerstw lokalnych oraz promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.

Zgodnie ze sprawozdawczością PO KL od początku realizacji Działania 7.2 **8657 osób** otrzymało wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej. Nadwykonanie powyższego wskaźnika (osiągnięcie na poziomie 356% wartości docelowej wskaźnika) świadczy o dużej aktywności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej. Ze względu na dążenie do umocnienia pozycji istniejącej sieci

---

⁵⁰ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020, MIR, Warszawa, 28 maja 2015 r., s. 9

ośrodków (Ełk, Elbląg, Nidzica, Olsztyn), przyrost omawianego wskaźnika będzie następował również w kolejnych okresach sprawozdawczych⁵¹.

Tabela nr 10. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego

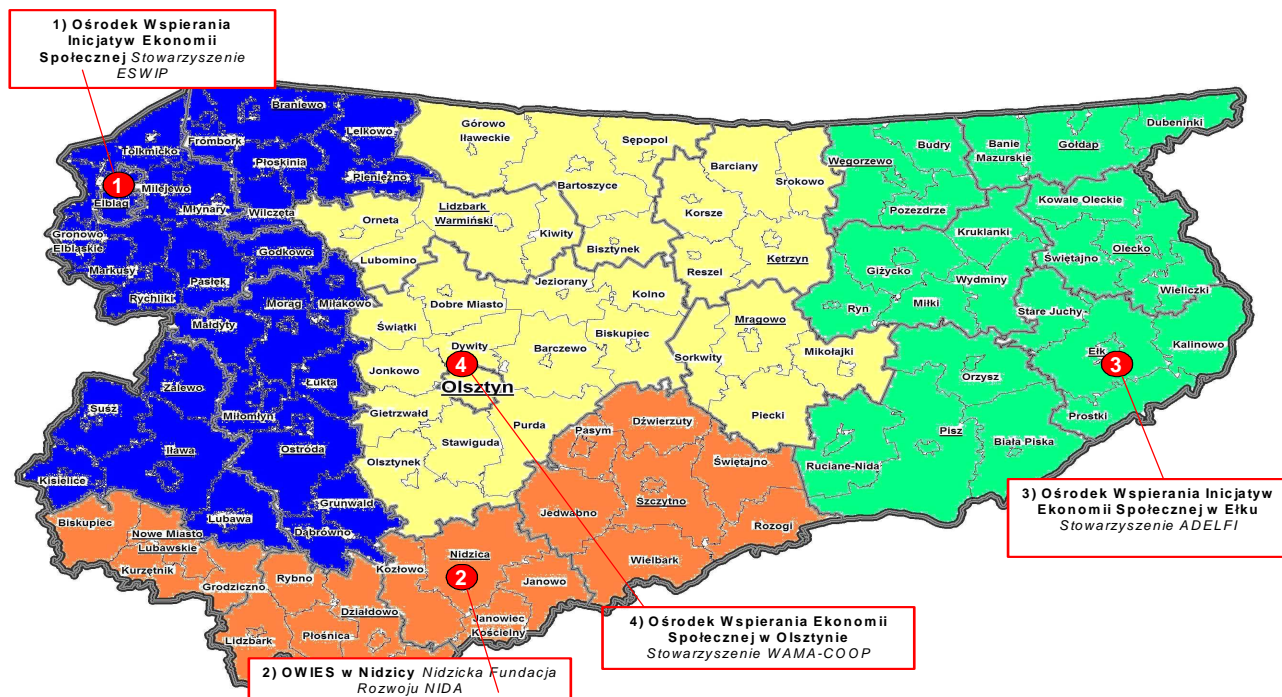
OŚRODEK WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W ELBLĄGU	OŚRODEK WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W OLSZTYNIE⁵²
<ul style="list-style-type: none"> ➤ prowadzony przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych ➤ Funkcjonuje od 2009 r. ➤ Zasięg: Miasto Elbląg, powiat elbląski, braniewski, iławski, ostródzki. ➤ Działania: informacyjno-promocyjne (infopunkt), publikacje, Targi ES, doradztwo, szkolenia w tym wizyty studyjne, Szkoła Liderów ES, Szkoła Animatorów Społecznych, animacja partnerstw lokalnych na rzecz ES, a także inicjowanie tworzenia powiatowych/gminnych zespołów ds. ES. ➤ Od 2012 r. posiada w strukturze Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP (partner: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie). ➤ Funkcjonuje od 2013 r. ➤ Zasięg: powiaty olsztyński (grodzki, ziemski), lidzbarski, bartoszycki, mrągowski i kętrzyński. ➤ Działania: szkolenia, doradztwo biznesowe, marketingowe, prawne i księgowo, inicjowanie partnerstw lokalnych. ➤ Od 2014 r. posiada w strukturze Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej.
OŚRODEK WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W NIDZICY	OŚRODEK WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W EŁKU
<ul style="list-style-type: none"> ➤ lider projektu: Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA. ➤ Funkcjonuje od 2010 r. ➤ Zasięg: powiaty nidzicki, działdowski, szczycieński, nowomiejski. ➤ Działania: informacyjno-promocyjne (infopunkt), doradztwo, Targi Ekonomii Społecznej, Akademia Przedsiębiorczości Społecznej, Szkoła Liderów ES, inkubator PES, animacja partnerstw lokalnych na rzecz ES. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ prowadzony przez Stowarzyszenie Adelfi ➤ Funkcjonuje od 2011 r. ➤ Zasięg: powiaty ełcki, gołdapski, olecki, piski, giżycki, węgorzewski. ➤ Działania: informacyjno-promocyjne (infopunkt), publikacje, doradztwo i szkolenia z zakresu zakładania i prowadzenia podmiotów ekonomii społecznej, animacja podmiotów ekonomii społecznej na terenach wiejskich, inicjowanie lokalnych partnerstw na rzecz ES.

Źródło: Opracowanie własne.

⁵¹ Dane ze Sprawozdania z realizacji Działania 7.2 w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 za okres 1.01.2014 -30.06.2014 r. w ramach wskaźnika „Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej” – Mp – wartość wskaźnika osiągnięta od początku realizacji Działania

⁵² Pierwszy OWES z siedzibą w Olsztynie prowadzony był od 2009 r. przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie w partnerstwie ze Stowarzyszeniem WAMA-COOP, Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej, Działdowską Agencją Rozwoju S.A. oraz Związek Stowarzyszeń „Razem w Olsztynie” i Starostwem Powiatowym w Ełku. Od 2011 r. działalność OWES w Olsztynie prowadziło Stowarzyszenie ESWIP.

Mapa nr 5. Mapa zasięgu ośrodków wsparcia ekonomii społecznej

Źródło: Raport z monitoringu wdrażania w 2013 r. Regionalnego Planu Działań na rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015, s. 25.

W latach 2015-2020 w województwie warmińsko – mazurskim OWES-y będą działały w 4 subregionach. W dalszym ciągu dla danego subregionu będzie działał tylko jeden OWES w celu uniknięcia sytuacji, w której na jednym terytorium funkcjonuje kilka OWES dublujących te same usługi i rywalizujących o klienta.

Aktualnie występuje potrzeba równomiernego dostępu do usług OWES-ów i Operatorów wsparcia dotacyjnego w całym regionie w województwie warmińsko – mazurskim. Dzięki odpowiedniemu rozmieszczeniu OWES-ów i Operatorów Samorząd województwa chce poprawić tę sytuację. Umożliwi to racjonalny rozwój podmiotów ekonomii społecznej oraz rozbudzenie inicjatyw na obszarach obecnie bierniejszych.

OWES będą współpracować z regionalnym koordynatorem rozwoju ekonomii społecznej, tj. Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej, z którym wspólnie będą ustalać plan i zasady współpracy oraz realizację wspólnych inicjatyw. Ponadto obowiązkowo będą musiały współpracować z pośrednikami finansowymi wybranymi w ramach PO WER.

Jednoczesny rozwój działań OWES-ów z Inkubatorami i Operatorami zainicjuje więcej oddolnych działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy w obszarze ekonomii społecznej.

WYPRACOWANIE STANDARDÓW USŁUG OWES

System Akredytacji i Standardów Działania Instytucji Wspierania Ekonomii Społecznej – AKSES został opracowany jako element projektu „Zintegrowany System Wspierania Ekonomii Społecznej”, realizowanego w ramach PO KL, priorytet I: Zatrudnienie i integracja społeczna, działanie 1.2. Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej

w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Liderem projektu było Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. Pilotaż systemu zakończył się w lipcu 2012 r. Z terenu Warmii i Mazur uczestniczyły w nim OWIES-y w Ełku, Elblągu i Olsztynie.

System AKSES koncentruje się, na wdrożeniu standardów działania wśród OWES-ów, a następnie zapewnieniu poprzez akredytację tych podmiotów, iż standardy są stosowane w praktyce. Jego otwarty charakter, a także szerokie konsultacje, zapewniły, że działalność sektora ekonomii społecznej będzie wspierana w profesjonalny i efektywny sposób, nie ograniczający jednak oddolnego charakteru inicjatyw.

Główną przesłanką wdrożenia mechanizmu akredytacji jest zapewnienie efektywności wydatkowania środków publicznych, w tym środków europejskich. System akredytacji z jednej strony przełoży się na podniesienie jakości realizowanych projektów, z drugiej strony może spełnić rolę narzędzia wspierającego wybór projektów. Funkcjonalnie oznacza to, iż uzyskanie akredytacji przez OWES warunkowałoby staranie się o wsparcie publiczne. Takie rozwiązanie może być wykorzystane podczas wyboru projektów realizowanych zarówno ze środków Unii Europejskiej w latach 2014-2020, jak i środków krajowych.

22 września 2014 r. Komitet Akredytacyjny do spraw systemu akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej działający przy ministrze właściwym ds. zabezpieczenia społecznego wydał uchwałę w sprawie pozytywnego zaopiniowania Standardów Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz Regulaminu procesu akredytacji OWES – rok 2014.

Ogłoszenie I-go naboru wniosków w ramach systemu akredytacji standardów działania i usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej przez MPiPS nastąpiło pod koniec stycznia 2015 r. Podmioty, które chcą prowadzić OWES, były zobowiązane do złożenia wniosku w ciągu miesiąca od ogłoszenia (nabór przedłużono do 2 marca br.). W województwie warmińsko-mazurskim 3 instytucje uzyskały pozytywną rekomendację do audytu akredytacyjnego w OWES.

Kwestia standardów dotyczących kwalifikacji kadry OWES

Zgodnie ze Standardami Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej kluczową kadre OWES stanowią:

- animatorzy;
- kluczowi doradcy;
- kluczowi doradcy biznesowi;
- pracownicy wspierający doradców;
- pracownicy monitorujący działania PES i PS;
- pracownicy odpowiedzialni za koordynowanie działań partnerskich.

W kryteriach wyboru osób prowadzących doradztwo, kursy i szkolenia (szczególnie doradcy biznesowi) kluczowe znaczenie powinna mieć nie tylko wiedza akademicka, lecz również doświadczenie w praktyce gospodarczej. Również w przypadku osób udzielających wsparcia osobom fizycznym na pierwszym etapie wsparcia, powinny one posiadać nie tylko kwalifikacje potwierdzone świadectwem/dyplomem, lecz również praktykę w pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społeczną. OWES-y powinny zadbać, aby w tej grupie zapewnić udział osób spośród praktykujących menedżerów, przeszkolonych w zakresie ES.

Kompetencje kadry OWES mają być doskonalone w sposób systematyczny i celowy. Odbywać się to będzie co najmniej poprzez:

- regularną okresową ocenę kadry;
- tworzenie na podstawie oceny kadry okresowych planów rozwoju zawodowego i rozwoju kompetencji;
- udział kadry w działaniach podnoszących kompetencje, w tym szkolenie wewnętrzne, szkolenie zewnętrzne, doradztwo, spotkanie sieciujące, wymiana doświadczeń.

Każdy członek kadry musi podnosić swoje kompetencje poprzez szkolenia, warsztaty, doradztwo, w wymiarze co najmniej 30 godzin rocznie.

INKUBATORY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ

Dodatkowym elementem wsparcia ES, oprócz OWES-ów, są tzw. Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej (IPS), których aktualnie w regionie Warmii i Mazur funkcjonuje 10. tj.

- 4 IPS-y działające w strukturze Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, tj.:
  - IPS w Elblągu;
  - IPS w Nidzicy;
  - IPS w Ełku;
  - IPS w Olsztynie.
- 6 odrębnych IPS-ów: w Ostródzie, Braniewie, Lidzbarku Warmińskim, Bartoszycach oraz Inkubatory Ekonomii Społecznej w Kętrzynie i Mrągowie.

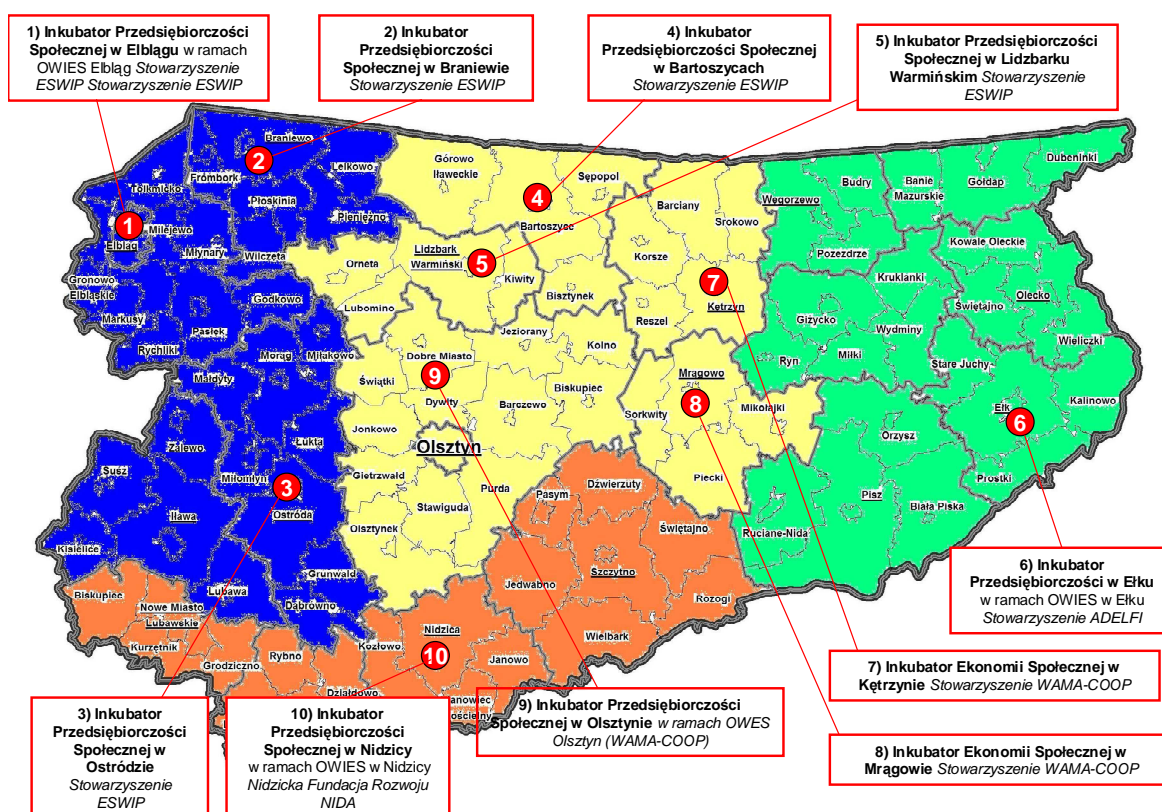
Docelowo zakładano, iż ze wsparcia ww. sześciu IPS-ów skorzysta 640 osób (dane z wniosków o dofinansowanie), natomiast jak wskazują dane od realizatorów projektów (wykazane we wnioskach o płatność) aktualnie liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej wynosi 1461.

W nowej perspektywie finansowej 2015-2020 Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej zakładane będą przez OWES-y w określonych powiatach (szczegóły zostaną umieszczone w dokumentacji konkursowej). Główną funkcją IPS ma być pomoc w inkubowaniu spółdzielni socjalnych i NGO, chcących prowadzić działalność gospodarczą. A zatem w założeniu będzie to inkubator specjalistyczny, udzielający wyprofilowanego, specjalistycznego wsparcia dla przedsiębiorstw społecznych. Klientami inkubatora będą NGO, samorządy lokalne, przedsiębiorstwa społeczne. Nie będzie on „powiatowym” OWES-em, natomiast będzie prowadził badania nisz usługowych, inicjował tworzenie powiatowych zespołów ds. ekonomii społecznej, paktów na rzecz ekonomii społecznej, a także udostępniał pomieszczenia i sprzęty dla utworzonych PES. Grupy inicjatywne, które utworzą się w inkubatorze będą dalej mogły skorzystać w OWES ze wsparcia tzw. miękkiego, a potem ze wsparcia dotacyjnego.

INKUBATORY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI SPOŁECZNEJ (IPS):

- Usługi prawne, księgowość, marketingowe.
- Szkolenia, doradztwo biznesowe i specjalistyczne.
- Promocja ES.
- Współpraca z samorządami lokalnymi, administracją rządową i biznesem.
- Obsługa administracyjną dla powiatowych zespołów ds. ekonomii społecznej.
- Udostępnienie lokali na potrzeby PES.

Mapa nr 6. Mapa zasięgu inkubatorów przedsiębiorczości społecznej

Źródło: Raport z monitoringu wdrażania w 2014 r. Regionalnego Planu Działań na rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015, s. 33.

OPERATORZY FINANSOWI

W infrastrukturze wsparcia ekonomii publicznej ważną rolę spełniają tzw. **Operatorzy finansowi**, przydzielający bezzwrotne dotacje na założenie/przystąpienie do spółdzielni socjalnej. W województwie warmińsko-mazurskim tę funkcję pełnią/ły trzy takie podmioty, tj.:

1. Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości ATUT w Ostródzie,
2. Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych,
3. DAR – Działdowska Agencja Rozwoju S.A.

Z punktu widzenia wpływu na rozwój przedsiębiorczości społecznej, w tym spółdzielni socjalnych, działalność tych organizacji jest trudna do przecenienia. Udzielają one m.in. pożyczek i poręczeń kredytowych na rozpoczęcie działalności i rozwój spółdzielni socjalnych w ramach poddziałania 7.2.2 PO KL, zarówno ze środków własnych, jak też ze środków uzyskanych w ramach funduszy unijnych. Świadczą też usługi doradcze dla małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzą szkolenia i instruktaże dla osób zamierzających podejmować działalność gospodarczą w sektorze ekonomii społecznej⁵³.

W wyniku działalności operatorów w latach 2011-2014 powstało ponad 50 spółdzielni socjalnych.

Operatorzy wsparcia finansowego dla spółdzielni socjalnych:

- Doradztwo i szkolenia dla grup inicjatywnych.
- Dotacja do 20 tys. na członka lub osobę zatrudnioną w spółdzielni.
- Wsparcie pomostowe finansowe w okresie 6-12 m-cy.

W latach 2015-2020 Operatorami bezzwrotnego wsparcia dotacyjnego i usług towarzyszących przyznaniu dotacji będą OWES. Istotne jest, iż OWES-y będą musiały współpracować z właściwymi terytorialnie Powiatowymi Urzędami Pracy w zakresie przyznawania dotacji na tworzenie spółdzielni socjalnych i przystępowania do nich⁵⁴.

CENTRA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Centra Organizacji Pozarządowych (COP) to jedna z metod rozwoju organizacji pozarządowych. Prowadzenie i powstawanie COP-ów wspierane było projektem „COP-y Warmii i Mazur. Sieć wspierania organizacji pozarządowych województwa warmińsko-mazurskiego”. Działanie realizowane było przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w partnerstwie z Siecią

⁵³ Ocena funkcjonowania ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim. Raport końcowy, Instytut Badań i Analiz Grupa OSB, Olsztyn 2013, s.26.

⁵⁴ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020, MIR, Warszawa, 28 maja 2015 r., s. 36.

Wspierania Rozwoju Lokalnego HEROLD. Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

COP-y są połączone w sieć, która obejmuje 9 powiatów: braniewski, elbląski, ełcki, gołdapski, iławski, olsztyński, ostródzki oraz miasta Elbląg i Olsztyn. COP-y oferują wsparcie dla organizacji i aktywnych obywateli m.in. w postaci: szkoleń i doradztwa z zakresu tworzenia i funkcjonowania organizacji pozarządowych, tworzenia i zarządzania projektami, współpracy z samorządem, mediami, rozwoju wolontariatu, udostępniania sal i sprzętu oraz prowadzenia bibliotekzek dla organizacji III sektora itp.

LOKALNE GRUPY DZIAŁANIA

Lokalne Grupy Działania (LGD) to partnerstwa trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. LGD tworzą i wdrażają lokalne strategie rozwoju opracowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, świadczą pomoc potencjalnym wnioskodawcom PROW, aktywizują mieszkańców na rzecz poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej, propagują wymianę informacji oraz doświadczeń z instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi. Według danych Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego z dnia 29 listopada 2010 roku w województwie warmińsko-mazurskim zarejestrowanych było 14 lokalnych grup działania obejmujących zdecydowaną większość gmin wiejskich i miejsko-wiejskich Regionu.

LOKALNE ORGANIZACJE GRANTOWE

„Działaj Lokalnie” to program Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowany od 2000 roku przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce. Celem „Działaj Lokalnie” jest aktywizowanie lokalnych społeczności wokół różnych celów o charakterze dobra wspólnego.

Co roku środki Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności przekazywane są każdemu partnerowi sieci. Każdy ośrodek pozyskuje dodatkowo własne fundusze na sfinansowanie części kosztów realizacji lokalnego konkursu grantowego. Pochodzą one od samorządów, firm, innych instytucji lub od mieszkańców (m.in. z kampanii 1 %). Ośrodki Działaj Lokalnie (ODL) ogłaszają na swoim terenie lokalne konkursy grantowe. W ramach każdego z nich ODL przyznaje od kilku do kilkudziesięciu grantów (w kwocie maksymalnie 6000 zł każdy) na realizację projektów inicjujących współpracę mieszkańców z małych miejscowości.

W województwie warmińsko-mazurskim działa 6 ODL na terenie 51 gmin w 14 powiatach⁵⁵. Jeden z nich, tj. *Lokalna Grupa Działania „Warmiński Zakątek”* z Dobrego Miasta w 2014 r. uzyskał certyfikat potwierdzający spełnienie najwyższych standardów oraz uhonorowanie za szczególne zaangażowanie i profesjonalizm w prowadzeniu działań służących rozwojowi i aktywizacji społeczności lokalnych oraz umacnianiu kapitału społecznego, stanowiących wzór dla innych organizacji.

⁵⁵ <http://www.dzialajlokalnie.pl/log/przegladaaj.html#.VFZXp2cWKyU>.

CENTRUM WSPARCIA SPÓŁDZIELCZOŚCI SOCJALNEJ

Centrum Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej (CWSS) funkcjonuje od 2006 r. w systemie organizacyjnym Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Olsztynie, dzięki dotacji przyznanej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w ramach konkursu „Ośrodki Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej”. Głównym zadaniem CWSS było instytucjonalne wsparcie grup inicjatywnych powstających spółdzielni socjalnych.

W ciągu swojej działalności CWSS współorganizowało powstanie 37 grup założycielskich, z których powstało 26 spółdzielni socjalnych, dając zatrudnienie 142 osobom.

CWSS od 2006 r. do chwili obecnej gwarantuje nieodpłatne wsparcie organizacyjne i pomoc w przygotowaniu wniosków o środki finansowe z Funduszu Pracy i innych źródeł na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej. Inicjowało również wiele działań mających pionierski charakter w dziedzinie ES w regionie:

- uzyskanie poręczeń dotacji z FP od osoby prawnej (DAR S.A.);
- organizacja konferencji naukowych nt. zatrudnienia w spółdzielniach socjalnych byłych więźniów;
- pozyskanie do współpracy organizacji kościelnych po konferencji nt. roli kościoła w aktywizacji ekonomicznej bezrobotnych;
- przeprowadzenie badań nt. kosztów generowanych na utworzenie miejsca pracy z obszaru ekonomii społecznej.

WSPÓŁPRACA EKONOMII SPOŁECZNEJ Z ADMINISTRACJĄ PUBLICZNĄ

Aby ekonomia społeczna mogła się rozwijać, musi być silnie osadzona w społeczności lokalnej. Istotne jest, aby ekonomia społeczna była uwzględniana już na etapie tworzenia diagnozy lokalnej oraz planowania lokalnego. Niezwykle ważne jest również zrozumienie władz lokalnych, które jest często podstawą pożądanego zapisów w strategiach rozwiązywania problemów społecznych, rozwoju gospodarczego, programach współpracy, jak również sprzyjającej rozwojowi ekonomii społecznej bieżącej realizacji polityki miasta, gminy czy też powiatu.

Realny rozwój ekonomii społecznej dokonywać będzie się tam, gdzie zawiązywać się będą różnorakie partnerstwa, gdzie rosnąć będzie zaufanie jako fundament wzajemnych relacji obywateli, instytucji i podmiotów we wspólnocie samorządowej. Rozwój ekonomii społecznej zależy od ukształtowania partycypacyjnej, świadomej polityki wspólnoty samorządowej, łączącej solidarność i przedsiębiorczość. Dużą rolę w rozwoju lokalnym odgrywa aktywność obywateli, przejawiająca się w przynależności do organizacji pozarządowych, zakładaniu nowych stowarzyszeń i fundacji, realizacji inicjatyw społecznych.

Zespoły ds. ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim

Przejawem współpracy administracji samorządowej z ekonomią społeczną jest fakt powstawania zespołów ds. ekonomii społecznej na terenie województwa warmińsko-mazurskiego ds. ES. Ideą powstawania tych Zespołów jest współpraca dla dobra i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i tworzenia tzw. „dobrego klimatu” przyszłym i obecnym inicjatywom związanym z ekonomizacją trzeciego sektora, spółdzielczością socjalną, walką z bezrobociem.

Pierwszy zespół ds. ekonomii społecznej w województwie warmińsko – mazurskim powstał w październiku 2009 r. w Elblągu – tj. **Zespół do spraw ekonomii społecznej w mieście Elblągu**.

Wkrótce po nim 10 listopada 2009 r., na mocy uchwały Zarządu Województwa, rozpoczął swoją działalność **Zespół ds. wdrażania i promocji ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim**. W ramach prac Zespołu w 2011 r. został wypracowany i przyjęty do realizacji *Regionalny Plan Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015* (RPDES). Pierwszy Priorytet Planu, tj. „Spójny system wsparcia ekonomii społecznej w Regionie”, zakładał w działaniu 1.1.8 inicjowanie, na poziomie samorządów lokalnych, procesu tworzenia zespołów ds. ekonomii społecznej.

Zgodnie z zapisami RPDES, działanie związane z tworzeniem powiatowych zespołów od 2012 r. było sukcesywnie realizowane przez animatorów OWES w Elblągu i Olsztynie. W promocję tworzenia zespołów ds. ekonomii społecznej włączył się również ROPS. Dzięki temu w 2012 r. powstały powiatowe zespoły ds. ES w Lidzbarku Warmińskim i Braniewie. W 2013 r. i 2014 zadanie zostało przejęte przez nowoutworzone IPS-y. Dzięki ich działalności i wsparciu zainicjowano utworzenie zespołów w kolejnych powiatach i miastach naszego Regionu.

Aktualnie zespoły ds. ekonomii społecznej funkcjonują w następujących powiatach i miastach województwa:

1. Miasto Elbląg
2. Powiat braniewski
3. Powiat lidzbarski
4. Powiat iławski
5. Powiat bartoszycki
6. Powiat olsztyński
7. Powiat elbląski
8. Powiat ostródzki
9. Miasto Kętrzyn
10. Powiat mrągowski
11. Miasto Olsztyn
12. Powiat działdowski.

3.2.2. Instrumenty finansowe adresowane do sektora ekonomii społecznej

INSTRUMENTY BEZZWROTNE

PROGRAM OPERACYJNY KAPITAŁ LUDZKI 2007-2013

1. Od 2007 do 2010 r. możliwe było uzyskanie wsparcia w ramach Priorytetu VI *Rynek Pracy otwarty dla wszystkich, Działanie 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia*, miało na celu promowanie postaw kreatywnych i przedsiębiorczych oraz wspieranie rozwiązań i inicjatyw, służących tworzeniu nowych miejsc pracy w obszarze przedsiębiorczości i samozatrudnienia. Dla realizacji tego celu przewidziano zestaw form wsparcia i instrumentów adresowanych do osób fizycznych zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą (w tym w formie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej):

- doradztwo i szkolenia, przyznanie środków finansowych oraz wsparcie pomostowe udzielane w okresie do 6 / do 12 miesięcy.
2. Po zmianach Szczegółowego Opisu Priorytetów w 2010 r. wprowadzono nowe typy operacji w Priorytecie VII *Promocja integracji społecznej*, w ramach którego przewidziano tworzenie wsparcia infrastrukturalnego dla podmiotów ekonomii społecznej, realizowane w ramach Działania 7.2. – Poddziałanie 7.2.2. *Wsparcie ekonomii społecznej*. Zadaniem realizatorów projektów było wsparcie finansowe dla utworzenia i funkcjonowania instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej – OWES.
  3. Drugi typ projektów w ramach Poddziałania 7.2.2 stanowił wsparcie dla osób fizycznych oraz osób prawnych wymienionych w art. 4 ust. 2 pkt. 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej dzięki działalności tzw. Operatorów wsparcia dla spółdzielni socjalnych. Wsparcie to udzielane było w formie:
    - bezpłatnego doradztwa (indywidualnego i grupowego) oraz szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia spółdzielni socjalnej;
    - przyznania środków finansowych na założenie i/lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej – do wysokości 20 tys. na osobę fizyczną (członka);
    - wsparcie pomostowe udzielane w okresie do 6 / do 12 miesięcy od dnia zawarcia umowy o udzielenie wsparcia pomostowego, obejmujące finansowe wsparcie pomostowe wypłacane miesięcznie w kwocie do wysokości minimalnego wynagrodzenia obowiązującego na dzień wypłacenia środków finansowych połączone z doradztwem oraz pomocą w efektywnym wykorzystaniu przyznanych środków.

Ponadto w Priorytecie VII, w ramach projektów konkursowych (Poddziałanie 7.2.1. *Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym*) przewidziano realizację projektów obejmujących m.in. wsparcie dla tworzenia i działalności podmiotów integracji społecznej, w tym: centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza) z wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej.

Tabela nr 11. Wskaźniki osiągnięte w ramach Działania 7.1 i 7.2 PO KL

Numer działania	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika
Działanie 7.1	Liczba osób, które rozpoczęły udział w projektach	42 116
	Liczba osób, które zakończyły udział w projektach	32 980*
	w tym osób z terenów wiejskich	17 098

Działanie 7.2	Liczba osób, które rozpoczęły udział w projektach	14 843
	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w Działaniu	8 311*
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej	10 308

* Należy pamiętać, iż wskaźnik dotyczy wyłącznie osób, które zakończyły udział w projektach. Pozostałe osoby przerwały udział w projekcie lub go kontynuują.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdawczości PO KL od początku realizacji do 31.12.2014 r.

WSPARCIE NA TWORZENIE MIEJSC PRACY W SEKTORZE ES

Tabela nr 12. Dofinansowanie dla spółdzielni socjalnych z EFS PO KL w ramach Poddziałania 7.2.2

Typ wsparcia		Liczba dotacji	Wysokość środków finansowych
Przyznane dofinansowanie dla spółdzielni socjalnej (na założenie, przystąpienie, zatrudnienie)		252	5 140 729,89
w tym:	na założyciela w przypadku spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby fizyczne	147	3 075 477,83
	na osobę fizyczną przystępującą do spółdzielni socjalnej	22	439 364,13
	na osobę zatrudnioną w spółdzielni socjalnej	83	1 625 887,93

Źródło: Dane Instytucji Pośredniczącej dla Priorytetu VII PO KL zebrane od projektodawców, stan na listopad 2014 r.

Tabela nr 13. Kwota wsparcia przyznanego spółdzielniom socjalnym z funduszu pracy w latach 2006-2014

Rok	Wysokość wsparcia w PLN	Liczba osób, którym przyznano wsparcie	Liczba dofinansowanych spółdzielni
2006	220 025,53	19	4
2007	354 049,20	25	7
2008	60 603,23	5	1
2009	64 844,27	7	2
2010	195 063,11	15	3
2011	199 490,35	14	5
2012	52 000,00	4	1
2013	489 155,40	30	6
2014	133 515,00	9	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowych Urzędów Pracy, stan na listopad 2014 r.

W ramach innych działań ustawowych powiatowe urzędy pracy kierują do spółdzielni socjalnych stażystów, pokrywając stypendium wypłacane osobom bezrobotnym. Ponadto PUP-y współpracują ze spółdzielniami w zakresie zatrudnienia wspieranego, polegającego na refundacji części wynagrodzenia odpowiadającego składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe oraz część kosztów osobowych pracodawcy odpowiadające składce na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe za zatrudnionego.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO NA LATA 2014-2020

Podmioty ekonomii społecznej stają się alternatywnymi miejscami pracy, a tym samym przyczyniają się do zmniejszenia skali bezrobocia. Wciąż jednak poziom rozwoju tego sektora w Polsce odbiega od sytuacji europejskiej – przeciętnie zatrudnienie wyniosło w nim w 2010 r. około 3,7% pracujących wobec około 6,5% w Unii Europejskiej. Aby osiągnąć poziom europejski w kraju powinno powstać około 450 tys. miejsc pracy w tym sektorze⁵⁶. W KPRES jako cel założono powstanie i utrzymanie 35 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, natomiast RPO WiM zakłada utworzenie w województwie warmińsko-mazurskim min. 400 nowych miejsc pracy w tym sektorze.

Szczególny nacisk będzie kładziony na tworzenie miejsc pracy i przedsiębiorstw społecznych w kluczowych sferach rozwojowych, tj. zrównoważony rozwój, solidarność pokoleń, polityka prorodzinna, turystyka społeczna, budownictwo społeczne, lokalne produkty rozwojowe, a także usługach związanych: z utrzymaniem czystości i porządku w gminach, recyklingu, melioracji wodnych oraz usług leśnych, odnawialnych źródeł energii, turystyki.

W ramach RPO WiM udzielane będzie bezzwrotne wsparcie finansowe, tj.

⁵⁶ Ocena wsparcia w obszarze ekonomii społecznej udzielonego ze środków EFS w ramach PO KL, Coffey International Development dla Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, listopad 2013 r.

1. Dotacje i wsparcie pomostowe na zakładanie przedsiębiorstw społecznych, prowadzące do zatrudnienia, w tym:

- a) przyznanie środków finansowych dla przedsiębiorstw społecznych na założenie przedsiębiorstwa społecznego – do wysokości 20 tys. zł na:
  - założyciela w przypadku spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby fizyczne;
  - zatrudnioną osobę w przypadku innych, nowo założonych przedsiębiorstw społecznych;
- b) przyznanie środków finansowych dla przedsiębiorstw społecznych na wsparcie pomostowe do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę na okres do 12 miesięcy na:
  - założyciela w przypadku spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby fizyczne;
  - osobę zatrudnioną w przypadku innych, nowo założonych przedsiębiorstw społecznych.

Przyznanie dotacji i wsparcia pomostowego będzie powiązane z usługami towarzyszącymi, tj.

- a) specjalistyczne wsparcie szkoleniowe i doradztwo (indywidualne i grupowe) umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do prowadzenia i/lub przystąpienia i/lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym, w tym szkolenia zawodowe potrzebne do pracy w przedsiębiorstwie społecznym, a także szkolenia z zakresu prowadzenia przedsiębiorstwa społecznego i pomoc w tworzeniu biznesplanu;
- b) wsparcie doradcze, świadczone przez opiekuna przedsiębiorstwa społecznego, obejmujące doradztwo i pomoc w efektywnym wykorzystaniu przyznanych środków;
- c) wsparcie psychologiczne, zwiększające zdolność do wspólnego, efektywnego działania członków grupy założycielskiej przedsiębiorstwa społecznego.

2. Dotacje i wsparcie pomostowe na tworzenie miejsc pracy w funkcjonujących przedsiębiorstwach społecznych, w tym:

- a) przyznanie środków finansowych dla podmiotów ekonomii społecznej na przystąpienie lub zatrudnienie – do wysokości 20 tys. zł na każdą nowo zatrudnioną lub przystępującą osobę fizyczną;
- b) przyznanie środków finansowych dla podmiotów ekonomii społecznej na wsparcie pomostowe do wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę na okres do 12 miesięcy na każdą nowo zatrudnioną lub przystępującą osobę fizyczną.

Przyznanie dotacji i wsparcia pomostowego będzie powiązane z usługami towarzyszącymi, tj.

- a) specjalistyczne wsparcie szkoleniowe i doradztwo (indywidualne i grupowe) umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do prowadzenia i/lub przystąpienia i/lub pracy w podmiocie ekonomii społecznej, w tym szkolenia zawodowe potrzebne do pracy w podmiocie ekonomii społecznej,

- a także szkolenia z zakresu prowadzenia podmiotu ekonomii społecznej i pomoc w tworzeniu biznesplanu;
- b) wsparcie doradcze, świadczone przez opiekuna podmiotu ekonomii społecznej, obejmujące doradztwo i pomoc w efektywnym wykorzystaniu przyznanych środków.

INSTRUMENTY ZWROTNE

FUNDUSZ POŻYCZKOWY

W Polsce od 2013 r. do 2015 r. realizowany jest pilotaż programu pożyczkowego, umożliwiający przetestowanie nowych sposobów finansowania przedsiębiorstw społecznych. Program realizowany jest na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Bank Gospodarstwa Krajowego – projekt „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz ekonomii społecznej” w ramach Działania 1.4. PO KL⁵⁷. Działania w ramach projektu realizowane są za pomocą pięciu makroregionalnych funduszy pożyczkowych. Pilotaż ma na celu przetestowanie procedur i funkcjonalności przyszłego funduszu pożyczkowego i poręczeniowego.

Zgodnie z zapisami KPRES w 2015 r. ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz źródeł prywatnych utworzony zostanie instrument finansowy - Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej, którego celem będzie udzielanie pożyczek oraz odrębnie poręczeń. Fundusz będzie umiejscowiony w Banku Gospodarstwa Krajowego. W jego ramach możliwe będzie zastosowanie różnych instrumentów zwrotnych, takich jak np.:

- pożyczki krótkoterminowe (do 2 lat) na utrzymanie płynności (np. pomostowe, pod cesję itp.);
- pożyczki średnio- i długoterminowe (do 5 lat) z przeznaczeniem na rozwój, inwestycje, budowanie aktywów;
- pożyczki podporządkowane (do 5 lat) z przeznaczeniem na zwiększenie funduszy własnych;
- społeczny fundusz kapitałowy – social venture capital;
- poręczenia;
- reporeczenia za zobowiązania funduszy poręczeniowych, poręczających kredyty zaciągnięte przez podmioty ekonomii społecznej posiadające status mikro, małych lub średnich przedsiębiorstw.

Podmiot wdrażający instrument finansowy wyłoni pośredników finansowych w każdym z 16 województw, odpowiedzialnych za dystrybucję finansowych instrumentów zwrotnych.

FUNDUSZ PORĘCZENIOWY

W województwie warmińsko-mazurskim Fundusz poręczeniowy prowadzony był przez Działdowską Agencję Rozwoju S.A. (DAR SA) dla osób bezrobotnych oraz niepełnosprawnych podejmujących działalność gospodarczą w formie spółdzielni socjalnej lub przystępujących do już funkcjonujących spółdzielni socjalnych, które

---

⁵⁷ Od 2013 r. powstałym „ES Funduszem” zarządza Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. Maksymalna kwota pożyczki wynosi 100 tys. zł. Można ją spłacać do 5 lat (60 miesięcy). W projekcie mogą wziąć udział spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie socjalne, organizacje pozarządowe, spółki akcyjne i z o.o. non-profit, a także kościelne osoby prawne i jednostki administracyjne, o ile spełnią kryteria dostępu do funduszu. Na terenie Warmii i Mazur partnerem TISE jest Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA.

ubiegają się o dotację ze środków Funduszu Pracy albo ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na ten cel.

W 2013 roku DAR SA udzieliła 19 poręczeń wnioskodawcom ubiegającym się o rozpoczęcie działalności w czterech spółdzielniach socjalnych na łączną kwotę 379 694,51 zł. Od 2007 roku do końca 2013 roku DAR SA udzieliła poręczenia 111 członkom ubiegającym się o rozpoczęcie działalności w 25-ciu spółdzielniach socjalnych na łączną kwotę 1 153 145,75 zł.

SOCIAL VENTURE CAPITAL

W latach 2012-2015 w województwie warmińsko-mazurskim realizowany jest projekt innowacyjny testujący pt. „Venture Capital jako nowe i skuteczne narzędzie wsparcia kapitałowego w aktywizacji zawodowej młodzieży powyżej 15 r. życia z terenu woj. warmińsko-mazurskiego” realizowany przez Stowarzyszenie Centrum Rozwoju Ekonomicznego Pasłęka. Ma on na celu opracowanie i upowszechnienie produktu, wspierającego zwiększanie zatrudnienia przez podmioty ekonomii społecznej.

Produkt ten składa się z dwóch produktów pośrednich: wsparcia kapitałowego oraz wsparcia kadrowego PES. Pierwszy z nich polega na zwrotnym wsparciu PES określonymi środkami pieniężnymi, przeznaczonymi na realizację konkretnych celów inwestycyjnych. Proces wsparcia kapitałowego przebiega w kilku etapach:

1. Oceny pomysłu biznesowego;
2. Doradztwa inwestycyjnego, w celu dopracowania pomysłu;
3. Wdrożenia inwestycji, tj. udzielenie wsparcia kapitałowego z otwartą ofertą doradztwa przez cały okres realizacji pomysłu;
4. Wyjścia z inwestycji, czyli spłacenia kapitału.

Drugi produkt pośredni – wsparcie kadrowe – polega na rekrutacji oraz przygotowaniu zawodowym grupy młodych osób, którzy następnie mogą zostać pracownikami PES. Realizacja tej części wsparcia składa się z następujących etapów:

1. Przygotowania ogólnego, w ramach którego potencjalni pracownicy poznają uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej oraz funkcjonowania ekonomii społecznej, a także rozwijają uniwersalne umiejętności społeczne;
2. Przygotowania biznesowego uniwersalnego, w ramach którego potencjalni pracownicy nauczą się zachowania na otwartym rynku pracy oraz podniosą swoje kompetencje biznesowe;
3. Nabywanie umiejętności praktycznych, w ramach którego potencjalni pracownicy przechodzą szkolenia, związane z konkretnym stanowiskiem pracy w wybranym PES.

Produkt finalny zapewnia wsparcie z zakresu możliwości pozyskania kapitału na rozwój zarówno istniejących, jak i powstających PES. Podmioty te wraz z kapitałem uzyskają wsparcie doradcze, natomiast młode osoby otrzymają wsparcie od strony umiejętności społecznych i zawodowych.

Jest to pierwsze tego typu rozwiązanie w Polsce. Dotąd nigdzie w kraju nie zastosowano modelu Social Venture Capital w odniesieniu do podmiotów ekonomii społecznej, a połączenie tego z aktywizacją zawodową bezrobotnej młodzieży jest absolutną innowacją. Niewątpliwym sukcesem produktu Social Venture Capital jest także wpisanie go do Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

3.3. Analiza SWOT

Identyfikacja głównych obszarów problemowych:

Główne grupy interesariuszy Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020				
	Mieszkańcy	Podmioty ekonomii społecznej	Instytucje wsparcia ekonomii społecznej	Przedsiębiorcy
Zdiagnozowane obszary problemowe	<p>Powody przyznawania pomocy przez OPS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ubóstwo; - bezrobocie; -niepełnosprawność; - niezaradność opiekuńczo-wychowawcza i niewydolność w prowadzeniu gospodarstwa domowego. 	<p>Problemy zgłaszane:</p> <ul style="list-style-type: none"> - KIS/ CIS powroty podopiecznych (po okresie animacji i aktywizacji podopieczni nie znajdują zatrudnienia, wracają do KIS/ CIS z jeszcze mniejszą wiarą w siebie); - spółdzielnie socjalne mają kłopoty w utrzymaniu efektywności ekonomicznej (uzależnienie od wsparcia – dotacji; pomocy w znajdowaniu zleceń przez instytucje wsparcia); - NGO- niespełna 2% zatrudnia pracowników w sposób ciągły (stałe umowy o pracę) 	<ul style="list-style-type: none"> - ciągle profesjonalizowanie działań, coraz większe wymagania stawiane przed instytucjami wspierającymi oraz przed ich kadrami (konieczność multidyscyplinarności), odchodzenie kadry; - trudności w utrzymaniu trwałości działań (uzależnienie działalności od projektów, a nie od potrzeb rynku; - trudności w byciu elastycznym, w natychmiastowym odpowiadaniu na potrzeby); - mała świadomość JST ich roli we wspieraniu inicjatyw z obszaru ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - praktyczny brak współpracy PES i instytucji wsparcia PES z firmami (przedsiębiorcami i pracodawcami)-nie ma wzajemnych ofert współpracy; - raczkujące wśród przedsiębiorców świadome działania z obszaru społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR)

Główny problem WPRES sformułowano następująco:

Niewystarczający udział ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej grup zagrożonych wykluczeniem w województwie warmińsko-mazurskim.

Analiza SWOT

Mocne i słabe strony zawierają czynniki wewnętrzne warunkujące rozwój ekonomii społecznej w województwie. Mocne strony to czynniki pozytywne (zasoby i potencjał należący do regionu), zaś słabe strony to czynniki negatywne (obszary deficytowe, bariery utrudniające rozwój ekonomii społecznej).

Natomiast szanse i zagrożenia charakteryzują czynniki zewnętrzne (np. zjawiska makroekonomiczne, trendy ogólnopolskie, decyzje polityczne na szczeblu centralnym), na które województwo ma wpływ co najwyżej pośredni.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Przykłady dobrych praktyk z zakresu przedsiębiorczości społecznej; 2. Nowo tworzone miejsc pracy w ekonomii społecznej; 3. Liczny sektor organizacji pozarządowych; 4. Zasoby Regionu – określone inteligentne specjalizacje regionu; 5. Kompetentna kadra i liderzy ekonomii społecznej; 6. Duża liczba podmiotów z obszaru reintegracji społecznej (KIS, CIS, ZAZ, WTZ); 7. Zespoły ds. wdrażania i promocji ekonomii społecznej na poziomie województwa i powiatów; 8. Regionalny Plan Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko- Mazurskim na lata 2011- 2015; 9. Zaangażowanie samorządów terytorialnych w rozwój ekonomii społecznej; 10. Spójny system wsparcia ekonomii społecznej (ciągłość pracy ośrodków wspierania ekonomii społecznej); 11. Doświadczenia w realizacji projektów animacyjnych i aktywizacyjnych; 12. Umiejętność wykorzystania dobrych praktyk z zagranicy; 13. Umiejętność wykorzystania luk/ potrzeb gospodarczych przez podmioty ekonomii społecznej. Zrealizowane badania nisz gospodarczych; 14. Duża liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które zakończyły udział w projektach aktywizacyjnych i animacyjnych. Wzrost aktywności osób zagrożonych wykluczeniem w obszarze ekonomii społecznej; 15. Nowy instrument wsparcia ekonomii społecznej – Social Venture Capital; 16. Rozpoczęty proces sieciowania podmiotów ekonomii społecznej; 17. Certyfikacja PES znakiem promocyjnym „zakup prospołeczny” 18. Wzrost znaczenia podmiotów ekonomii społecznej w środowisku lokalnym. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słaby przepływ informacji pomiędzy MŚP a instytucjami wsparcia ekonomii społecznej; 2. Niewystarczająca świadomość społeczna nt. ekonomii społecznej; 3. Bariery administracyjne w rozwoju ekonomii społecznej, zwłaszcza na poziomie lokalnym; 4. Niewystarczająca liczba silnych lokalnych liderów ekonomii społecznej; 5. Mała ilość i różnorodność, a także niska jakość części produktów ekonomii społecznej; 6. Nierównomierny poziom zainteresowania ekonomią społeczną ze strony władz samorządów lokalnych; 7. Roszczeniowa postawa osób, które tworzą podmioty ekonomii społecznej; 8. Niewystarczający system edukacji dla podmiotów ekonomii społecznej; 9. Niski poziom płynności finansowej większości PES.; 10. Za mało ekonomicznego działania w podmiotach ES; 11. Niewystarczająca promocja ekonomii społecznej; 12. Niepełna świadomość kadr instytucji pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy co do roli ekonomii społecznej w aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym; 13. Słaba jakość obsługi klienta przez podmioty ekonomii społecznej; 14. Niski stopień zaufania i współpracy podmiotów ekonomii społecznej a administracją publiczną i biznesem; 15. Słabo rozpoznawalna marka ES; 16. Niski poziom zainteresowania PES znakiem promocyjnym „Zakup prospołeczny”; 17. Niski poziom współpracy PES z biznesem (przedsiębiorcami, pracodawcami). Brak konkretnych ofert współpracy PES dla biznesu; 18. Niski poziom współpracy PES z JST; 19. Zbyt mała liczba nieformalnych grup wspierających działania w obszarze ekonomii społecznej;

	<p>20. Niski poziom wykorzystywania wykorzystania nisz rynkowych;</p> <p>21. Roszczeniowa postawa społeczeństwa, brak zaangażowania w inicjatywy społeczne, marazm;</p> <p>22. Konkurencja ze strony „szarej strefy”;</p> <p>23. Niewydolny system rozwiązania w zakresie konsultacji i doradztwa wspierającego PES po zakończeniu projektu.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Przyjęty KPRES. 2. ES w dokumentach UE i RPO. 3. Przykłady dobrych praktyk zagranicznych i krajowych. 4. Wzrost świadomości idei ekonomii społecznej w społeczeństwie. 5. Wzrost kompetencji urzędników w zakresie ekonomii społecznej. 6. Instrumenty zewnętrzne wspierające aktywność organizacji pozarządowych w obszarze przedsiębiorczości społecznej. 7. Pozytywne nastawienie mediów do ekonomii społecznej. 8. Przyjęcie ustawy o przedsiębiorstwie społecznym. 9. Ogólnopolskie kampanie na rzecz ekonomii społecznej. 10. Realizowanie programów nauczania w szkołach tematyki ekonomii społecznej (przedmiot praktyczny). 11. Wykorzystanie efektów Projektów innowacyjnych w ramach EFS dotyczące ekonomii społecznej. 12. Włączenie ES. do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym 13. Promocja stosowania „klauzul społecznych”. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niespójna polityka społeczna nie kreująca aktywności ekonomicznej. 2. Niespójny system wsparcia finansowego dla rozwoju PES 3. Brak poręczeń dla PES. 4. Niewystarczająca promocja ES w Polsce. 5. Niewystarczająca dostępność usług finansowych dla PES przez banki i instytucje finansowe jako potencjalnych klientów. 6. Brak praktycznego nauczania przedsiębiorczości, w tym ekonomii społecznej. 7. Skomplikowane procedury ubiegania się o fundusze europejskie 8. Niespójne i niestabilne regulacje prawne dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej PES 9. Niski poziom społecznej odpowiedzialności biznesu – zagrożenia albo szanse

Rozdział 4. Priorytety, cele i działania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 określa cel główny, priorytety, cele szczegółowe oraz zadania polityki społecznej, jakie Samorząd Województwa, samorządy lokalne, instytucje wspierające ES oraz ich partnerzy będą realizować w Regionie w latach 2015-2020 na rzecz wzmocnienia sektora ekonomii społecznej. Program formułuje też wskaźniki pomiaru stopnia osiągnięcia poszczególnych celów szczegółowych.

Zaplanowane w WPRES działania powinny być realizowane w oparciu o zasady, które pozwolą na osiągnięcie optymalnej skuteczności i efektywności:

- partnerstwa i dialogu na szczeblu lokalnym i regionalnym;
- budowania kapitału ludzkiego, społecznego i kreatywnego;
- subsydiarności, wyrażającej się w udzielaniu pomocy obszarom i grupom osób, które nie są w stanie same poradzić sobie z trudnościami;
- koncentracji środków i nakładów na realizację konkretnych projektów;
- komplementarności i długofalowości udzielanego wsparcia;
- zrównoważonego rozwoju (rozwój społeczno-gospodarczy szanujący środowisko przyrodnicze).

4.1. Priorytety, cele, działania

Cel główny Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 stanowi kontynuację celu głównego określonego w Regionalnym Planie Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015 i brzmi:

Zwiększenie udziału ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa warmińsko-mazurskiego ze szczególnym uwzględnieniem aktywizacji zawodowej i społecznej grup zagrożonych wykluczeniem.

Cel ten będzie realizowany poprzez cele szczegółowe uporządkowane w cztery obszary priorytetowe.

Priorytet I. Spójny system wsparcia ekonomii społecznej w województwie.

Podstawą wyznaczenia pierwszego Priorytetu była świadomość instytucji współtworzących Program na temat potrzeb sektora ES w zakresie wsparcia inkubacyjnego, animacyjnego i biznesowego ułatwień w dostępie do instrumentów finansowych (dotacje, pożyczki, poręczenia). Pomoc finansowa dla przedsiębiorstw społecznych powinna być ściśle powiązana z ofertą szkoleń i doradztwa. Niemniej ważne jest budowanie systemowych rozwiązań polegających na jasnych i jawnych zasadach i procedurach, regularnej współpracy pomiędzy podmiotami tworzącymi system wsparcia oraz stałym doskonaleniu kadry specjalistów świadczących wsparcie dla ekonomii społecznej w ramach systemu.

Cele szczegółowe i działania:

Cel 1.1. Sprawny system wsparcia ekonomii społecznej.

Działania:

- 1.1.1. powołanie i funkcjonowanie Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- 1.1.2. działania koordynujące rozwój ekonomii społecznej w województwie;
- 1.1.3. uzyskanie przez NGO akredytacji w ramach systemu akredytacji standardów działania i usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej AKSES;
- 1.1.4. funkcjonowanie 4 Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej świadczących usługi animacyjne, inkubacyjne oraz wsparcie biznesowe;
- 1.1.5. utworzenie inkubatorów przedsiębiorczości społecznej w ramach OWES;
- 1.1.6. kontynuacja systemu wsparcia finansowego dla przedsiębiorstw społecznych: dotacje i wsparcie pomostowe itp.;
- 1.1.7. upowszechnienie informacji na temat pożyczek, poręczeń, social venture capital i innych instrumentów wsparcia finansowego;
- 1.1.8. dalsze inicjowanie procesu tworzenia zespołów ds. ekonomii społecznej oraz wsparcie istniejących zespołów na poziomie samorządów lokalnych,
- 1.1.9. tworzenie regionalnych partnerstw / sieci podmiotów ekonomii społecznej (klastry, franczyzy), partnerstw / sieci podmiotów reintegracyjnych (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), inicjowanie współpracy jednostek systemu pomocy społecznej, podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym, OWES z innymi podmiotami takimi jak szkoły, uczelnie wyższe, instytucje rynku pracy, przedsiębiorstwa, klastry przedsiębiorstw itp.;
- 1.1.10. wspieranie rozwoju instytucjonalnego i wsparcie rozwoju (w szczególności lokalnych) organizacji obywatelskich działających lub rozpoczynających działalność w sferze usług społecznych użyteczności publicznej, poprzez:
  - a) upowszechnianie informacji o konkursach i organizowanie konkursów wspierających instytucjonalnie podmioty obywatelskie;
  - b) systemowe szkolenia (m. in. doradztwo, tutoring i superwizje) dla animatorów i liderów lokalnych działających w sferze społecznej, gospodarczej i kulturalnej;
- 1.1.11. promocja systemu wsparcia ekonomii społecznej;
- 1.1.12. monitoring i ewaluacja efektywności działania systemu.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
	5.						
	6.						
	7.						
	8.						
	9.						
	10.						
	11.						
	12.						

Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.
Koordinacja	ROPS, Komitet akredytacyjny powołany przez MPiPS, OWES, NGO, operator środków finansowych, Regionalny Komitet ds. Ekonomii Społecznej, CIS, KIS, ZAZ, WTZ, JST, szkoły, uczelnie wyższe, instytucje rynku pracy, przedsiębiorstwa.

Cel 1.2 Podniesienie kompetencji kadry wspierającej ekonomię społeczną.

Działania:

- 1.2.1. podejmowanie działań na rzecz systematycznego badania potrzeb kadr wspierających ES w zakresie doskonalenia i doksztalcania oraz określenie metod zaspokojenia tych potrzeb;
- 1.2.2. podejmowanie działań na rzecz doskonalenia i doksztalcania kadr instytucji wspierających ekonomię społeczną, (poprzez szkolenia, seminaria, wizyty studyjne itp.);
- 1.2.3. regularna wymiana doświadczeń kadr wspierających ekonomię społeczną m.in. poprzez organizację regionalnych spotkań sieciujących;
- 1.2.4. monitoring i ewaluacja systemu doskonalenia kadry wspierającej ES.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
Indyktywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	ROPS, OWES, NGO, instytucje szkoleniowe, uczelnie wyższe, instytucje wsparcia ekonomii społecznej.						

Wskaźniki realizacji Priorytetu I: Spójny system wsparcia ekonomii społecznej w województwie.

1. liczba akredytowanych ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie – 4;
2. liczba inkubatorów przedsiębiorczości społecznej w województwie – 12;
3. liczba spółdzielni socjalnych w województwie – 130;
4. liczba organizacji pozarządowych, które wskutek wsparcia OWES rozpoczęły działalność gospodarczą – 21;
5. liczba funkcjonujących na terenie województwa funduszy pożyczkowych – 1;
6. liczba funkcjonujących na terenie województwa funduszy poręczeniowych – 1;
7. liczba działających zespołów ds. ekonomii społecznej (powiatowych i gminnych) – 21;
8. Liczba porozumień/sieci/partnerstw zawartych przez KIS, CIS, ZAZ, WTZ – 4;
9. Liczba porozumień sieci/partnerstw zawartych przez przedsiębiorstwa społeczne – 4;

10. liczba regionalnych spotkań sieciujących kadry podmiotów wspierających ES – 20 (co najmniej 2 razy w roku x 5 lat).

Priorytet II. Wzrost świadomości na temat ekonomii społecznej.

Gotowość władz samorządowych i administracji publicznej do współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, podobnie jak gotowość mieszkańców do współtworzenia i wspierania przedsięwzięć z zakresu ES, są wypadkową stanu wiedzy oraz dominujących w środowiskach lokalnych postaw wobec sektora (czy szerzej: wobec różnych przejawów aktywności społecznej). Jak wynika z zapisów Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej doświadczenia z wdrażania ekonomii społecznej w regionach wskazują, że działania edukacyjne adresowane do lokalnych polityków przynoszą największe efekty. Dlatego też drugi Priorytet Programu skupia się na rozwoju wiedzy różnych grup społecznych nt. ekonomii społecznej oraz promocji marki i produktów ES.

Cel 2.1. Wzrost poziomu wiedzy i doświadczenia w sektorze ekonomii społecznej wśród różnych grup społecznych województwa.

Działania:

- 2.1.1. prowadzenie kampanii społecznych o zasięgu regionalnym i lokalnym informujących o ekonomii społecznej, promujących jej idee, pozytywny wizerunek i kształtujących postawy konsumenne, we współpracy z samorządami lokalnymi i organizacjami pozarządowymi;
- 2.1.2. upowszechnianie informacji o ekonomii społecznej na różnych spotkaniach (m.in. w samorządach i jednostkach podległych, promocja PES wśród przedsiębiorców);
- 2.1.3. rozwój współpracy z mediami poprzez objęcie patronatem medialnym wydarzeń związanych z ekonomią społeczną.
- 2.1.4. promowanie i wspieranie wspólnych projektów (samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą) w zakresie wykorzystywania przestrzeni publicznych dla aktywności obywatelskiej;
- 2.1.5. utworzenie i prowadzenie banku wiedzy na temat ekonomii społecznej w województwie.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
	5.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	ROPS, OWES, NGO, JST, media, Fundacja NIDA.						

Cel 2.2. Upowszechnienie ekonomii społecznej w systemie kształcenia formalnego i nieformalnego.

Działania:

- 2.2.1. spotkania i szkolenia motywujące dyrektorów szkół i nauczycieli do upowszechniania tematyki ekonomii społecznej. Realizacja zagadnień ekonomii społecznej na zajęciach "Podstawy przedsiębiorczości", "Wiedza o społeczeństwie" oraz "Ekonomia w praktyce". Inicjatywy podejmowane przez szkoły w celu upowszechniania ekonomii społecznej (przykłady dobrych praktyk);
- 2.2.2. inspirowanie wprowadzania do zajęć na kierunkach ekonomicznych, turystycznych i społecznych uczelni wyższych w województwie zagadnień z zakresu przedsiębiorczości społecznej;
- 2.2.3. szkolenia różnych grup zawodowych, w tym w szczególności kadry pomocy społecznej i instytucji rynku pracy, w zakresie ekonomii społecznej;
- 2.2.4. uwzględnienie tematyki ekonomii społecznej na zajęciach pozalekcyjnych;
- 2.2.6. promowanie idei spółdzielczości uczniowskiej w szkołach;
- 2.2.7. wsparcie organizacji wolontariatu, praktyk i staży zawodowych w podmiotach działających w obszarze ekonomii społecznej;
- 2.2.8. współpraca szkolnictwa zawodowego z sektorem ekonomii społecznej m.in. poprzez odbywanie obowiązkowych praktyk zawodowych w tym w przedsiębiorstwach społecznych;
- 2.2.9. współpraca podmiotów wspierających ekonomię społeczną z organizacjami rzemieślniczymi, OHP, bankami spółdzielczymi itp.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
	5.						
	6.						
	7.						
	8.						
	9.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	Kuratorium oświaty, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne, placówki doskonalenia nauczycieli, ROPS, OWES, uczelnie wyższe, NGO, PUP, OPS, PCPR, MKIS, OHP, samorządy gminne i powiatowe, izba rzemiosła i przedsiębiorczości, banki spółdzielcze, cechy rzemiosł różnych.						

Cel 2.3 Promocja ekonomii społecznej w województwie (dobre praktyki, marka i produkty).

Działania:

- 2.3.1. organizacja przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności podmiotów ekonomii społecznej jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (np. organizacja targów ekonomii społecznej, sprzedaż produktów i usług PES za pomocą jednego regionalnego portalu, tworzenie katalogów skupiających ofertę produktów i usług PES z województwa);
- 2.3.2. organizacja konkursu na Najlepszy Produkt ES w ramach konkursu „Godni Naśladowania”
- 2.3.3. certyfikacja produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej w województwie (m.in.: znak promocyjny „Zakup prospołeczny”).
- 2.3.4. wydawanie publikacji i broszur nt. ekonomii społecznej (w tym upowszechnianie dobrych praktyk ekonomii społecznej, promowanie polskich tradycji ekonomii społecznej).

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	ROPS, OWES, NGO, ESWIP.						

Wskaźniki realizacji Priorytetu II: Wzrost świadomości na temat ekonomii społecznej.

1. liczba kampanii informacyjno-promocyjnych lub konferencji lub spotkań o zasięgu subregionalnym lub wojewódzkim na temat ekonomii społecznej – 25 (5 w roku);
2. liczba funkcjonujących spółdzielni uczniowskich – 5;
3. liczba zorganizowanych targów przedsiębiorczości społecznej – 5;
4. liczba zorganizowanych edycji konkursów na Najlepszy Produkt ES – 5 (1 w roku)
5. liczba PES certyfikowanych znakiem promocyjnym „Zakup prospołeczny” – 20
6. liczba publikacji dotyczących tematyki ES w regionie-10.

Priorytet III. Poprawa efektywności ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej.

Efektywność ekonomiczna przedsiębiorstwa, w najprostszym ujęciu, oznacza stosunek pomiędzy wartością poniesionych nakładów a wartością efektów uzyskanych dzięki tym nakładom (w działalności produkcyjnej, handlowej czy usługowej). Pokazuje m.in. jaka jest kondycja firmy, atrakcyjność jej oferty w oczach klientów, skuteczność działań marketingowych, zarządzanie podmiotem. W szerokim znaczeniu efektywność ekonomiczna oznacza skuteczność i celowość osiągania zamierzonych celów przy użyciu optymalnej ilości zasobów, a zatem dotyczy nie tylko przedsięwzięć mających cele stricte gospodarcze.

Cele szczegółowe i działania:

Cel 3.1. Wzmocnienie systemu wsparcia biznesowego dla przedsiębiorstw społecznych.

Działania:

- 3.1.1. identyfikacja i badanie nisz rynkowych realnych do zagospodarowania przez przedsiębiorstwa społeczne;
- 3.1.2. wspieranie procesów współpracy przedsiębiorstw społecznych (sieci współpracy, klastry).
- 3.1.3. stworzenie możliwości wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności poprzez finansowanie kosztów remontu nieruchomości i zakupu środków trwałych;
- 3.1.4. informowanie o zwrotnych instrumentach finansowych m.in.: pożyczki, społeczny fundusz kapitałowy – social venture capital, poręczenia;
- 3.1.5. usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych (zapewnienie dostępu PS do usług księgowych, prawnych, kadrowych, także po zakończeniu realizacji projektów);
- 3.1.6. upowszechnianie działań związanych z promocją społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR).

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
	5.						
	6.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	OWES, PUP, NGO, ROPS, przedsiębiorstwa społeczne, JST, MPiPS, operator środków finansowych, SCREP.						

Cel 3.2. Wzrost jakości produktów i usług ekonomii społecznej.

Działania:

- 3.2.1. badanie potrzeb konsumenta pod kątem poprawy jakości produktów i usług ES;
- 3.2.2. wymiana doświadczeń w zakresie jakości produktów i usług, sposobów dystrybucji i promocji (w szczególności poprzez sieciowanie PS, udział w targach).

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki prywatne.						
Koordinacja	OWES, NGO, ROPS, PES						

Cel 3.3. Wzrost kompetencji kadry podmiotów ekonomii społecznej.

Działania:

- 3.3.1. regularne badanie i definiowanie potrzeb oraz określanie kierunków rozwoju zawodowego kadry PES (np. w postaci indywidualnych ścieżek rozwoju);
- 3.3.2. szkolenia, doradztwo, coaching, kształcenie menedżerskie dla kadr PES.
- 3.3.3. promowanie i wspieranie wolontariatu bezrobotnych i osób nieaktywnych zawodowo w organizacjach obywatelskich, jako formuły zdobywania kompetencji obywatelskich, społecznych i zawodowych.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
Indyktywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki prywatne.						
Koordinacja	OWES, NGO, uczelnie wyższe, instytucje szkoleniowe, ROPS.						

Wskaźniki realizacji Priorytetu III: Poprawa efektywności ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej.

1. liczba zawiązanych sieci współpracy i klastrów przedsiębiorstw społecznych – 2;
2. liczba istniejących przedsiębiorstw społecznych, które otrzymały wsparcie – 50;
3. liczba przeprowadzonych badań z zakresu jakości produktów i usług ES – 4.

Priorytet IV. Administracja publiczna wspiera rozwój ekonomii społecznej w województwie.

Jako jeden z głównych problemów wpływających na niewystarczający udział ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej grup zagrożonych wykluczeniem, zidentyfikowano bariery prawno-administracyjne funkcjonowania i rozwoju ES w województwie warmińsko-mazurskim. Z tego względu czwarty

Priorytet WPRES skupia się na kwestii zaangażowania administracji publicznej, w tym w szczególności samorządów terytorialnych na wszystkich szczeblach, w rozwój ekonomii społecznej, jak również wdrażania korzystnych przepisów prawnych oraz procedur w zakresie obsługi PES przez administrację publiczną. Niekorzystną sytuację uda się zlikwidować lub zminimalizować w przypadku osiągnięcia trzech celów szczegółowych:

Cele szczegółowe i działania:

Cel 4.1. Inicjowanie zmian sprzyjających spójności prawa w zakresie ekonomii społecznej.

Działania:

- 4.1.1. stworzenie i aktualizowanie katalogu aktów prawnych dotyczących ekonomii społecznej;
- 4.1.2. analiza i wskazanie (przez Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej) obszarów niespójności aktów prawnych i na tej podstawie występowanie do właściwych instytucji zajmujących się tworzeniem prawa;
- 4.1.3. wdrażanie rozwiązań prawnych, zmierzających do uporządkowania programowania strategicznego jst zwłaszcza w obszarze polityki społecznej oraz trybu i sposobu przeprowadzania konsultacji społecznych i dialogu społecznego oraz obywatelskiego;
- 4.1.4. przygotowanie i wdrożenie w lokalnych dokumentach planistycznych i rozwoju, w ramach prawa miejscowego, zapisów dotyczących stosowania klauzul społecznych przy wydatkowaniu środków publicznych;
- 4.1.5. organizowanie regionalnych działań edukacyjnych i szkoleniowych na rzecz wdrożenia w jst klauzul społecznych przy wydatkowaniu środków publicznych jako trwałego elementu realizacji usług użyteczności publicznej;
- 4.1.6. upowszechnianie informacji o obowiązujących przepisach i procedurach w zakresie obsługi i funkcjonowania PES, w tym o „klauzulach społecznych” przy wydatkowaniu środków publicznych, w przepisach dot. osób niepełnosprawnych, niszach rynkowych, poprzez organizację stałych konferencji i paneli obywatelskich.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
	4.						
	5.						
	6.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	ROPS, Regionalny Komitet ds. Ekonomii Społecznej, JST, OWES, NGO.						

Cel 4.2. Ekonomia społeczna jednym z czynników rozwoju społeczno-gospodarczego na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego.

Działania:

- 4.2.1. uwzględnianie rozwoju ekonomii społecznej w RPO WiM 2014-2020, aktach prawa lokalnego, strategiach i programach samorządów terytorialnych, współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami w tym zakresie;
- 4.2.2. upowszechnianie i wdrażanie standardów wypracowanych dla poszczególnych typów usług społecznych użyteczności publicznej (interesu ogólnego);
- 4.2.3. wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w obszarze usług społecznych oraz w kluczowych sferach rozwojowych regionu (m.in.: usług związanych: z utrzymaniem czystości i porządku w gminach recyklingu, melioracji wodnych oraz usług leśnych, odnawialnych źródeł energii, turystyki itp.).

		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1.						
	2.						
	3.						
Indykatywne źródła finansowania	Fundusze unijne, środki publiczne, środki prywatne.						
Koordinacja	ROPS, JST, NGO, OWES.						

Wskaźniki realizacji Priorytetu IV: Administracja publiczna wspiera rozwój ekonomii społecznej w województwie.

1. odsetek jst, stosujących klauzule społeczne przy wydatkowaniu środków publicznych - 40%.
2. odsetek gmin/powiatów, które uwzględniły problematykę ekonomii społecznej w swoich dokumentach strategicznych i programowych-50%;
3. liczba PES realizujących usługi społeczne użyteczności publicznej (interesu ogólnego)-200.

4.2. Wskaźniki oddziaływania Programu

Monitoring Programu będzie obejmował następujące wskaźniki oddziaływania:

- Liczba podmiotów ekonomii społecznej (PES) w województwie;
- Liczba przedsiębiorstw społecznych;
- Liczba osób zatrudnionych (bez względu na podstawę i wymiar czasu pracy) w podmiotach ekonomii społecznej;
- Liczba miejsc pracy utworzonych w podmiotach ekonomii społecznej (umowa o pracę);
- Liczba gmin/powiatów, które powierzyły podmiotom ekonomii społecznej realizację zadań publicznych na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;

- Liczba podmiotów ekonomii społecznej, którym zlecono realizację co najmniej jednej usługi spośród usług społecznych (w tym usług dla osób niepełnosprawnych i dla osób starszych) oraz usług rynku pracy na zasadach ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Liczba podmiotów ekonomii społecznej, którym zlecono co najmniej jedną usługę finansowaną ze środków publicznych w wyniku zastosowania „klausul społecznych”;
- Liczba gmin/powiatów, które uwzględniły możliwość zlecenia usług społecznych PES w rocznych lub wieloletnich programach współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- Liczba podpisanych umów partnerstwa publiczno-społecznego o współpracy;
- Liczba organizacji pozarządowych, które na skutek wsparcia OWES rozpoczęły działalność gospodarczą;
- Liczba PES, które otrzymały dofinansowanie z budżetów gmin/powiatów w ramach ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie;
- Liczba lokali udostępnionych na preferencyjnych warunkach dla PES;
- Odsetek podmiotów ekonomii społecznej działających na zasadach rynkowych, które osiągną dochód lub nadwyżkę bilansową z działalności lub osiągną pokrycie kosztów swojej działalności;
- Zapewnienie funkcjonowania 4 instytucji kompleksowo wspierających ekonomię społeczną w województwie.

4.3. Plan finansowy

Realizacja zadań ujętych w *Wojewódzkim Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020* będzie finansowana głównie z poniższych źródeł:

- publicznych:
  - fundusze unijne;
  - środki budżetu państwa;
  - środki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego – samorządu województwa oraz samorządów powiatowych i gminnych;
- niepublicznych – pochodzących zarówno z sektora ekonomii społecznej, jak i biznesu.

Źródła finansowania działań ujętych w Programie są trudne do oszacowania, ponieważ zależą od zasobów i polityki finansowej poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych lub samych podmiotów ekonomii społecznej.

Głównym źródłem finansowania działań na rzecz ekonomii społecznej w województwie jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa 11 Włączenie społeczne, na finansowanie której przeznaczono łącznie kwotę **623 435 294,12 zł**.

Z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej w ramach RPO WiM 2014-2020 szczególnie istotne będą następujące Priorytety inwestycyjne:

- Priorytet inwestycyjny 9i „Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie”, w ramach którego wspierane będą podmioty reintegracyjne. Priorytet przewiduje bowiem możliwość finansowania usług skierowanych do osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym przez podmioty integracji społecznej tj. CIS, KIS, ZAZ oraz podmioty działające na rzecz aktywizacji społeczno zawodowej (których podstawowym zadaniem nie jest działalność gospodarcza), z wyjątkiem WTZ (alokacja: 379 905 882,35 zł);
- Priorytet inwestycyjny 9iv „Ułatwienie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym”. Szczególnie istotny w tym Priorytecie jest fakt, że usługi społeczne będą mogły być świadczone przez podmioty ekonomii społecznej (alokacja: 146 117 647,06 zł);
- Priorytet inwestycyjny 9v „Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwia dostępu do zatrudnienia” w całości poświęcony jest wsparciu rozwoju ekonomii społecznej w województwie (alokacja: 97 411 764,71 zł).

Innym źródłem finansowania Programu są środki będące w dyspozycji organizacji pozarządowych. Środki finansowe przekazane dla organizacji pozarządowych na realizację poszczególnych zadań samorządu województwa warmińsko-mazurskiego w 2014 r. w formie zlecenia zadania w obszarze:

- Pomoc społeczna, w tym polityka prorodzinna wyniosły 149 000,00 zł
- Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych (środki PFRON) - 200 000,00 zł
- Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień- 210 000,00 zł.

W związku z powyższym można założyć, iż w latach 2015-2020 środki finansowe przekazane dla organizacji pozarządowych na realizację poszczególnych zadań z budżetu samorządu województwa warmińsko-mazurskiego wyniosą odpowiednio:

- Pomoc społeczna, w tym polityka prorodzinna- 894 000,00 zł
- Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych (środki PFRON)- 1 200 000,00 zł
- Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień- 1 260 000,00 zł.

Ponadto w zakresie działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe na rzecz osób niepełnosprawnych, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz z budżetu Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w 2014 r. dofinansowano koszty działania zakładów aktywności zawodowej w wysokości 661 045,48 zł. Szacuje się zatem, iż planowane środki do przekazania z budżetu samorządu województwa na utworzenie ZAZ w latach 2015-2020 roku (środki PFRON) wyniosą ok. 3 966 000,00 zł.

Rozdział 5. Założenia systemu realizacji, monitoringu i ewaluacji Programu

Istotnym wymogiem stawianym wszystkim dokumentom planistycznym jest wewnętrzny system zarządzania realizacją, określający organizację, zasady i sposoby wdrażania, monitorowania oraz ewaluacji (oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych).

Wdrażanie WPRES wymaga ścisłej współpracy i wymiany informacji pomiędzy zainteresowanymi podmiotami. Za monitorowanie rozwoju przedsiębiorczości społecznej na poziomie regionu odpowiadać będzie samorząd województwa poprzez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Będzie on odpowiadał za zbieranie danych na poziomie regionalnym według standardów określonych przez Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej – zarówno w zakresie monitorowania polityki, planów działania (minimalne założenia), jak i monitorowania oraz ewaluowania działalności OWES.

ROPS będzie również odpowiedzialny za jakość i agregację danych dostarczanych przez gminy i powiaty oraz zewnętrzną ewaluację podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej. Ewaluacja ta w szczególności powinna być ukierunkowana na efektywność i jakość procesu wsparcia.

Procedura monitoringu i sprawozdawczości:

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu Programu będzie coroczny raport ze stanu ekonomii społecznej w regionie, będący częścią raportu z Oceny Zasobów Pomocy Społecznej. Powinien on zawierać:

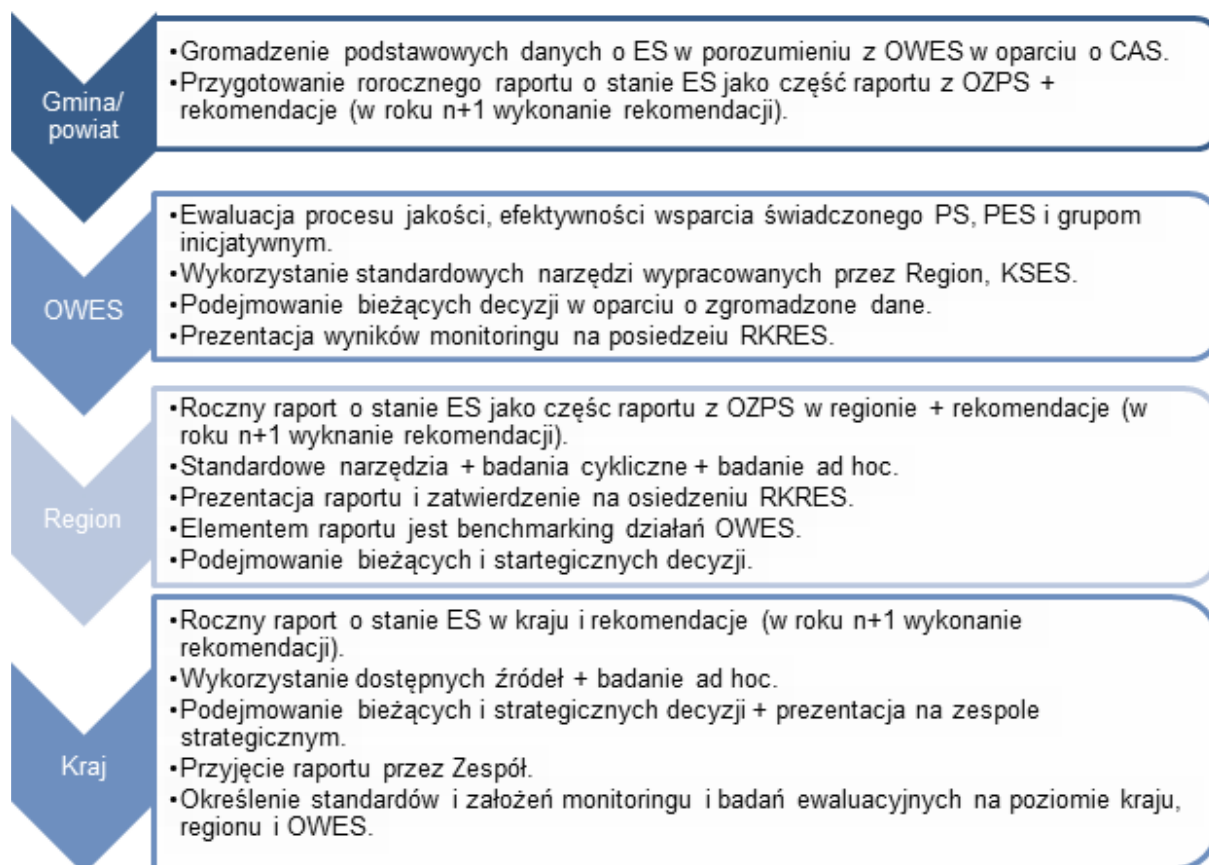
- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej oraz KPRES;
- dane na temat stanu realizacji WPRES;
- porównanie benchmarkingowe działalności infrastruktury wsparcia (w całym regionie);
- ocenę trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;
- rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- sprawozdanie z wdrażania rekomendacji z roku poprzedniego.

Raport uzupełniany będzie o bazę danych przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów ich działalności. Raporty roczne będą sporządzane w II kwartale roku kalendarzowego następującego po roku, którego dotyczą i następnie przedstawiane do zatwierdzenia Regionalnemu Komitetowi Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, który przekaze ROPS swoją opinię i zalecenia w zakresie wdrażania Programu. Następnie do końca II kwartału danego roku Raport będzie przekazywany Zarządowi Województwa Warmińsko-Mazurskiego celem akceptacji, a po jego przyjęciu upubliczniany na stronach internetowych samorządu województwa, ROPS oraz Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej.

Samorząd województwa odpowiada również za monitoring realizowanych na jego terenie projektów.

Monitoring WPRES służyć będzie bieżącemu gromadzeniu danych, które pozwolą na identyfikację postępu, zagrożeń i nieprawidłowości we wdrażaniu WPRES. Dodatkowo będzie przeprowadzana ewaluacja on-going skuteczności i efektywności działania systemu wsparcia ekonomii społecznej oraz systemu doskonalenia kadr wspierających ekonomię społeczną.

Rysunek nr 2. Proces monitoringu Programu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KPRES.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, ROPS we współpracy z Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim oraz podmiotami realizującymi poszczególne działania, będzie podejmował odpowiednie działania naprawcze.

Na zakończenie wdrażania WPRES zostanie przygotowany 5-letni raport podsumowujący realizację programu, a także zostanie zlecona i przeprowadzona ewaluacja ex-post programu.

Wnioski z raportów monitoringowych, ewaluacji bieżącej oraz ewaluacji końcowej zostaną wykorzystane w procesie opracowania i przyjęcia kolejnego wojewódzkiego programu dotyczącego ekonomii społecznej. Należy bowiem przewidywać, iż lata 2015-2020 przyniosą oczekiwany wzrost znaczenia sektora ES w zakresie realizacji celów społecznych i gospodarczych, w tym w szczególności wzrostu zatrudnienia i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym, rozwoju lokalnego oraz poprawy warunków życia mieszkańców. Jednakże regionalna polityka społeczna nie ucieknie w przyszłości od obowiązku dalszego racjonalnego i efektywnego, bazującego na zasadach subsydiarności,

partnerstwa i koncentracji środków, wspierania inicjatyw społecznie użytecznych wykorzystujących mechanizmy rynkowe.

Spis tabel, wykresów, rysunków i map

Spis tabel

Tabela nr 1. Wymiary oddziaływania ekonomii społecznej na rozwój regionalny.....	6
Tabela nr 2. Liczba ludności w 2011 r. i 2035 r.....	23
Tabela nr 3. Ludność województwa wg wieku w latach 2010,2012-2014.....	24
Tabela nr 4. Struktura korzystania z pomocy społecznej (według wybranych powodów udzielania świadczeń) w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2014 r.....	31
Tabela nr 5. Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2010-2014 (wg stanu na 31.12.2014 r.)	34
Tabela nr 6. Lista spółdzielni socjalnych osób prawnych działających w województwie warmińsko-mazurskim.	39
Tabela nr 7. Liczba osób niepełnosprawnych zatrudnionych w ZAZ na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2005-2014	47
Tabela nr 8. Zakłady aktywności zawodowej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego – stan na listopad 2014 r.....	47
Tabela nr 9. Zakłady Pracy Chronionej (stan 31.12.2013 r.)	48
Tabela nr 10. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.....	52
Tabela nr 11. Wskaźniki osiągnięte w ramach Działania 7.1 i 7.2 PO KL.	61
Tabela nr 12. Dofinansowanie dla spółdzielni socjalnych z EFS PO KL w ramach Poddziałania 7.2.262	
Tabela nr 13. Kwota wsparcia przyznanego spółdzielniom socjalnym z funduszu pracy w latach 2006-2014.....	63

Spis wykresów

Wykres nr 1. Liczba ludności województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2008-2014	23
Wykres nr 2. Liczba rejestracji spółdzielni socjalnych w województwie warmińsko- mazurskim w KRS w latach 2005-2014.	39
Wykres nr 3. Liczba uczestników CIS objętych reintegracją społeczną i zawodową w latach 2007-2014.....	44
Wykres nr 4. Liczba uczestników objętych wsparciem KIS w latach 2008-2014.....	45

Spis rysunków

Rysunek nr 1. Schemat podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w Polsce.....	20
Rysunek nr 2. Proces monitoringu Programu.	83

Spis map

Mapa nr 1. Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim według powiatów (stan na koniec grudnia 2014 r.).....	28
Mapa nr 2. Spółdzielnie socjalne funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r. w ujęciu powiatowym.....	41
Mapa nr 3. Kluby integracji społecznej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r.	46
Mapa nr 4. Warsztaty terapii zajęciowej funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2014 r.....	48
Mapa nr 5. Mapa zasięgu ośrodków wsparcia ekonomii społecznej	53
Mapa nr 6. Mapa zasięgu inkubatorów przedsiębiorczości społecznej	56

Aneks nr 1. Skład Zespołu do spraw opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015 – 2020

1.	Wiesława Przybysz	Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
2.	Joanna Karpowicz	Z-ca Dyrektora ROPS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
3.	Dorota Wyszowska-Solnicka	Z-ca Dyrektora ROPS Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
4.	Wiesław Drożdżyński	W-ce Dyrektor ds. Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie
5.	Arkadiusz Jachimowicz	Prezes Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych
6.	Krzysztof Margol	Prezes Nidzickiej Fundacji Rozwoju NIDA
7.	Dariusz Węgierski	Prezes Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA - COOP w Olsztynie
8.	Urszula Podurgiel	Prezes Stowarzyszenia ADELFI z siedzibą w Ełku
9.	Marek Borowski	Przewodniczący Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego
10.	Barbara Bąkowska	Prezes Stowarzyszenia „Centrum Rozwoju Ekonomicznego Pasłęka”
11.	Zenon Szacherski	Prezes Działdowskiej Agencji Rozwoju S. A.
12.	Henryk Kamiński	Prezes Zarządu Warmińsko-Mazurskiego Klubu Biznesu z siedzibą w Olsztynie
13.	Mieczysław Królicki	Dyrektor Warmińsko-Mazurskiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości
14.	Mirosław Hiszpański	Prezes Warmińsko-Mazurskiego Związku Pracodawców Prywatnych
15.	Kamil Petynka	Dyrektor Warmińsko- Mazurskiego Oddziału Państwowego Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
16.	Remigiusz Dobkowski	Centrum Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Olsztynie
17.	Joanna Glezman	Pełnomocnik Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi
18.	Grażyna Dywańska	Starszy wizytator Kuratorium Oświaty w Olsztynie
19.	Zbigniew Piestrzyński	Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Giżycku
20.	Adam Roznerski	Kierownik Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Lubawa
21.	Janusz Sypiański	Przewodniczący Zarządu Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich
22.	Anna Skass	Dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Giżycku
23.	dr hab. Anna Organiściak-Krzykowska	Kierownik Katedry Polityki Społecznej i Ubezpieczeń Wydz. Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
24.	Andrzej Urban	Prezes Wielobranżowej Spółdzielni Socjalnej „WARMAX” z Olsztyna
25.	Tomasz Piłat	Prezes Zarządu Lokalnej Grupy Działania „Południowa Warmia” (w charakterze obserwatora)

Aneks nr 2. Spółdzielnie socjalne funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego

L.P	GMINA	NAZWA SPÓŁDZIELNI SOCJALNEJ	ADRES NR TEL. E-MAIL	DATA ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI	NR WPISU DO KRS-U	ZAKRES PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI
powiat bartoszycki						
1	Bartoszyce	Spółdzielnia Socjalna „Dobra Ekonomia”	Ul. Hubalczyków 2/1; 11-200 Bartoszyce, 660 384 089, biuro@dobraekonomia.pl	13.07.2012 r.	426939	agencja eventowa, agencja reklamowa, sklep internetowy z akcesoriami do kuglarstwa i tańca z ogniem
2	Bartoszyce	Spółdzielnia Socjalna Magia Smaku	u. Paderewskiego 20 11-200 Bartoszyce, magia_smaksu@wp.pl tel. 796 278 439	2.10.2013 r.	476815	prowadzenie lokalu gastronomicznego
3	Bartoszyce	Spółdzielnia Socjalna Pasja	ul. Ogrodowa4 11-230 Bisztynek tel. +48.504175599 SLUBOLANDIA@NET.PL www.slubolandia.com.pl	19.12.2013 r.	488981	restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne, pozostała działalność usługowa, gdzie indziej niesklasyfikowana, działalność fotograficzna, fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne, działalność w zakresie specjalistycznego projektowania, pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanyc h sklepach, produkcja mebli biurowych i sklepowych
powiat braniewski						
Na terenie powiatu nie funkcjonują spółdzielnie socjalne						
powiat działdowski						
4	Iłowo-Osada	Spółdzielnia Socjalna „PĄCZUŚ”	ul. Kraszewska 2, 13-240 Iłowo-Osada, tel. 508095053;	9.08.2013 r.	472653	Gastronomia- produkcja i sprzedaż wyrobów cukierniczych, fastfood, lody itp.
5	Działdowo	Spółdzielnia Socjalna ENERCON	ul. Kajki 25, 13-200 Działdowo, tel. 504605135 enercondzialdowo@wp.pl	20.09.2013 r.	474814	usługi w zakresie projektowania, kosztorysowania i kompleksowej realizacji inwestycji budowlanych. Dodatkowo spółdzielnia oferuje usługi elektryczne, hydrauliczne, montaż i konserwację nośników reklamy zewnętrznej (banery, billboardy).
6	Działdowo	Spółdzielnia Socjalna Arka	Kisiny 91, 13-200 Działdowo, tel: 604871077;	18.10.2013 r.	481493	Gastronomia- prowadzenie punktu małej gastronomii, wyroby rękodzielnicze.

7	Działdowo	Spółdzielnia Socjalna Ekostyle	ul. Grunwaldzka 39, 13-200 Działdowo, tel. 512755252	23.10.2013 r.	476452	Sprzedaż hurtowa materiałów tekstylnych
8	Działdowo	Spółdzielnia socjalna „Czysta pomoc”	Kisiny 91, 13-200 Działdowo, tel.: 604871077; 795-651-559	28.10.2013 r.	482466	- działalność usługowa związana z leśnictwem, - usługi gastronomiczne, catering - wykonywanie robót budowlanych wykończeniowych, - sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych, - wychowanie przedszkolne, opieka dzienna nad dziećmi - pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych.
9	Działdowo	Spółdzielnia Socjalna „SIPAR”	ul. E. Orzeszkowej 13, 13-200 Działdowo, tel: 511908780	22.11.2013 r.	486857	Produkcja i sprzedaż wyrobów ogniotrwałych, produkcja wyrobów z betonu, gipsu i cementu.
10	Rybno	Spółdzielnia Socjalna MYK MYK	Szczupliny 53, 13-220 Rybno, tel. 504 865 331	5.12.2013 r.	489293	Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego, drukarnia, reklama, usługi informatyczne, usługi marketingowe
11	Lidzbark	WSPARCIE SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	13-230 Lidzbark, ul. Brzozowa 19/23	23.05.2014 r.	508047	Usługi gastronomiczne, usługi sprzątające, pomoc społeczna bez zakwaterowania, działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni.
12	Działdowo	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA SŁODKIE PYSZNOŚCI	13-200 Kisiny, Kisiny 31A	23.06.2014 r.	513715	Gastronomia
13	Działdowo	Spółdzielnia socjalna IMPULS	ul. Wł. Jagiełły 30, 13-200 Działdowo tel. 603-640-549	05.09.2014 r.	522506	m.in. działalność usługowa związana z pielęgnacją i zagospodarowaniem terenów zielonych, odśnieżanie, usługi remontowe, kompleksowe usługi sprzątające (biura, mieszkania, domy jednorodzinne).
Powiat elbląski						
14	gm. Elbląg	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PRODEKOR	82-310 Gronowo Górne, ul. Agatowa 17_tel. kom. 502 445 428 www.prodekor.com prodekor.biuro@tlen.pl	02.07.2014 r.	515490	tworzenie projektów z zakresu wnętrz komercyjnych, stoisk i wysp handlowych, ład barowych oraz wnętrz mieszkalnych, wykonywanie różnego typu mebli, stoisk handlowych, czy też innych nietypowych konstrukcji

						meblowych; paneli dekoracyjnych oraz reklamowych, a także usługi frezowania CNC oraz lakierowania powierzchni meblowych.
powiat etcki						
15	Stare Juchy	Spółdzielnia Socjalna Dobra Siła (spółdzielnia osób prawnych)	Ośrodek Integracyjno-Szkoleniowy Dobra Siła: ul. Jeziorna 10 19-330 Stare Juchy Biuro Spółdzielni: ul. Słowackiego 26, 19-300 Etka tel. 695 611 206 biuro@dobrasila.pl dobrasila.spoldzielnia@gmail.com www.dobrasila.pl	22.10.2013 r.	469681	Dobra Siła - ośrodek integracyjno-szkoleniowy miejsce szkoleń, warsztatów, obozów dla młodzieży i wszystkich gotowych do nauki i osobistego rozwoju
16	Etka	Spółdzielnia Socjalna Gaja	ul. Mickiewicza 13 19-300 Etka tel. (87) 610 13 08 biuro@galeriagaja.pl http://www.galeriagaja.pl/	25.10.2013 r.	481857	prowadzenie galerii rękodzieła artystycznego, produkcja wyrobów rękodzielniczych, szkolenia z tego zakresu, promocja rękodzieła, sztuki ludowej i amatorskiej oraz animacja środowiska artystów amatorów; wykonanie gadżetów reklamowych, pamiątek, artykułów promocyjnych związanych tematycznie z regionem. Organizacja wizyt studyjnych w zakresie ES
powiat giżycki						
17	Giżycko	Spółdzielnia Socjalna VIP	11-500 Giżycko Sulimy 5a	25.06.2012 r.	386012	opieka nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, produkcja wyrobów jubilerskich, biżuterii sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin
18	Wydmyny	Spółdzielnia Socjalna Mira	ul. Kolejowa 4, 11-510 Wydmyny Tel.731 475 454 e-mail: spoldzielnia@krawiectwo-mira.pl, sps.mira@wp.pl	23.07.2012 r.	427057	produkcja odzieży roboczej na zamówienie klientów, dostosowanej do ich indywidualnych potrzeb.
19	Wydmyny	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „MIXGRAF STUDIO REKLAMY”	ul. Suwalska 11/1, 11-510 Wydmyny, www.mixgraf.pl mixgraf.pl@gmail.com	19.09.2013 r.	477764	projektowanie oraz wykonywanie reklamy, poligrafii, gadżetów reklamowych oraz prezentów na zamówienie.
20	Mitki	PRZEDSIĘBIORSTWO SPOŁECZNE SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA LEPIEJ	11-513 Konopki Nowe, Konopki Nowe 10	15.07.2014 r.	511745	zbiór i handel ziołami

powiat gołdapski						
21	Gołdap	Spółdzielnia Socjalna FANTAZJA	Gołdap 533 881 833; ssfantazja@wp.pl	7.10.2013 r.	473355	masaż w domu klienta, fotografia dziecięca, dla rodzin, kobiet w ciąży, indywidualne zlecenia np. imprezy okolicznościowe czy koncerty – innowacyjne/kreatywne gadżety promocyjne- rękodzieło
powiat iławski						
22	Iława	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA HORYZONTY	ul. Chełmińska 1 14-200 Iława,	06.06.2014 r.	512505	usługi opiekuńcze nad osobami starszymi, chorymi, sprzątanie powierzchni biurowych, terenów zielonych, domów
powiat kętrzyński						
23	Kętrzyn	Spółdzielnia socjalna Lider	Nakomiady 3A/3, 11-400 Kętrzyn	9.12.2013 r.	489885	całoroczna opieka nad grobami, opieką nad osobami starszymi, sprzątaniem obiektów, pielęgnacją terenów zielonych
24	Kętrzyn	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA BAJKOWA KRAINA	ul. Łokietka 27/27 11-400 Kętrzyn,	16.05.2014 r.	509922	usługi opiekuńczo-rozrywkowe dla dzieci, realizowane w formie Salonu rodzinnego „Bajowa Kraina”: organizacja imprez okolicznościowych, bali karnawałowych, animacje podczas zabaw, wypożyczalnia strojów karnawałowych
25	Korsze	Spółdzielnia Socjalna OPOKA	ul. Marii Konopnickiej 28 11-430 Korsze,	26.11.2014 r.	532437	Usługi opiekuńcze
powiat lidzbarski						
26	Orneta	Ornecka Spółdzielnia Arka	ul. 1 Maja 6, 11-130 Orneta, tel. 603 046 445, ossarka@wp.pl	03.11.2011 r.	401036	usługi opiekuńcze
27	Orneta	Spółdzielnia Socjalna Babiniec	11-030 Orneta, Pionierów 3 babiniec05@wp.pl	9.04.2013 r.	457516	wytwarzanie gotowych posiłków i dań, produkcja pozostałych artykułów spożywczych, pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami, transport drogowy towarów, restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne, przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (catering)
28	Lidzbark Warmiński	Spółdzielnia socjalna Świąteczko	Piłsudskiego17, 11-100 Lidzbark Warmiński, spoldzielniასwiatelko@wp.pl	22.05.2013 r.	462606	opieka nad dziećmi, prowadzenie Sali zabaw i inne

powiat mragowski						
29	Mragowo	Mragowska Spółdzielnia socjalna PROFIT	Wileńska 36/1, 11-700 Mragowo	26.02.2014 r.	491682	usługi remontowo-budowlane, hydrauliczne, sprzątnięcia, koszenia i porządkowania posesji, opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi, opieki nad dziećmi, szkoleń oraz działalności na rzecz środowiska osób wykluczonych społecznie i zmarginalizowanych.
30	Sorkwity	Spółdzielnia Socjalna Mazurska Zagroda w Kozarku Małym	11-731 Sorkwity, Kozarek Mały 3, waclaw1grabowski@wp.pl kontakt@mazurskazagroda.pl www.mazurskazagroda.pl	28.06.2012 r.	423444	Atrakcja turystyczna pokaz obsługi pasieki, produkcji oleju, minisafari, spacer wśród dzikich zwierząt, przejażdżka konna, strzelnica turystyczna, zawody w minigolfa, dom spokojnej starości, usługi budowlane, montażowe i mechanizacyjne
31	Piecki	Spółdzielnia Socjalna Eco Green Recycling	11-710 Piecki, PRZEMYSŁOWA 6 /A email: ecogreenrecykling@gmail.com	7.10.2013 r.	477040	zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych, wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych, wykonywanie pozostałych instalacji budowlanych
32	Mragowo	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA OLLPRO	Ul. Warszawska 43/1 11-700 Mragowo,	10.12.2014 r.	00005344 67	sprzedaż i naprawa maszyn oraz pojazdów rolniczych. studio nagrań, video reklamy, tworzenie stron www
powiat nidzicki						
33	Nidzica	Spółdzielnia Socjalna „Nie jesteś sam”	ul. Krzywa 8 13-100 Nidzica, 508 959 923, spoldzielnia.nidzica@interia.pl	27.08.2012 r.	431109	Usługi gastronomiczne, przyjęcia okolicznościowe, pielęgnacja terenów zielonych
34	Nidzica	Spółdzielnia Socjalna „Sposób na życie”	Waszulki 50, 13-100 Nidzica, tel.: 501 967 900, 511 711 634	4.11.2013 r.	473371	Montaż folii przyciemniających, florystyka, mobilna kosmetyka, oprawa muzyczna, gastronomia- torty.
35	Nidzica	Spółdzielnia Socjalna JESTEŚMY DLA CIEBIE	ul. Limanowskiego 1A/3, 13-100 Nidzica; jestesmy-dla-ciebie@wp.pl	11.12.2013 r.	489928	Pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych

36	Kozłowo	AMI Spółdzielnia Socjalna	13-124 Kozłowo ul. Nidzicka 31	30.01.2014 r.	496509	Branża gastronomiczna, obsługa imprez okolicznościowych, sprzątanie domów, biur, pielęgnacja terenów zielonych, całoroczna opieka nad grobami, rękodzieło
37	Janowo	Spółdzielnia socjalna RAZEM	ul. Przasnyska 14 13-113 Janowo tel./fax (+48 89) 626 41 40 e-mail: sekretariat@janowo.pl	11.09.2014	523085	1. Usługi komunalne, 2. Opieka nad osobami starszymi i wymagającymi opieki, 3. Catering przy okazji imprez okolicznościowych.
Powiat nowomiejski						
38	Nowe Miasto Lubawskie	Spółdzielnia Socjalna NOWY HORYZONT	ul. Piaskowa 9, 13-300 Mszanowo	15.11.2013 r.	483697	Pozostała pomoc społeczna z zakwaterowaniem
39	Biskupiec	Spółdzielnia Socjalna HERBARIUM	Lipinki 13 13-340 Lipinki	8.01.2014 r.	493344	zbiór i handel ziołami, produkcja wyrobów zielarskich
40	Grodziczno	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA OBIADEK	13-324 Mroczo, Mroczo 11, tel. 604 242 617	15.05.2014 r.	509484	Przygotowanie posiłków do szkół na terenie gminy dla dzieci dożywianych, catering okolicznościowy oraz usługi opiekuńcze
41	Kurzętnik	KACZE BAGNO MIEJSCE INICJATYW POZYTYWNYCH SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	13-306 Kurzętnik, Wybudowanie /kacze Bagno/ 4	7.08.2014 r.	518831	Warsztaty animacyjne, artystyczne, edukacyjne dla dzieci, młodzieży, dorosłych
powiat olecki						
Na terenie powiatu nie funkcjonują spółdzielnie socjalne						
powiat olsztyński						
42	Stawiguda	„G-URAL” Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna	11-034 Stawiguda, Tomaszkowo 368, 796 818 156 goral-elk75@o2.pl	12.12.2012 r.	443207	warsztatowe usługi motoryzacyjne, renowacja i rekonstrukcja starych motocykli i samochodów
43	Olsztynek	Spółdzielnia Socjalna Tradycja Smaków	11-015 Olsztynek, ul. Sienkiewicza 26	22.08.2014 r.	520695	Produkcja i sprzedaż pieczywa; produkcja i sprzedaż świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek; Wytwarzanie gotowych posiłków i dań, catering, sprzątanie obiektów
powiat ostródzki						
44	Dąbrówno	Spółdzielnia socjalna „Zwiastun”	14-120 Dąbrówno, pl. Kościuszki 11 tel. 662 004 291 andro_pol@tlen.pl	25.07.2012 r.	424629	pomoc wraz z zakwaterowaniem i opieką pielęgniarską dla osób w podeszłym wieku, osób niepełnosprawnych
45	Miłakowo	ZAKŁAD USŁUG LEŚNYCH SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA LAS EXPERT	14-310 Miłakowo, Boguchwały 91/2 tel. 512- 704- 128	30.05.2014 r.	511640	leśnictwo, cięcie drzewa, wyrób i sprzedaż drewna
46	Ostróda	MIS SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	ul. Jana III Sobieskiego 3C/57 14-100 Ostróda	31.07.2014 r.	518541	prowadzenie baru szybkiej obsługi

powiat piski						
47	Pisz	PISKA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA DIARÓZ	12-200 Pisz, ul. A. Mickiewicza 14/11, przyszła siedziba ul. Dworcowa 4, tel. 660-736-280 pssdiaroz@gmail.com	29.05.2014 r.	507671	animacje na impresjach okolicznościowych, działalność gastronomiczna
48	Orzysz	Spółdzielnia socjalna Morze Możliwości (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	Ul. Etcka 2 12-250 Orzysz	30.12.2014 r.	537012	
powiat szczycieński						
49	Pasym	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „PASBUD”	12-130 Pasym ul. Kwiatowa 2 (089) 621 27 77 697 609 257 magda.paliwoda@wp.pl www.pasbud.eu	28.01.2009 r.	319613	usługi związane z budową i remontem w tym: wykonanie sztukaterii, meblościanek, pótek niestandardowych, tynkowanie i malowanie, również dekoracyjne, budowa kominków tradycyjnych, grilli ogrodowych np. z kamienia polnego, pieców i kuchni kaflowych, saun ogrzewanych ogniem.
50	Dźwierzuty	Spółdzielnia Socjalna „PROMIEN”	Popowa Wola 24, 12-120 Dźwierzuty, tel. 609739536	30.12.2013 r.	490232	Usługi gastronomiczne, specjalistyczne sprzątanie, opieka nad osobami starszymi.
Powiat węgorszewski						
Na terenie powiatu nie funkcjonują spółdzielnie socjalne						
miasto Olsztyn						
51	Olsztyn	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „APROPO'S”	10-900 Olsztyn ul. Grunwaldzka 2/24 668 725 715 apropos_olsztyn@o2.pl www.apropos-olsztyn.pl	26.06.2008 r.	309900	Prowadzenie koncertów zespół muzyczny Apropo's profesjonalnie obsługuje wesela, bale, festyny, a także imprezy okolicznościowe, tworzenie stron internetowych handel internetowy
52	Olsztyn	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „KAMA”	10-232 Olsztyn ul. Kołobrzaska 3 606 555 199 email: krawiectwo.olsztyn@gmail.com	20.05.2009 r.	321911	usługi krawieckie - szycie ubrań na miarę w dużych i bardzo dużych rozmiarach - dopasowanie ubrania do figury danej osoby na miejscu - dokonywanie przeróbek - prowadzenie komisji odzieżowego
53	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna „Warmax”	10-080 Olsztyn ul. Profesorska 6/9 791 205 103 warmax.olsztyn@tlen.pl	19.08.2010 r.	362060	Roboty wykończeniowe, sprzedaż hurtowa niewyspecjalizowana, działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku

54	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna „PTASZARNIA”	10-306 Olsztyn, ul. Wrzosowa 3, 503 685 963 ptaszarnia.olsztyn@wp.pl	12.07.2011 r.	372411	hodowla i wystawiennictwo ptactwa ozdobnego
55	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna „MARZENIE”	10-718 Olsztyn, ul. Warszawska 105/104, 601 974 034 biuro@przedszkole-marzenie.pl	22.11.2011 r.	398714	prowadzenie punktu opieki nad dziećmi
56	Olsztyn	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Szansa”	10-686 Olsztyn, ul. Boeniga 40/18, 606 287 933 szansaowss@wp.pl	14.09.2012 r.	437733	Prowadzenie przedszkola dla dzieci od 2,5 do 5 roku życia
57	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna Ol-Drom	DĄBROWSZCZAKÓW 7 /8, 10-900 Olsztyn t el. 89 523 54 68 tel. 729 677 266	6.02.2013 r.	447735	Remonty i renowacje
58	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna EKO-FREE	11-041 Olsztyn, SOKOLA 3 /28 tel. 518 466 326 email: poczta.ekofree@gmail.com adres www http://eko-free.pl/	12.07.2013 r.	469853	usługi remontowo-budowlane i brukarskie: - usługi w zakresie prac wykończeniowych w domach, mieszkaniach, biurach, na zewnątrz; -układanie kostki brukowej, granitu oraz kamienia polnego, - ustawianie obrzeży i krawężników; - wykonywanie odwodnień i drenaży
59	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna „ECOSTEAM” (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	10-165 Olsztyn Ul. Marka Kotańskiego 1 agnieszka.kopruucka@para.olsztyn.pl tel. 539 986 782	9.08.2013 r.	468702	prowadzenie mobilnej ekologicznej myjni parowej- czyszczenie samochodów, dywanów, wykładzin, zabawek, posadzek
60	Olsztyn	PIĄTKA ZARZĄDZANIE NIERUCHOMOŚCI AMI SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA	WAŃKOWICZA 22 /15, 10-684 Olsztyn email: biuro@piatka-zn.pl	13.09.2013 r.	475806	zarządzanie nieruchomościami mieszkalnymi i komercyjnymi, usługi ksero, pisanie pism urzędowych
61	Olsztyn	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ŻYWA HISTORIA	BOENIGKA 2 /2, 10-686 Olsztyn tel. 790 568 147 mail : historia.zywa@gmail.com	3.10.2013 r.	477460	Pokazy walki rycerskiej, pieszej, - Prowadzenie imprez terenowych, okolicznościowych; - Sprzedaż i produkcja ubrań średniowiecznych - Sprzedaż i produkcja rękodzieła, - Prowadzenie szkół szermierki historycznej, -Realizacja projektów kulturalno-edukacyjnych ,np.. Warsztaty Rycerskie metody antystresowe

62	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna TMB	10-292 Olsztyn, AL. WOJSKA POLSKIEGO 65/66 email: tmb@tbnet.pl	22.10.2013 r.	476616	TMB posiada dwie marki. Jedna z nich działa w branży budowlanej, a druga w internetowej. Fogar oferuje takie usługi jak: adaptację projektów, wykonanie technologii obiektów, inwentaryzacji, projektowanie budynków mieszkalnych jak i użyteczności publicznej. Tbnet to dział odpowiedzialny na wykonawstwo stron, serwisów i sklepów internetowych, a także marketing w wyszukiwarkach internetowych.
63	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna Prysmaki (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	ul. Marka Kotańskiego 1, 10-165 Olsztyn email: prysmaki@op.pl tel./ 698 345 509	5.11.2013 r.	482999	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (catering)
64	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna ANDERSOUND	10-070 Olsztyn ul. Żiżki 5/13	4.02.2014	496483	usługi związane z nagłośnieniem i kompleksową obsługą imprez artystycznych (oświetlenie, estrada)
65	Olsztyn	Spółdzielnia Socjalna BARKA (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	10-165 Olsztyn, ul. Jacka Kuronia 5	27.02.2014 r.	499369	Sprzątanie, prace w kuchni.
66	Olsztyn	EMPATIA 7 SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA W OLSZTYNIE	10-836 Olsztyn, ul. Bławatna 10	07.04.2014 r.	502695	usługi opiekuńcze na rzecz osób starszych
67	Olsztyn	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA STUDIO KOMERCJA	10-859 Olsztyn, ul. Łubinowa 4	01.07.2014 r.	508772	Gadżety reklamowe, organizacja imprez, grafika komputerowa, produkcja video
68	Olsztyn	Spółdzielnia socjalna BRYGADA (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	10-165 Olsztyn, ul. Marka Kotańskiego 1	29.09.2014 r.	524225	Prace remontowe, renowacje zabytków
69	Olsztyn	Spółdzielnia socjalna HUMANUS (spółdzielnia socjalna osób prawnych)	10-165 Olsztyn, ul. Marka Kotańskiego 1	30.09.2014 r.	525143	Prowadzenie sklepu charytatywnego
miasto Elbląg						
70	Elbląg	Spółdzielnia Socjalna "RUCZAJ"	82-300 Elbląg, ul. Robotnicza 68, 532 400 010, sps.ruczaj@interia.pl	11.04.2011 r.	383374	rehabilitacja, odnowa, fitness
71	Elbląg	Spółdzielnia Socjalna "WEHIKUŁ CZASU" - Wikingowie, Słowianie, Bałtowie	82-300 Elbląg, ul. 3 Maja 7c/12, 602 686 072	17.03.2011 r.	381177	działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych

72	Elbląg	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna "BRAVO"	82-300 Elbląg ul. Siedlecka 17 516 359 836	18.07.2011 r.	390715	produkcja i sprzedaż pelletu, sprzedaż drewna kominkowego
73	Elbląg	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Wizus	82-300 Elbląg, ul. Kościuszki 32 b, 608 076 266, anna@hapke.pl biuro@wizus.pl www.wizus.pl	25.10.2012	437510	Tłumaczenia przysięgłe, serwis ogumienia, mechanika pojazdowa, poligrafia specjalna
74	Elbląg	Eko-Wymiatacze Spółdzielnia Socjalna	ul. Rawska 16 A, 82-300 Elbląg	29.10.2013 r.	482663	m.in. działalność usługowa związana z leśnictwem produkcja soków z owoców i warzyw produkcja pozostałej odzieży i dodatków do odzieży, produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania produkcja papieru i tektury, produkcja sztucznej biżuterii i wyrobów podobnych odzysk surowców z materiałów segregowanych, sprzedaż detaliczna zegarków, zegarów i biżuterii prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach, sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach, sprzedaż detaliczna artykułów używanych prowadzona w wyspecjalizowanych
75	Elbląg	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA MACHINA CZASU BURSZTYNOWY PORT	ul. Związku Jaszczurczego 17/12, 82-300 Elbląg	20.12.2013 r.	491846	PRODUKCJA ŁODZI WYCIECZKOWYCH I SPORTOWYCH
76	Elbląg	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA IDEA	82-300 Elbląg, ul. Warszawska 55	22.05.2014 r.	510633	organizacja imprez i wydarzeń tematycznych, fotograficzne studio artystyczne

Aneks nr 3. Przegląd nisz rynkowych do zagospodarowania przez podmioty ekonomii społecznej w woj. warmińsko-mazurskim

Lp.	Powiat	Tytuł raportu	Zidentyfikowana nisza
1	MIASTO ELBLĄG	Raport – Elbląg Przygotowanie narzędzi badawczych oraz przeprowadzenie i analiza badań nisz i zapotrzebowania rynku na usługi i produkty w ramach projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu	<ul style="list-style-type: none"> – Organizator turystyki i rekreacji/animacja czasu wolnego – Lokal gastronomiczny/ dostarczanie posiłków/obsługa imprez – Połów i hodowla ryb
2	POWIAT ELBLĄSKI	Raport – powiat elbląski Przygotowanie narzędzi badawczych oraz przeprowadzenie i analiza badań nisz i zapotrzebowania rynku na usługi i produkty w ramach projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu	<ul style="list-style-type: none"> – Usługi sprzątanania – Usługi ochroniarskie – Handel artykułami budowlanymi – Produkcja ekologicznych upraw rolniczych (owoców, warzyw) – Produkcja rolno-ogrodnicza (krzewy, rośliny ozdobne), która może być połączona z wykonywaniem usług leśnych
3	POWIAT IŁAWSKI	Raport – powiat iławski Przygotowanie narzędzi badawczych oraz przeprowadzenie i analiza badań nisz i zapotrzebowania rynku na usługi i produkty w ramach projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu	<ul style="list-style-type: none"> – Usługi sprzątanania – Organizator rekreacji (np. zajęcia sportowe i rekreacyjne, jazda konna) – Handel artykułami sportowymi i wędkarskimi
4	POWIAT BRANIEWSKI	Raport – powiat braniewski Przygotowanie narzędzi badawczych oraz przeprowadzenie i analiza badań nisz i zapotrzebowania rynku na usługi i produkty w ramach projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu	<ul style="list-style-type: none"> – Usługi przewozowe – Usługi gastronomiczne – Handel ekologiczną żywnością/nieduże targowisko – Handel świeżymi rybami z okolicznych zbiorników i hodowli – Produkcja ekologicznych upraw rolniczych (owoców, warzyw)
5	POWIAT OSTRÓDZKI	Raport – powiat ostródzki Przygotowanie narzędzi badawczych oraz przeprowadzenie i analiza badań nisz i zapotrzebowania rynku na usługi i produkty w ramach projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu	<ul style="list-style-type: none"> – Usługi gastronomiczne na bazie ekologicznych produktów – Usługi naprawy pojazdów samochodowych – Handel artykułami sportowymi i wędkarskimi – Handel produktami pochodzącymi z ekologicznych upraw i hodowli – Produkcja ekologicznych upraw rolniczych – Produkcja pojemników na odpady

6	POWIAT KĘTRZYŃSKI	Rynek pracy na terenie powiatów kętrzyńskiego i mragowskiego oraz występujące na nich nisze rynkowe, mogące być potencjalnym obszarem do zakładania PES	<ul style="list-style-type: none"> - punkty tzw. małej gastronomii oraz punkty taniego żywienia, głównie dla osób starszych, samotnych i niezamożnych; - usługi poszpitalne i rehabilitacyjne, usługi na rzecz ludzi starszych, niepełnosprawnych i zależnych, związanych z ich codziennym funkcjonowaniem; - skup, przetwórstwo i sprzedaż przetworów z runa leśnego do dużych sieci handlowych na terenie całego kraju.
7	POWIAT MRĄGOWSKI	Rynek pracy na terenie powiatów kętrzyńskiego i mragowskiego oraz występujące na nich nisze rynkowe, mogące być potencjalnym obszarem do zakładania PES	<ul style="list-style-type: none"> - różnorodne usługi na rzecz ludzi starszych, związane z ich codziennym funkcjonowaniem - tanie punkty żywienia zbiorowego - naprawa sprzętu gospodarstwa domowego - punkt opieki nad dziećmi do lat 3-ich (żłobek); - skup, przetwórstwo i sprzedaż przetworów z owoców runa leśnego do dużych sieci handlowych na terenie całego kraju.
8	POWIAT EŁCKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie ełckim	<ul style="list-style-type: none"> - Drobne usługi transportowe (transport towarów) - Imprezy kulturalno-rozrywkowe - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych - Agroturystyka - Organizacja imprez sportowych - Obsługa ruchu turystycznego (kursy żeglarskie, nauka windsurfingu, usługi sternicze - Projektowanie mebli - Naprawa, konserwacja i renowacja mebli oraz wyrobów drewnianych - Sprzedaż żywności ekologicznej - Hodowla ryb - Pszczelarstwo - Uprawa warzyw i owoców
9	POWIAT GOŁDAPSKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie gołdapskim	<ul style="list-style-type: none"> - Drobne usługi transportowe - Przewóz osób na terenie powiatu - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych i chorych - Agroturystyka - Sprzedaż żywności ekologicznej - Hodowla ryb - Pszczelarstwo - Uprawa warzyw i owoców - Produkcja rękodziela

10	POWIAT PISKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie piskim	<ul style="list-style-type: none"> - Usługi remontowe - Usługi sprzątające - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych i chorych - Agroturystyka - Sprzedaż żywności ekologicznej - Hodowla ryb - Pszczelarstwo - Uprawa warzyw i owoców
11	POWIAT WĘGORZEWSKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie węgorskim	<ul style="list-style-type: none"> - Drobne usługi transportowe (transport towarów) - Przewóz osób na terenie powiatu - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych - Agroturystyka - Obsługa ruchu turystycznego (kursy żeglarskie, nauka windsurfingu, usługi sternicze) - Naprawa, konserwacja i renowacja mebli oraz wyrobów drewnianych - Sprzedaż żywności ekologicznej - Hodowla ryb - Pszczelarstwo - Uprawa warzyw i owoców - Produkcja rękodzieła
12	POWIAT OLECKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie oleckim	<ul style="list-style-type: none"> - Drobne podwykonawstwo w ramach działalności marketingowej przedsiębiorstw - Usługi transportowe (transport towarów i osób) w skali lokalnej (powiat i województwo) - Catering dla biur i przedsiębiorstw produkcyjnych - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych - Sprzedaż żywności ekologicznej - Sprzedaż ryb - Hodowla ryb - Pszczelarstwo - Uprawa warzyw i owoców
13	POWIAT GIŻYCKI	ANALIZA nisz rynkowych dla podmiotów ekonomii społecznej w powiecie giżyckim	<ul style="list-style-type: none"> - Drobne podwykonawstwo w ramach działalności marketingowej przedsiębiorstw - Usługi transportowe (transport towarów i osób) w skali lokalnej (powiat i województwo) - Catering dla biur i przedsiębiorstw produkcyjnych - Usługi pielęgnacyjne skierowane do osób starszych - Agroturystyka (usługi noclegowe o umiarkowanym standardzie) - Organizacja imprez sportowych - Obsługa ruchu turystycznego (kursy żeglarskie, nauka windsurfingu, usługi sternicze) - Naprawa, konserwacja i

			renowacja mebli oraz wyrobów drewnianych – Sprzedaż żywności ekologicznej – Sprzedaż ryb – Hodowla ryb – Pszczelarstwo – Uprawa warzyw i owoców
--	--	--	--